

Väljundipõhine hindamine kutsekoolis

Materjali autorid: Einike Pilli ja Maret Õunpuu

Sisuretsensendid: Inga Vau ja Kätlin Vanari

Keeletoimetaja: Toivo Pilli

Küljendaja: Helle Liht

Väljaandja SA Innove, 2012, Tallinn

Käesolev juhendmaterjal on valminud „Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007-2013” ja sellest tuleneva rakenduskava „Inimressursi arendamine” alusel prioriteetse suuna „Elukestev õpe” meetme „Kutseõppe sisuline kaasajastamine ning kvaliteedi kindlustamine” programmi „Kutsehariduse sisuline arendamine 2008-2013” raames.

Juhendmaterjali (varaline) autoriõigus kuulub SA INNOVEle aastani 2018 (kaasa arvatud) .

Õppematerjali koostamist toetas Euroopa Liit ESFi programm „Kutsehariduse sisuline arendamine 2008-2013”.

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. peatükk. Väljundipõhise hindamise terminid ja põhimõtted	5
1.1. Peamised mõisted	5
1.2. Miks väljundipõhine lähenemine?	6
1.3. Mis on väljundipõhises hindamises teisiti?	8
1.4. Miks on hindamine nii oluline?	9
1.5. Hindamise kaks funktsiooni	10
1.6. Hindamise kvaliteedikriteeriumid	11
2. peatükk. Hindamise praktiline teostamine	15
2.1. Väljundipõhise hindamisprotsessi kirjeldus	15
2.2. Praktika hindamine	27
2.3. Võtmepädevuste hindamine	29
2.4. Hoiakute hindamine	32
2.5. Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine (VÕTA)	33
2.6. Hindamine ja õppekorraldus	36
3. peatükk. Hindamismeetodid	42
3.1. Praktiline töö	43
3.2. Analüüs	50
3.3. Aruanne	55
3.4. Esitlus	59
3.5. Probleemi lahendamine	61
3.6. Intervjuu	63
3.7. Õpimapp	64
3.8. Projekt	66
3.9. Struktureeritud kirjalik töö	68
3.10. Referaat	74
3.11. Essee	76
3.12. Lõputöö	77
3.13. Komplekseksam	81
4. peatükk. Tervikliku hindamise näited	83
4.1. Töökorraldus suurskoolis 4 õppenädalat (õn)	83
4.2. Rütmimuusika (RM) ansambel 14 õn	87
4.3. Kaubaõpetus 10 õn	91
4.4. Inimese elukulg 2õn	95
4.5. Heegeldamise põhialused 3 õn	97
4.6. Istutusala rajamine 3 õn	100
4.7. Toiduainete keemia 2 õn	103
4.8. Loodusained 4 õn	106
Korduma kippuvad küsimused	112
Kokkuvõte	114
Kasutatud ja soovitatav kirjandus	115

Sissejuhatus

Käesolev juhendmaterjal on mõeldud abiks kutseõpetajatele ja õppematerjaliks neile, kes alles õpivad õpetajaks. Juhendmaterjali peatähelepanu on hindamisel, aga kuna õppeprotsess on terviklik, tuleb juttu ka muust – eesmärkidest ja õpiväljunditest, õpetamisest ning koolikorraldusest.

Juhendmaterjali esimesed kaks osa on kirjutatud Einike Pilli poolt, kolmas osa on valminud Einikese ja Maret Õunpuu koostöös. Neljandas osas, kus juttu moodulite hindamisest, on Einike ja Maret pigem konsultandi rollis. Selle osa autoriteks on kutsekoolide õpetajad, kellega tehti esitatud variantideni jõudmiseks ühiselt tööd.

Moodulite kirjutajad on järgmised: Jolanda Pärtmaa, Önnela Muuga ja Tiina Kärner Tartu Kutsehariduskeskusest (töökorraldus suurköögis); Virgo Sillamaa ja Meelis Punder Georg Otsa nimelisest Tallinna Muusikakoolist (rütmmuusika); Valgamaa Kutseõppekeskuse õpetajad Meeli Uibomägi ja Eve Ilisson (inimese elukulg); Kuressaare Ametikoolist Kaie Kesküla (heegeldamise põhialused); Anu Vaagen, Raili Laas ja Aino Mölder Luua Metsanduskoolist (istutusala rajamine); Riina Mändla Tartu Kutsehariduskeskusest (toiduainete keemia) ning Kalle Jürgenson ja Urmas Heinaste Võrumaa Kutsehariduskeskusest (loodusained). Kaubaõpetuse moodul koostati koolituse käigus mitmete inimeste poolt.

Lisaks moodulite autoritele oleme väga tänulikud sisukate ettepanekute eest Inga Vaule ja Kätlin Vanarile, kes koostasid juhendmaterjalile eksperthinnangu. Mitmetes keerukates küsimustes pidasime nõu Kaie Piiskopi ja Ülle Parboga sihtasutusest Innove. Õppekorraldust käsitlevas osas andis kaaluka panuse Tallinna Ehituskooli õppedirektor Erkki Piisang. Suur aitäh ka mitmetele kutseõpetajatele näidete abil panustamast!

See juhendmaterjal iseloomustab kirjutamise hetkel olemasolevat teadmust. Praegu, selle raamatu kirjutamise ajal, pole veel vastu võetud Kutseõppeseadus ega valmis uued riiklikud õppekavad. Seepärast on tõenäoline, et mõned detailid hiljem täpsustuvad. Loodame siiski, et raamatu põhiosa peab ajaproovile vastu. Juhendmaterjalis on teemasid, mida sellise detailsusega pole varem väljundipõhise hindamise kontekstis käsitletud (näiteks hoiakute ja võtmepädevuste hindamine). Loodame, et vastavad mõttekäigud annavad õpetajatele julgust nendeski valdkondades rohkem hindamist rakendada.

Neljandas osas esitatud mooduleid on püütud esitada niiviisi, et need illustreerivad muud juhendmaterjalis kirjutatud. Sellegipoolest ei maksa neid käsitleda ideaalnäidetena ega kopeerida. Pigem on need mõtete ärgitamiseks ja arutelu algatamiseks. Kõik moodulid on pidevas arenduses ja vajavad jätkuvat kohandamist konkreetsesse konteksti.

Loodame, et juhendmaterjalist on abi õppeprotsessi selgemaks muutmisel kutseõppeasutustes. Kuna hindamine juhib õppimist, siis on hästi läbimõeldud hindamine vahendiks, mis aitab kogu õppeprotsessi sihipärasemalt juhtida. Lugeja leiab neilt lehekülgedelt talle juba tuttavate tegevuste kirjeldusi, kuid vahest ka seni vähelevinud ideid. Soovime selle materjali kasutajatele äratundmisrõõmu, uusi värskeid mõtteid ja lõpuks – mõtete teokssaamist õppeprotsessis.

1. peatükk

Väljundipõhise hindamise terminid ja põhimõtted

1.1. Peamised mõisted

Väljundipõhine hindamine toob kaasa hulga uusi termineid. Kirjeldame siinkohal neist peamisi, juhendmaterjali edasises tekstis selgitatakse veel mõningaid termineid.

Hindamine (*assessment*) on õppeprotsessi osa, mille käigus antakse kindlate hindamiskriteeriumide alusel õiglane, autentne ja erapooletu hinnang õppija teadmiste ja oskuste omandamise taseme kohta vastavalt õppekavas kirjeldatud õpiväljunditele. Hindamine hõlmab ka õppija enesehindamist.

Hindamismeetod (*assessment method*) on omandatud teadmiste ja oskuste tõendamise viis.

Hindamisülesanne (*assessment task*) on täpsustav selgitus, mil viisil hindamismeetodi teostamist konkreetsetes moodulis oodatakse.

Hindamiskriteeriumid (*assessment criteria*) kirjeldavad hindamismeetodiga tõendatavate teadmiste, oskuste ja hoiakute oodatavat taset ning ulatust. Hindamiskriteeriumid on sõnastatud õpiväljundite alusel, kuid oluliselt suurema detailsusega. Mitmeeristava hindamise puhul kirjeldatakse hindamiskriteeriumid lävendi tasemel. Eristava hindamise puhul kirjeldatakse hindamiskriteeriumid vastavalt hindamisskaalale.

Kokkuvõtva hindamise (*summative assessment*) abil antakse õppijale ja teistele huvipooltele infot õpiväljundite saavutamise kohta. Moodulite sh üldharidusainete kokkuvõtavad hinded kantakse lõputunnistuse hinnetelehele.

Mitmeeristav hindamine (*pass-or-fail*) on kokkuvõtva hindamise viis, mille puhul õpiväljundite saavutamise taset pole võimalik või vajalik eristada. Mitmeeristava hindamise puhul määratakse lävend, millele vastamise või mille ületamise korral väljendatakse piisavat tulemust sõnaga „arvestatud“ ning millest madalama taseme ehk ebapiisavat tulemust väljendatakse sõnaga „mittearvestatud“.

Eristav hindamine (*grading, marking*) on kokkuvõtva hindamise viis, mille puhul määratakse õpiväljundite saavutamise tase numbrilise hindena. Eristava hindamise skaalas on kolm positiivset hinnet ja üks negatiivne hinne. Eristava hindamise puhul kirjeldatakse hindamiskriteeriumid.

Kujundava hindamise (*formative assessment*) käigus antakse õpilasele tagasisidet, mis toetab õppija õpiväljundite saavutamist õppeprotsessi jooksul. Kujundav hindamine on üldjuhul väljendatud sõnaliselt ja selle eesmärgiks on õppeprotsessi korrigeerida enne kokkuvõtvat hindamist. Kujundav hindamine ei mõjuta lõpphinnet.

Vastavus- ehk kriteeriumhindamine (*criteria referenced assessment*) lähtub põhimõttest, et hinnatava pädevusi võrreldakse varem kokkulepitud kriteeriumidega ja kattuvuse puhul antakse hinnatavale positiivne hinnang.

Moodul on õpitulemustele suunatud õppekava terviklik sisuühik kutseoskusiõuetega vastavuses olevate teadmiste, oskuste ja hoiakute omandamiseks.

Pädevused (*competencies*) (kutsestandardites kompetentsid) – asjakohane teadmine, oskuste ja hoiakute (suhtumiste) kogum.

Õpiväljundid (*learning outcomes*) (kutsestandardites tegevusnäitajad) on õppimise tulemusel omandatavad elukestva õppe võtmepädevused ning eri- ja kutsealased teadmised, oskused ja hoiakud või nende kogumid, mille saavutatust on võimalik tõendada ja hinnata. Õpiväljundid on kirjeldatud õppekava, mooduli või üldharidusaine läbimiseks vajalikul lävenditasemel vastavuses kvalifikatsiooniraamistikuga.

Võtmepädevused (*key competencies*) (üld- ja kõrghariduses üldpädevused, kutsestandardites läbivad tegevusnäitajad) – ehk **elukestva õppe võtmepädevused** on pädevused, mida vajavad kõik inimesed, et tagada eneseteostus ja areng, kodanikuaktiivsus, sotsiaalne kaasatus ning tööhõive. Eesti täiskasvanu- ja kutsehariduse kontekstis nimetatakse kaheksat võtmepädevust: emakeeleoskus; võõrkeelteoskus; matemaatika-pädevus ja teadmised teaduse ja tehnoloogia alustest; infotehnoloogiline pädevus; õppimis-oskus; sotsiaalne ja kodanikupädevus; algatusvõime ja ettevõtlikkus; kultuuriteadlikkus ja –pädevus.

Praktika on õppekava osa, mis loob võimaluse teoreetilise õppe käigus omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid rakendada juhendaja juhendamisel eesmärgistatud reaalses töökeskkonnas.

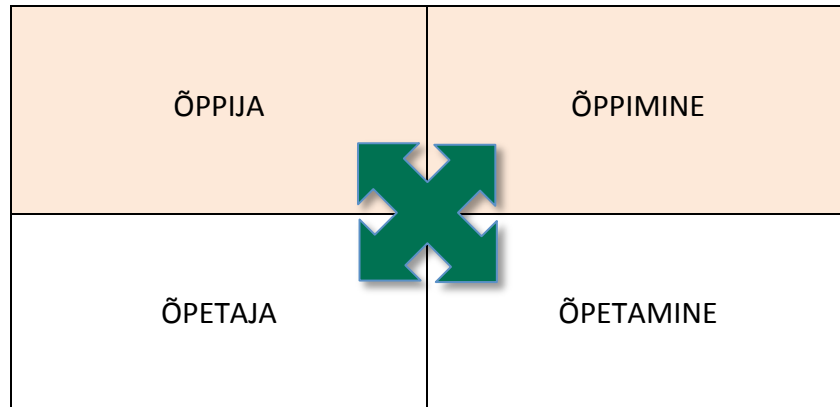
1.2. Miks väljundipõhine lähenemine?

Pikka aega on õppeprotsessi kirjeldatud õpetaja tegutsemise, õpetamise võtmes. Sellest õpetajakesksest lähenemisest on viimastel kümnenditel liigutud õppijakeskse lähenemise suunas, kus pearõhk on õppija õppimisel. Selle muutuse põhjuseks on, et nii praktiseerivad õpetajad kui õppeprotsessi uurijad on märganud, et õpetaja poolt õpetatu ei kandu täpselt üle selleks, mida õppijad õpivad. Pigem loovad õppijad õpitust isikupäraseid tervikuid, mida mõjutavad nende eelteadmised, motivatsioon ja õppimiseelistused. Õppijad õpivad ka väljaspool kooli ning see asjaolu kas toetab või segab õpetaja õpetamise kaudu õpitut.

Kuna õppija õppimine on tähtsam kui õpetaja õpetamine, on ka õppeprotsessi eesmärged hakatud õppijakeskselt sõnastama. Neid kavandatud õppijakeskseid eesmärgi nimetatakse õpiväljunditeks (üldhariduses õpitulemusteks). Õpiväljundite abil eesmärgistatud õppekava nimetatakse väljundipõhiseks õppekavaks. Selles kirjeldatakse oodatavaid tulemusi ehk õpiväljundeid, mis tuleb saavutada terve õppeprotsessi või selle osade lõpuks. Väljundipõhise õppekava keskseks teljeks ongi õpiväljundite kirjeldused.

Praeguseks on kutsehariduse õppekava eesmärgid kirjeldatud õppijakeskselt ehk väljundipõhiselt ja uutes riiklikes õppekavades muutuvad õpiväljundid veelgi selgemaks. Lisaks õpiväljunditele kasutatakse paralleelselt ka eesmärgi sõnastamist, mis võtab veelgi konkreetsemalt kokku kõige olulisema tulemuse, mida õppija õppeprotsessi lõpuks peab saavutama.

Õppeprotsessi põhitegutsejaid – õppijaid ja õpetajaid – ning nende tegevust vastasmõjus iseloomustab allpool olev joonis. Põhitegevus (õppimine) ja toetavad tegevused (õpetamine) on vastasmõjus nagu tegutsejadki; õppijad mõjutavad õpetajaid ja vastupidi, õppimine ja õpetamine toimivad käsikäes.

Joonis 1. Õppeprotsessi osapooled ja nende tegevused.

Väljundipõhine õppekava rõhutabki arusaama, et õppija on õppeprotsessis kesksel kohal ning õppeprotsessi kõige olulisem tulemus on õppija õppimine. Kuna õppija õppimise tulemusi ehk õpiväljundite saavutamist ka hinnatakse, siis on see veel üks oluline põhjus, miks tuleb õppeprotsessi eesmärgistada õppijakeskselt.

Väljundipõhise õppekava plussiks ja samal ajal piiranguks on, et selles on baastasemel (ehk lävendi tasemel) õpiväljundid koostatud õppijate tarbeks juba enne õppima asumist. Kutsehariduses on riiklike õppekavade raames ja kutsestandarditele toetudes kokku lepitud, mida ja kuidas mingil erialal tuleb kindlasti omandada. Seda väljendatakse veelgi detailsemalt ja kindlalt kõneviisis hindamiskriteeriumide abil, mis on koostatud õpiväljundite kõrvale ja esitatud lävendi- ehk baastasemel.

Niisuguse reguleerituse juures on positiivne kõigi lõpetajate taseme ühtlustamine. Lävendikriteeriumide ettekirjutamine võib aga olla takistuseks õpetajatele, kes ei saa baastaseme piiri nõrgematele õppijatele kohandada. Küll on aga õpetajatel vabad käed otsustada, kas nad hindavad õpiväljundite saavutamist mitte-eristavalt, st ainult lävendi ületamise või mitteületamise teel, või lisavad lävendikriteeriumidele ka hindekriteeriumid ning hindavad õppijaid eristavalt.

1.3. Mis on väljundipõhises hindamises teisiti?

Üleminek väljundipõhisele õppekavale toob kaasa teisigi muutusi, sh muutuse hindamises. Varem, õpetajatele eesmärgi seades, hinnati ikka õppijaid – st eemärk seati ühele, aga tulemusi pidi demonstreerima teine õppeprotsessi osapool. Nüüd on aga eesmärgil ja hindamisel sama subjekt – õppijale seatakse eesmärk ja teda ka hinnatakse. Õpiväljundite hindamise kaudu on võimalik teada saada, kas õppijate õppimisele seatud eesmärgid on saavutatud.

Varasemates õppekavades kasutati hindamisel protsendi-skaalat. Kuna õppija õpitulemused olid vaid kaudselt kirjeldatud, jäi õpetaja defineerida, mida tähendab, et õppija on kõik kavandatu omandanud, st väärt väga head hinnet. Polnud ühtset arusaama, mis täpselt on see 100%, mille saavutamist õppijalt eeldati. Tavaliselt oli arusaam maksimumsooritusest õpetajal olemas, kuid harva sõnastas ta seda selgelt ka õppijate jaoks. Selline õpetajakeskne õpitulemuse määratlus põhjustas koolide vahel ebaühtlust – kui 100% on erinevalt defineeritud, ei saa ka 45% olla samal tasemel. Teisisõnu, mis ühes koolis oli 70%, see võis teises koolis läheneda 90% piirimaile.

Nende puuduste kõrvaldamiseks ja väljundipõhise õppekava mõtteviisiga sobitumiseks on kutseharidusele kohaldumas uus hindamismäärus. Selles defineeritakse muutunud arusaama hindamisest järgmiselt: *“Õppija õpiväljundite saavutatuse hindamine, sealhulgas tema enesehindamine, on õppeprotsessi osa, mille käigus antakse kindlate hindamis-kriteeriumide alusel õiglane, autentne ja erapooletu hinnang õppija teadmiste ja oskuste omandatuse taseme kohta vastavalt õppekavas kirjeldatud õpiväljunditele.”*

Sellest definitsioonist lähtub mitmeid rõhuasetuste muutusi.

- Õpiväljundite hindamist nähakse olemusliku osana õppeprotsessist, mis ühtlasi tähendab, et hindamine ei ole mitte ainult õpitule tagantjärele hinnangu andmine, vaid ka viis, kuidas toetada õppimise jätkamist.
- Väljundipõhises hindamises kasutatakse õpiväljunditest tuletatud hindamiskriteeriume, mille eesmärgiks on õppijate täpsem teavitamine mooduli läbimise eeldustest.
- Väljundipõhine hindamine on vastavushindamine, st hinnatakse õppija teadmiste ja oskuste vastavust õpiväljundite alusel koostatud hindamiskriteeriumidele. Kui baas-tasemel kriteeriumid pole saavutatud, ei saa hinne või muul viisil väljendatud tulemus olla positiivne. Seda vastavushindamist nimetatakse ka kriteeriumhindamiseks, sest selle puhul lähtutakse varem kokkulepitud hindamiskriteeriumidest.
- Kuna hindamiskriteeriumid on õppijatele teada enne hindamise algust ja seega kõigile õppijatele samasugused, tähendab väljundipõhine hindamine ka liikumist senisest õiglasema ja läbipaistvama hindamisprotsessi ja tulemuse suunas.
- Definitsioon rõhutab ka enesehindamise vajalikkust, mille tähtsus kasvab koos elukestva õppe levikuga. Sellest tuleb põhjalikumalt juttu allpool.

Väljundipõhine hindamine on eelnevast hindamisviisist erinev järgmiste aspektide poolest:

- eesmärgid (ehk õpiväljundid) on seatud neile, keda hinnatakse;
- kõik õpiväljundid on kirjeldatud baastasemel ja tuleb omandada;

- eristava hindamise kõrval kasutatakse rohkem ka mitte-eristavat hindamist, sest seegi tagab lävendi ületamise ja õpiväljundite saavutamise;
- hindamiskriteeriumid on kirjeldatud valdavalt sisulisena ja protsente kasutatakse ainult kvantitatiivselt mõõdetavatel juhtudel;
- hindamismeetodid muutuvad täpsemaks, sest õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid annavad nende valikuks häid vihjeid;
- tagasiside ehk kujundava hindamise roll kasvab, sest rõhuasetus on rohkem õppimise toetamisel;
- erialaste pädevuste kõrval hinnatakse ka võtmepädevusi.

Uues hindamismäärukses on ära kadunud üks negatiivne hinne – õpiväljundite mitte-saavutamise taset pole vaja enam eristada. Alles jääb ainult hinne “2”.

1.4. Miks on hindamine nii oluline?

Hindamisel on õppeprotsessis mitu rolli. Ühelt poolt saab selle abil teada, kas õppija on õppekavas kirjeldatud õpiväljundid vähemalt baastasemel omandanud ja valmis õpitud erialal töötama. Teiselt poolt on hindamise mõte laiem ja terviklikum – toetada õppija õppimist ja arengut.

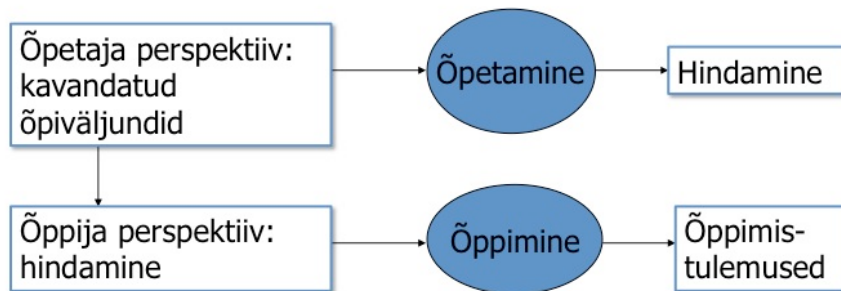
Mõlemaid rolle seob õppija vajadus elukestvalt õppida ning ennast pidevalt täiendada. Hindamine peaks andma õppijale tagasisidet tema õppimise tulemustest ja pädevuste olukorrast sellisel viisil, et see toetaks jätkuvat õppimist nii huvi säilimise ja lisandumise kui õppimisoskuste arendamise kaudu. Viimastel aastatel on üha enam rõhutatud hindamise kesket rolli õppija õppimise toetamisel.

Biggs ja Tang (2008) on oma uurimustes leidnud kinnitust paljude õpetajate kogemusele, et õppija õppimist juhib suures osas hindamine (vt joonis allpool). Õppija ei küsi tavaliselt, millised on talle püstitatud õpiväljundid. Õpetajad võivad kinnitada, et õppijate küsimus on pigem: mis ma peaksin tegema, et läbi saada? Biggs ja Tang nimetavad seda hindamise tagasimõjuks õppimisele – õppija õpib seda, mida hinnatakse.

Tagasimõjul on negatiivne ja positiivne efekt. Negatiivne on see, et õppija piirdub sageli õppimise juures sellega, mida temalt hindamisel eeldatakse. Näiteks kui õpitava materjali mõistmist hinnatakse valikvastustega testiga, mis eeldab vaid põhifaktide teadmist, siis võib õppija õppida pähe vaid põhifaktid ja jätta süvenemata materjali sisusse.

Tagasimõjul on aga ka positiivne pool: kui õpetaja kavandab mooduli hindamist nii, et kõiki õpiväljundeid hinnatakse, võib loota, et ka kõik õpiväljundid saavad omandatud ehk teisiti öeldes – kavandatud õpiväljundid ja õppija tegelikud õppimistulemused langevad omavahel kokku. Kuidas seda teha, sellest tuleb juttu allpool.

Hindamise tähendus õppija perspektiivist

Joonis 2. Hindamise mõju õppimisele. Koostatud Biggs, Tang (2008) ainetel.

Kuid hindamine on vajalik ka muudel põhjustel. Õpetaja saab selle kaudu tagasisidet õppijate õppimise ja enda õpetamise kohta ja võib vajadusel korrigeerida oma õpetamistegevust. Peale selle on õpitulemusi vaja hinnata administratiivsetel põhjustel, et teada ja dokumenteerida, kuidas õppeprotsess on õnnestunud.

Lisaks võivad hindamistulemustest olla huvitatud erinevad huvigrupid: õpilaste vanemad, tulevased tööandjad ja ühiskond laiemalt. Nii on hindamisel ka kommunikatiivne roll – selle abil on võimalik teada saada, kuidas õppijal läheb. Sõltuvalt hindamise eesmärgist tuleb valida selle funktsioon. Pikemalt seostatakse hindamise eesmäärke ja funktsioone alljärgnevas osas.

1.5. Hindamise kaks funktsiooni

Hindamisel on kaks peamist funktsiooni – kokkuvõttev ja kujundav. Need funktsioonid tulenevad otseselt hindamise eesmärkidest.

Kokkuvõtva hindamise kasutamine on põhjendatud juhul, kui on vaja anda õppijale ja teistele huvipooltele infot õpiväljundite saavutatuse kohta. Moodulite ja üldharidusainete kokkuvõtavad hinded kantakse lõputunnistuse hinnetelehele.

Kokkuvõtavad hinded on kõik need hinded, mis mõjutavad lõpptulemust.

Kokkuvõttev hindamine on mitteeristav või eristav. Mitteeristav hindamine on kokkuvõtva hindamise viis, mille puhul õpiväljundite saavutatuse taset pole võimalik või vajalik eristada. Mitteeristava hindamise puhul määratakse lävend, millele vastamise või mille ületamise korral väljendatakse piisavat tulemust sõnaga „arvestatud“, ning millest madalamal tasemel ehk ebapiisavat tulemust väljendatakse sõnaga „mittearvestatud“. Uutes riiklikes õppekavades on lävendikriteeriumid kõigile ühtemoodi ette kirjutatud.

Eristav hindamine on kokkuvõtva hindamise viis, mille puhul määratakse õpiväljundite saavutatuse tase numbrilise hindena. Eristava hindamise skaalas on kolm positiivset hinnet ja üks negatiivne hinne. Riiklikus õppekavas kirjeldatud lävendikriteeriumid peavad eristava hindamise puhul üldjuhul kokku sobima hinde „3“ tasemega, sest õpiväljundid on kirjeldatud baastasemel ja need kõik tuleb omandada. Kui baastaset ei hinnata eristavalt, ei ole vaja

seda hindegas siduda. Eristava hindamise puhul kirjeldatakse hindekriteeriumid ja vajadusel määratletakse nende osakaal.

Kujundava hindamise käigus on peamiseks eesmärgiks õppijale sellise tagasiside andmine, mis toetab õppija õpiväljundite saavutamist õppeprotsessi jooksul ja pärast selle lõppemist. Kujundav hindamine on väljendatud üldjuhul sõnaliselt ja selle eesmärgiks on õppeprotsessi korrigeerida enne kokkuvõtvat hindamist. Samuti antakse selle abil tunnustavat tagasisidet, mis motiveerib õppijat ja kinnistab soovitavaid arenguid. Kujundav hindamine ei tohi mõjutada lõpphinnet, sest sel juhul on sellel kokkuvõttev funktsioon. Mõnikord võib küll kujundavad kommentaarid lisada kokkuvõtvale hindele, aga siis on oht, et kokkuvõttev hinne saab rohkem tähelepanu ja suunavad kommentaarid jäävad märkamata.

Kujundav hindamine on sisuliselt lähedane juhendamisele ja osaliselt sellega kattuv tegevus. Selle käigus korrigeeritakse õppija väljendatud teadmisi ja tehtud tegevusi sisuliste kommentaaride, ettenäitamise vm abil eesmärgiga aidata õppijal saada edaspidi parem tulemus. Kujundav hindamine on eriti oluline juhul, kui õppijal on keeruline jõuda soovitud tulemuseni ja ta ei mõista, mida peaks teisiti tegema. Kujundaval hindamisel on oluline roll ka võtmepädevuste arendamisel.

Hindamise kahe funktsiooni vahel tuleb valida vastavalt sellele, mida hindamisega soovitakse saavutada. Elukestva õppe vajadust arvesse võttes muutub üha olulisemaks õppimise toetamine ja jätkamine, tulemuste parandamine. Seepärast on hindamise informatiivset ja administratiivset eesmärki toetava kokkuvõtvat hindamise kõrval üha olulisemaks muutunud kujundav hindamine. Üks ei asenda siiski teist, mõlemad on vaja, lähtuvalt nende funktsioonist. Järgnevalt tuleb juttu mõlema funktsiooni parimatest praktikatest ehk kvaliteedikriteeriumidest.

1.6. Hindamise kvaliteedikriteeriumid

Hindamine on õppeprotsessi suunamise vahend, millega võib teha nii head kui halba, nii õppimist toetada kui pärssida. Seepärast peab hindamise teostamine olema hästi läbimõeldud. Järgnevalt nimetame mõningaid kriteeriume, mis iseloomustavad õnnestunud ja õppimist toetavat hindamist. Alustame sisulistest kriteeriumidest ja jätkame vormilistega.

Hinnatud on kõiki kavandatud õpiväljundeid. Kutsehariduse õppekavade õpiväljundid on koostatud baastasemel, st kõigi nende omandamine on hiljem töökohal toimetulekuks hädavajalik. Hindamine, nii hindamismeetodite kui mooduli hinde kujunemise tasandil, peab olema niimoodi üles ehitatud, et kõik õpiväljundid vähemalt baastasemel omandatakse. Formaalselt tähendab see, et ühegi kokkuvõtvat hindamismeetodi tulemus ei või olla negatiivne, isegi juhul, kui positiivne tulemus aritmeetilise keskmisega kokku tuleb. Sama kehtib ka hindamismeetodite sees – kui mõni hindamismeetodi aspekt hindab ainsana ühte õpitulemust ja õppija seda positiivsele tulemusele ei soorita, ei saa ka kogu hindamismeetodi tulemus olla positiivne. Ükski loetelus olev lävenditasemel hindamiskriteerium ei saa positiivse hinde korral jääda vastamata.

Hindamiskriteeriumid sobivad kokku õpiväljundite tasemega. Uutes riiklikes õppekavades koostatakse küll õpiväljundite juurde lävendikriteeriumid, mis kirjeldavad positiivseks tulemuseks vajalikku madalaimat baastaset, aga kuna edasine on kooli õppekava koostamise küsimus, tuleb jälgida, et hindamismeetodite juurde kirjutatud madalaima positiivse hinde

kriteeriumid ei jää alla riiklikus õppekavas kirjeldatud lävendikriteeriumide taset. Kui tegu on eristava hindamisega, peavad lävendikriteeriumid kattuma hindegaga "3".

Valitud hindamismeetodid sobivad kokku õpiväljunditega. Sobivust on kõige kergem hinnata õpiväljundi verbide järgi. Näiteks kui õpiväljundis on verb "analüüsib", ei sobi hindamismeetodiks valikvastusega test, ja kui väljundiverb on "heegeldab", ei saa õppija teha ainult heegeltööde kavandeid.

Valitud hindamismeetodid on autentsed ja terviklikud. Õppimise piiranguks on asjaolu, et õppija ei pruugi ühel viisil õpitut ja meeldejäetut hiljem teise konteksti üle kanda. Mida paremini hindamiseks valitud meetodid imiteerivad tegelikku töösituatsiooni (või lausa asetuvad tööolukorda), seda autentsema ja terviklikuma meetodiga on tegu. Seepärast on kõige parem hindamismeetod see, kui õppija demonstreerib oma oskamist samal viisil, nagu seda pärast vaja läheb. Muidugi ei tähenda äsjaõeldu, et tegutsemisele eelduseks ja aluseks olevaid teadmisi ei tasuks vahel hinnata traditsiooniliste meetoditega. Mida mitmekesisem on hindamine, seda paremini õppija lõpuks õpitava omandab.

Hindamismeetodeid on vähem kui õpiväljundeid. Kui igal õpiväljundil on oma hindamismeetod, tekib oht, et nii õppijad kui õpetajad keskenduvad liialt hindamisele. Lisaks tükeldab selline lähenemine mooduli pisikesteks osadeks. Suurema terviku silmaspidamiseks ja mõistlikuks ajakasutuseks on arukas hinnata ühte moodulit kahe kuni nelja hindamismeetodiga.

Mooduli kõige olulisemal osal on kõige suurem kaal mooduli hinde kujunemisel. Kuna teooriateadmisi on kergem hinnata eristavalt ja praktilisi tegevusi mitmeeristavalt, siis võib juhtuda, et kuigi praktiline oskamine on tulevase töö seisukohalt ülimalt oluline, kujuneb mooduli hinne siiski eelkõige teoreetiliste teadmiste põhjal. Viimased on tööelus vajalike oskuste aluseks, kuid kui tegemist on nõ praktilise mooduliga, ei piisa ainult teooriateadmiste hindamisest. Samuti on hea küsida, milliste komponentide omandamine on selle mooduli seisukohalt kõige olulisem, ja tagada, et ilma neid omandamata ei saavutata positiivset tulemust.

Hindamine keskendub pigem õppimise tulemusele kui protsessile. Inimeste õppimise viisid ja tempo on erinevad. Üha enam on kutsekoolides vanemaid õppijaid, kes on osad pädevused omandanud praktika teel juba enne õppima tulekut või paralleelselt õppeprotsessiga. On eksitav, kui hindamine keskendub liialt sellele, kuidas õpitakse, mitte sellele, kas õppimise tulemused vastavad kavandatud õpiväljunditele.

Eriti selgelt tuleb seda põhimõtet järgida varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamisel (VÕTA); oluline on pädevuste olemasolu, mitte nende omandamise viis. Ei loe protsessi pikkus ega toimumise koht, see, kas õpitud on formaalselt, mitteformaalselt või informaalset – kui õppekavas kirjeldatud pädevused on omandatud, tõendatud ja demonstreeritud, piisab sellest positiivse tulemuse saamiseks.

Ainsa erandina võib protsessis osalemist hindamise eelduse või hindamismeetodina kasutada põhikoolijärgsete õppijate puhul, kellele toimimine teatud õpiprotsessis on vajalik võtmepädevuste arendamiseks ja omandamiseks. Lisaks saab protsessi osalise hindamise abil suurendada õppijate kohalkäimist ning valmisolekut kokkuvõtvaks tulemuse hindamiseks.

Lisaks erialastele pädevustele hinnatakse ka võtmepädevusi. On tavaline, et võtmepädevused küll kirjutatakse õppekavasse, aga õpetamise ja hindamise protsessis jäävad need

kõrvale, ununevad. Väljundipõhise hindamise kontekstis väärtustatakse võtmepädevusi niivõrd, et neid hinnatakse. See on eriti oluline, kuna õppija õpib enamikel juhtudel seda, mida hinnatakse. Kui võtmepädevusi ei hinnata, on oht, et need jäävad omandamata. Seepärast on hea lisada hindamismeetodite juurde ka mõned võtmepädevusi puudutavad hindamiskriteeriumid, näiteks teksti korrektse vormistamise või analüüsi loogilise mõttekäigu kohta. Rühmatööde puhul tasub lisada mõned kriteeriumid meeskonnas osalemise ja panustamise kohta, mida näiteks rühma liikmed vastastikku hindavad.

Suuremate tervikute hindamisel kasutatakse mitut hindajat. Mida olulisema hindamisega on tegu, seda tähtsam on, et sellesse on kaasatud erinevad osapooled. Elukestva õppe mõtteviisis on kesksel kohal enesehindamise oskuse arendamine. See aga ei arene iseseisvalt, vaid koos teiste hindajate panusega. Soovitav on kombineerida enesehindamist kas juhendaja- või õpetajapoolse hindamisega ja kaaslaste hindamisega. Mõnel juhul on hea ühildada õpetajapoolset ja kaaslaste hindamist või õpetajate ja tööandjate hindamist. Õppijate kaasamisel õpivad nad ennast ja teisi hinnates mõistma hindamiskriteeriume, andma tagasisidet ning mõistma paremini parendusvaldkondi. Enesehindamise kombineerimisel teiste hindajate hinnangutega on võimalik õppida ennast adekvaatsemalt hindama ning selgemalt mõistma oma arengukohti.

Nii kokkuvõttev kui kujundav hindamine toetuvad hindamiskriteeriumidele. Tavaliselt seostatakse hindamiskriteeriumidega pelgalt kokkuvõtvat hindamist. Samas on kujundava hindamise üks eesmärke kohendada õppimisprotsessi nii, et õppija suudaks eeldatavad pädevused kokkuvõtvaks hindamiseks saavutada. Seepärast tuleb ka kujundava hindamise puhul arvestada hindamiskriteeriumidega.

Näiteks kui projekti üks hindamiskriteeriume on, et seatud eesmärgid sobivad kokku oodatavate tulemustega, peab projekti teostamise ajal toimuv tagasiside ja juhendamine kujundava hindamise vormis aitama taotletud sidususe poole liikuda. Või kui õppija peab oskama teisendada teiste maade toiduretseptide mõõtühikuid omamaisteks, siis on oluline, et ta seda õppeprotsessis harjutab ja saab selle harjutamise edukuse kohta tagasisidet.

Kujundava hindamise korral ei pea piirduma ainult hindamiskriteeriumides kirjeldatule tagasiside andmisega. Õppijatele võib individuaalselt läheneda ning väljendada seda, milles on nende isiklikud tugevused, kus on näha eriti suurt tööpanust või mis just neil oodatavast tulemusest puudu on. Veelgi tõhusam on kavandada õppeprotsessi, näiteks praktikat koos õppijatega nii, et lisaks õppekavas praktikale püstitatud eesmärkidele seab õppija endale mõned lisaeesmärgid, millele ta saab kujundava hindamise käigus tagasisidet. Nii võib kujundav hindamine olla laiema tähendusega kui hindamiskriteeriumid, aga kindlasti mitte oluliselt kitsam.

Kujundava ja kokkuvõtvava hindamise kombinatsioon toetab õppija võimekust ja soovi elukestvalt õppida. Isegi kui saadud hinne ja selle juures olevad kommentaarid on hindamiskriteeriumidest lähtuvad ja objektiivselt võttes korrektsed, tuleb küsida, ega need ei mõju pärssivalt õppija eneseusule ja õpitahtele. Näiteks võib oskamatu kujundav hindamine, milles keskendutakse sellele, mida õppija ei saa muuta, või ei anta vihjeid, kuidas tulemusi parandada, edasist õppimist pigem pärssida kui toetada.

Kui kasutatakse ainult kokkuvõtvat hindamist, siis kerkib oht, et õppija ei saa piisavalt toetust oma edasiseks arenguks. Teisalt, kui õppija ei saa õppeprotsessi jooksul üldse tagasisidet, võib juhtuda, et ta pole valmis kokkuvõtvaks hindamiseks või selle läbimisel ei suuda saavutada positiivseid tulemusi.

Õppijal on piisavalt informatsiooni hindamise kohta. Paljudel õpetajatel on kombeks vastata hinnetesse puutuvatele küsimustele pärast õppija töö valmimist. Kuna aga hindamisel on nii suur roll õppimise juhtimisel, on õppijate õppimine soovitud tulemuse suunas paremini sihitud, kui nad teavad hindamismeetodeid ja –kriteeriume mooduli õppimise algusest peale. Viimane aeg hindamiskriteeriume tutvustada on enne hindamismeetodi sooritamise algust. Lisaks hindamisprotsessi läbipaistvuse tagamisele on hindamiskriteeriumidel ka tugev õpetav roll – nende varal saavad õppijad aru, mida neilt täpselt oodatakse.

Need kvaliteedikriteeriumid on oluliselt nõudlikumad kui kutsehariduses varem kasutusel olnud hindamiskäsitused ja -praktikad. Seepärast mõjutavad need kogu õppeprotsessi korraldust ja läbiviimist. Kui õpetaja avastab alles mooduli lõpus, et õppijad pole saavutanud lävendi tasemel õpiväljundeid, on tal raske midagi ette võtta. Seepärast tuleb kasutada kujundavat hindamist protsessi jooksul ja vajadusel raskeid kohti harjutada. Samuti tuleb hästi kaaluda, millised õppemeetodid on kõige tõhusamad õppijate toetamiseks kavandatud õpiväljundite omandamisel. Viimaks võib olla mitmeid õppe- ja koolikorralduslikke küsimusi, näiteks moodulite õppimise järjekord, milles muudatusi tehes paraneb õppeprotsessi efektiivsus. Kokkuvõttes on hindamise kvaliteedikriteeriumide täitmisel tagasimõju ka õpetaja tööle.

2. peatükk

Hindamise praktiline teostamine

2.1. Väljundipõhise hindamisprotsessi kirjeldus

Väljundipõhise hindamise põhimõtete sisseviimisel kooli õppekava kirjalikku vormi ja selle vaateviisi hilisemal praktiseerimisel on hea rakendada teatud järgnevust, mis aitab hoida kooskõla õppeprotsessi erinevate osade vahel. Sellest järjekorrast on suures osas lähtunud ka käesoleva juhendmaterjali näidete kirjutajad.

Esimene samm (võib vahele jätta uute riiklike õppekavade puhul).

Koondage mooduli õpiväljundid kuni kuude lausesse. Kui õpiväljundeid on liiga palju, muutub keerukaks nende kõigi hindamine, seepärast on nende hulga vähendamine oluline.

Võimalusel kasutage täpsemaid väljundiverbe kui “teab ja tunneb” ja “oskab”. Väljundiverbide täpsustamine annab paremaid vihjeid, milliseid hindamismeetodeid valida. Kutsehariduses on oluline jälgida, et moodulid arendavad piisavalt praktilisi oskusi.

Näiteks on parem kirjutada: “tunneb sokikanna kudumise võtteid ning rakendab neid soki kudumisel”, selle asemel et öelda: “teab ja tunneb sokikanna kudumise võtteid” ja “oskab sokikanda kududa”.

Kooli õppekava õpiväljundid ei pea olema üksüheses vastavuses riikliku õppekavaga, eriti selle vanema vormiga. Kooli õppekavas võib õpiväljundeid olla näiteks vähem ja nende sõnastused pikemad, eeldusel, et sisuliselt midagi vähem pole kui riiklikus õppekavas. Rusikareegel on, et sisuliselt ei tohi kooli õppekava olla nõrgem kui riiklik õppekava. Uutes riiklikes õppekavades on õpiväljundid loodetavalt kompaktsemad ja neid saab üsna hästi esitatud kujul kasutada.

Õpiväljundeid on hea koostada koondatud teemade, mitte ainult üksikute verbide järgi.

Selle pädevuste koondamise soovitus taga on tõsiasi, et inimese tegevuses muutuvad pädevused terviklikuks ja hästi omandatud teadmised väljenduvad nende põhjal toimivas praktikas. Samuti aitab teemade järgi koondamine vähendada õpiväljundite hulka ning võimaldab nende kõikide muutmist hinnatavaks.

Õpiväljundite omandamist on kergem hinnata, kui nende sõnastamisel on kasutatud aktiivse iseloomuga verbe nii teadmiste kui oskuste kohta ning õpiväljundeid ei ole liiga palju.

Näiteks on keeruline hinnata järgmist õpiväljundit: “Õppija omandab suulise väljendusoskuse, kirjalike tekstide mõistmise, koostamise ning kuulamisoskuse.” Selle asemel on parem: “Õppija väljendab ennast selgelt nii kirjalikult kui suuliselt, saab aru keerukamate tekstidest.”

Üldiseks jääb: “(Õppija) omandab mitmekülgsed teadmised kaubandusest”. Selle asemel on parem: “Õppija tunneb kaubanduse põhitõdesid.”

Passiivsusele viitab: “(Õppija) saab praktilisi kogemusi erinevatest müügitehnikatest.” Selle asemel on parem: “Õppija rakendab teoorias õpitut müügitegevusi praktiseerides.”

Passiivset või liiga üldist laadi õpiväljunditega on mitu probleemi:

- siin kirjeldatakse protsessi, mitte tulemust;
- õpiväljund on liiga üldine, et seda hinnata;
- pole kirjeldatud konteksti või määra, mille raames peab olema õpiväljund kindlasti omandatud;
- õpiväljund on sõnastatud kõrgemal kui baastasemel.

Õpiväljundites tuleks vältida fraaside “on võimeline” ja “on suuteline” kasutamist, samuti ei tasu üle kasutada verbi “oskab”. Mida konkreetsema verbiga on õpiväljundites tegu, seda kergem on seda hindamisega seostada. Hindamiskriteerium võimaldab konkreetsust veelgi lisada.

Näited hästi koostatud õpiväljunditest:

- (õpilane) rakendab pneumaatika ja hüdraulika-alaseid teadmisi rutiinses töö-situatsioonis;
- (õpilane) mõõdab ja hindab heitgaaside koostist heitgaasianalüsaatori abil;
- (õpilane) loeb ja tõlgendab diagnoositesteri abil mootori elektroonikaseadiste rikkekoode.

Õpiväljundite koostamisel kutsekeskhariduse õppekavadele on veel üheks juhtnööriks Eesti Kvalifikatsiooniraamistikus kirjeldatud IV tase. Selles kirjeldatu peab kokku sobima kutsekeskhariduse lõpuks omandatud pädevustega.

IV kutsetasemel kutseõppe lõpetaja

- 1) teab ja tunneb kutse- ja eriala põhjalikult, sealhulgas tunneb ja rakendab kutseala põhimõtteid, teooriaid ja tehnoloogiaid nii tava- kui ka uudsetes töösituatsioonides;
- 2) oskab iseseisvalt täita eri- või kutseala keerukaid ja mitmekesiseid, uudseid lahendusi eeldavaid tööülesandeid;
- 3) vastutab oma tööülesannete täitmise eest;
- 4) on võimeline tegema ettepanekuid töötulemuste parendamiseks ja pädevuse piires juhendama kaastöötajaid;
- 5) on võimeline osaliselt vastutama kaastöötajate väljaõpetamise eest;
- 6) on võimeline analüüsima ja hindama oma teadmiste taset;
- 7) on suuteline õppima iseseisvalt ja ennastjuhtivalt;
- 8) oskab üksikasjalikult põhjendada ja väljendada oma seisukohti ka endale uudsetes situatsioonides;
- 9) on võimeline kasutama enesehindamist oma käitumise muutmiseks, arvestades vajaduse korral sotsiaalset konteksti;

- 10) lahendab kutse- ja erialaseid probleeme, kasutades spetsiifilisi infoallikaid;
- 11) suudab hinnata kasutatava informatsiooni usaldusväärsust ja tõesust;
- 12) osaleb erinevate meeskondade töös ning on võimeline neid vajaduse korral juhtima.

Kuigi käesolevas loetelus on mõned sõnastused erinevad õpiväljundite sõnastamise parimast praktikast (nt „on võimeline“ ja „on suuteline“ kompetentside alguses), siis tasub järgida nende sisulist poolt. See tähendab, et moodulite õpiväljundites peab leiduma vihjeid näiteks enese teadmiste hindamisele, kaasõpilaste väljaõpetamisele, keerukate ja mitmekesiste tööülesannete täitmisele ja teistele kvalifikatsiooniraamistikus nimetatud aspektidele.

Hästi koostatud ja läbimõeldud õpiväljundid on aluseks kogu hindamisele, sest nende saavutamist ju hinnataksegi.

Teine samm (võib vahele jätta uute riiklike õppekavade puhul).

Koostage iga õpiväljundi kõrvale baas- ehk õpiväljundi tasemel hindamiskriteeriumid. Baastasemel hindamiskriteeriume nimetatakse ka lävendikriteeriumideks. Õppekava tasemel kirjutatud õpiväljundid on suurema üldistusastmega kui mooduli tasemel kirjeldatud õpiväljundid. Mooduli hindamiskriteeriumid on omakorda täpsemad ja kindlalt mõeldud kõneviisi kui mooduli õpiväljundid.

Kuidas hindamiskriteeriume koostada?

- Täpsustage hindamiskriteeriumis õpiväljundi sisu. Hindamiskriteeriumi mõtte on täpsustada õpiväljundit – nii sisu, taseme kui konteksti mõttes. Eriti õnnestunud on hindamiskriteerium juhul, kui ta vastab ka küsimusele „kuidas“. Seepärast peab hindamiskriteeriume olema kindlasti ühe õpiväljundi kohta rohkem kui üks, soovitatavalt 3-6.
- Kui õpiväljundeid on hea esitada temaatiliste liitpädevustena, siis hindamiskriteeriumid on kõige paremad, kui iga kriteerium käib ühe pädevuse või selle aspekti kohta.
- Kasutage ainult selliseid verbe, mis on vaatluse või kuulamise teel jälgitavad, nii et kriteeriumile saab kindlalt vastata kas „jah“ või „ei“. Nii ei saa hinnata vastavust kriteeriumile „teab teise maailmasõja puhkemise põhjuseid“, sest abstraktset teadmist ei saa jälgida. Pigem sobib hindamiskriteeriumiks järgmine sõnastus: „Nimetab vähemalt kolme peamist teise maailmasõja puhkemise põhjust“. Samuti ei ole väga hästi sõnastatud: „Mõistab menüü koostamise aluseid“. Parem sõnastus on: „Õppija planeerib menüü koostamise põhimõtetele toetudes kolmekäiguselise eine.“ Mida konkreetsemalt ja objektiivsemalt on hindamiskriteerium sõnastatud, seda parem.
- Vältige hinnangulisi väljendeid, näiteks et miski on piisav või sobiv. Mida objektiivsemas sõnastuses on hindamiskriteerium kirja pandud, seda objektiivsemalt saab toimuda selle järgi hindamine.
- Kasutage täislauseid ja kindlat kõneviisi. Nii nagu õpiväljund, nii algab ka hindamiskriteerium subjektiga, siis järgneb verb ja siis sihitis koos vajalike täpsustustega.
- Hindamise kvaliteedikriteeriumide osas rõhutasime, et baastasemel hindamiskriteeriumid ehk lävendikriteeriumid ei või olla madalamad kavandatud õpiväljundi tasemest. Seepärast ei sobi näiteks omavahel kokku õpiväljund „Interpreteerib eri stiili

muusikateoseid vastavalt stiili eripärale” ja lävendi tasemel hindamiskriteeriumid “Nimetab ühe stiili tunnused” ja “Teeb stiili interpreteerimisel mitmeid tõsiseid vigu”.

- Madalamate hinnete puhul võib lisada möönduse, et midagi tehakse ka juhendmaterjali järgides või juhendamisel. Siiski ei või lävenditaseme korral olla hindamiskriteeriumi kirjeldus madalam õpiväljundi tasemest.

Alljärgnevalt on toodud erinevaid näiteid hindamiskriteeriumidest, mis vastavad ülaltoodud juhiste.

Õpiväljund	Hindamiskriteeriumid
Õppija mõtestab ja kasutab loodusainetes omandatud teadmisi keskkonnas toimuvate nähtuste selgitamisel ja väärtustamisel ning igapäevaelu probleemide lahendamisel.	Õppija • nimetab majandustegevusega kaasnevaid looduskeskkonna probleeme; • selgitab loodus- ja sotsiaalkeskkonnas omavahelisi seoseid ja probleeme; • võrdleb erinevate piirkondade kliimat, mullastiku ja taimestiku omavahelisi seoseid; • võrdleb looduslikke ja tehismaterjale ning nende omadusi; • kirjeldab orgaaniliste ja anorgaaniliste ainete toimet inimestele ja keskkonnale.

Õpiväljund	Hindamiskriteeriumid
Õppija teab võimlemise vajalikkust kutsealases töös ning oskab kutsetöö spetsiifikast lähtuvalt valida sobilikke rühi-, koordinatsiooni- ja võimlemisharjutusi.	Õppija • selgitab rühi-, koordinatsiooni- ja võimlemisharjutuste koostõju erinevatele lihasgruppidele; • sooritab võimlemiskava etteantud tingimustele ja nõuetele; • esitab etteantud koordinatsiooniharjutusi kordustena; • valib oma eriala kutsetöö spetsiifikast lähtuvalt sobilikke rühi-, koordinatsiooni- ja võimlemisharjutusi.

Õpiväljund	Hindamiskriteeriumid
Õppija langetab puu turvaliselt ja ergonoomiliselt.	Õppija • langetab puu langetussektorisse; • jätab langetamisel nõutava pideriba; • taganeb puu langetamise järel eemale; • nimetab ohutustehniliselt lubamatud vead, mida langetaja ei tohi teha.

Õpiväljund	Hindamiskriteeriumid
Õppija kogub esmase info vastuvõttu toodud looma kohta, võtab anamneesi ja annab kliendile looma seisundi kohta nõuandeid.	Õppija • kuulab ära kliendi, koostab sellest lähtuvalt, juhendi abil, kirjaliku anamneesi looma seisukorra kohta; • selgitab situatsiooni tõsiduse looma seisundist lähtuvalt; • osutab vajadusel esmaabi.

Õpiväljund	Hindamiskriteeriumid
Õppija teab muru rajamise põhimõtteid ja rajab muru.	Õppija • valib etteantud seemnesegudest sobiva muru külvamiseks; • arvutab õige külvinormi ja külvisse vajaduse objekti suurusest lähtuvalt; • rajab muru vastavalt projektile; • tasandab ja vajadusel rullib eelnevalt mullakihi; • külwab muruseemne ühtlaselt; • rehitseb seemne mulda; • rullib sobiva töövahendiga muru.

Kolmas samm. Kavandage mooduli kokkuvõtvad hindamismeetodid.

Hindamismeetodite valimisel on otstarbekas toetuda kvaliteedikriteeriumides nimetatule.

Kutsestandardites on hindamismeetodid ette antud. Kutsehariduse riiklikud õppekavad hindamismeetodeid ei sätesta. See võimaldab õppeasutustel ja õpetajatel leida ise kõige sobivamad. Sellegipoolest tasub, eriti õppekava lõpupoole, jälgida ka seda, milliseid hindamismeetodeid kutseeksamil kasutatakse.

Hindamismeetodite kirjeldamiseks ei ole Eestis ühtset kokkulepitud standardit. Küll on aga abiks järgmiste põhimõtete silmaspidamine (vt eestpoolt ka hindamise kvaliteedikriteeriumide kohta):

Hindamismeetodit kirjeldatakse hinnatava perspektiivist. Nii näiteks sobivad õppija praktilise tegevuse kohta, mida õpetaja vaatleb, nimetused “demonstratsioon”, “simulatsioon”, “praktiliste oskuste demonstratsioon” vm taoline. Vaatlus on õpetaja tegevus ja kuigi ta selle abil hindab, lähtub hindamismeetodi nimetus kokkuleppeliselt just õppija tegevusest, mida hinnatakse.

Hindamis- ja õppemeetodite nimetused on sarnased, kuid hindamismeetodi puhul peab olema võimalik taotleja poolt omandatud ja demonstreeritud õpiväljundeid hinnata. Nii on õppekäik pigem õppe- kui hindamismeetod, aga kui õppija täidab õppekäigu põhjal aruande või töölehe, võib seda kasutada hindamismeetodina. Samuti on veidigi suuremate rühmade puhul raske kasutada seminari hindamismeetodina – iga õppija pädevust on keerukas jälgida. Kui õppija üksi või koos rühmaga koostab aga seminaris ettekandmiseks kokkuvõtte loetust või paneb kokku stendiettekande, on kergem kaardistada seminariks omandatud pädevusi ning anda tagasisidet.

1. Hindamismeetodi nimetused ei peaks kajastama pelgalt teostamise kohta ega sooritajate hulka. On soovitatav vältida nimetusi “kodutöö”, “iseseisev töö”, “rühmatöö”, “paaristöö” jt ilma lisamata, millise meetodi abil nendes kohtades, kontekstides või kooslustes oma pädevusi demonstreeritakse. Nii on asjakohasemad meetodi nimetused “kodune kontrolltöö”, “paaristööna teostatud labortöö” ja “rühmatööna valminud stendiettekanne”.
2. Sisulise meetodi-vihje puudumise tõttu tasub kaaluda, kas on mõttekas pidada hindamismeetodi nimetuseks termineid “eksam” ja “arvestus”. Need viitavad pigem hindamismeetodi rollile või tähtsusele (eksam eelkõige suurele mahule) või hindamisviisile (eksamiga tähistatakse eristavat hindamist). Need nimetused aga ei osuta, millise meetodi abil eksam või arvestus sooritatakse. Paremad on nimetused “kirjalik arvestustöö” või “suuline eksam”, aga viimast võib näiteks asendada ka nimetusega “mooduli teooriaosa kokkuvõttev intervjuu”. Põhiline kriteerium hindamismeetodi nimetamisel on, et see oleks võimalikult informatiivne ja viitaks tegevuse tüübile.
3. Hindamismeetodid, nagu ka õppemeetodid, võivad olla nii liht- kui liitmeetodid. Lihtmeetodid on näiteks referaat, uurimistöö, analüüs, esitlus, labortöö, praktiline töö ja aruanne. Kui tegemist on ühe töö erinevate osadega, tasub hindamismeetodit kirjeldada liitmeetodina. Näiteks referaadi koostamine ja esitlemine, uurimistöö koostamine ja kaitsmine, labortöö praktiline teostamine ja kirjalik aruanne. Liithindamismeetodi puhul on siiski kasulik hindamiskriteeriumid selles sisalduvatele lihtmeetodite kohta eraldi lahti kirjutada. Näiteid selle kohta leidub juhendmaterjali viimases peatükis.
4. Mooduli hindamise protsessis kirjeldatakse ainult kokkuvõtvaid hindamismeetodeid. See tähendab, et need hindamismeetodid, millega õpetaja kogub infot õppijate õppeprotsessi toimumise kohta, on pigem õppemeetodite loetelus. Kokkuvõtva hindamise meetodid on ainult need, mida hiljem kirjeldatakse mooduli hinde kujunemise juures. Need loetelud peavad üksüheselt kattuma ja nendes tuleb kasutada täpselt samade nimetustega hindamismeetodeid, muidu läheb õppija segadusse.
5. Traditsiooniliselt on mooduli kavades olnud lisaks hindamisele kirjas ka iseseisev töö. Tasub küsida, kas iseseisev töö, mis hindamisega ei lõpe, väärib eraldi nimetamist? Mõnedel juhtudel on otsustatud, et iseseisev töö kajastub juba hindamismeetodiks valmistumisel ning seda õppeprotsessi osa enam mooduli programmis eraldi ei kirjeldata. Teiseks põhjuseks on, et iseseisev töö, mis hindamisega ei lõpe, on õppija jaoks

enamjaolt vähemotiveeriv. Näiteks kui eeldatakse, et kaugõppija kasutab 70 tundi oma õppimise ajast õppematerjalide lugemisele, aga ei täpsustata, mis on selle lugemise tulemus, siis ei ole võimalik öelda, kas lugemine toimus või mitte. Iseseisva lugemis-ülesande kokkuvõtvaks hindamismeetodiks sobivad näiteks vestlus, loetu kirjalik kokkuvõte või analüüs.

6. Hindamismeetodite valimisel on tähtis tasakaalustatult arvestada eriala olulisi võtme-pädevusi. Näiteks kui oluliseks peetakse nii meeskonnatöö kui eneseväljendamise oskust, siis tuleb valida meetodid, mis kokkuvõttes võimaldavad mõlema demonstreerimist ja hindamist.
7. Hindamismeetodid peavad olema võimalikult autentsed ja kompaktsed. Esimene tähendab, et hea meetod imiteerib võimalikult lähedalt seda tööalast situatsiooni, kus hinnatavaid pädevusi on vaja hiljem kasutada. Teine aga tähendab, et hindamismeetodeid ei peaks olema nii palju kui õpiväljundeid – pigem tasub ühe hindamismeetodiga hinnata mitut õpiväljundit.
8. Hindamismeetoditena ei tasu kirjeldada hindamise eeldusi, näiteks osalemist tundides või praktikumides. Neid võib ja vahest tulebki mooduli hinde kujunemise skeemis (vt järgmine samm) kajastada, aga kuna loengus või praktikumis kohaolekuga ja seminaril osalemisega ei demonstreerita otseselt pädevusi, siis on neid parem nimetada hindamise eeldusteks kui hindamismeetoditeks.

Näiteid hindamismeetoditest koos kirjelduste, soovitude ja näidetega leiate juhendmaterjali kolmandast peatükist.

Neljas samm. Mõelge läbi, kuidas kujuneb mooduli hinne.

Otsustage, kas hindate moodulit eristavalt või mitteeristavalt. Mitteeristavalt hinnatakse alati varasemate õpingute ja töökogemuse põhjal omandatud (välja arvatud juhul, kui tegemist on varem sooritatud ja hinnatud aine arvestamisega teiseks). Samuti tasub kaaluda mitteeristavat hindamist valikainete ja mõnede praktilisi oskusi arendavate moodulite puhul, kui lävenditaseme ületamine on olulisem erinevate astmete eristamisest. Eristava ja mitteeristava moodulihinde proportsioon õppekavas pole ette antud.

Mõnikord on baastasemel tulemus nii kõrge, et selle eest on ebaõige panna hinnet “kolm”. Näiteks ohutuse demonstreerimisel pole mõtet eristada, kui ohutult näiteks puidutöö vahendeid kasutatakse. Siin on kaks varianti: kas ohutusnõudeid järgitakse või mitte. Sel juhul on soovitav kasutada mitteeristavat hindamist või äärmisel juhul kahte hindevarianti – 2 ja 5. Tähtis on, et kuhu iganes lävend asetatakse, tagab selle ületamine ja sellega kaasnev positiivne tulemus tööturul toimetuleku.

Seoses seni kehtinud protsentidel põhineva hindamissüsteemiga võib olla õpetajate seas levinud hoiak, et mitteeristavalt hinnatavad moodulid on väiksema kaaluga ja nende tulemused kehvad. See ei vasta aga tõele väljundipõhise hindamisega kooskõlas oleva määruse järgimise korral, sest lävendikriteeriumid eeldavad kõigi õpiväljundite omandamist ja nende saavutamine tagab seega kõik baastasemel pädevused. Hinnetele keskendumise asemel võib pigem keskendada õppeprotsessis sellele, et kõik õppijad oleksid kokkuvõtva hindamise ajaks kõik õpiväljundid omandanud.

Kui moodulis on mitu eristavalt hinnatud meetodit (mis on soovituslik), võib neile anda osakaalu, millega nad panustavad mooduli hinde. Ka eristava mooduli hindamise korral

võivad osad meetodid olla hinnatud mitmeeristavalt. Kui mooduli lõpphinde moodustavad erineva kaaluga osahinded, on võimalikud mitmed variandid. Nende vahel valides ja neid kombineerides tuleb järgida põhimõtet, et mooduli positiivse hinde korral peab olema tagatud kõikide õpiväljundite saavutamine, st et tavaliselt ei tohiks kasutada kokkuliitmist ja siis meetodite arvuga jagamist. Vältida tuleks vana protsendisüsteemi, mille järgi positiivse soorituse piiriks oli 45%.

Kõige enam kasutatud meetod mooduli hindamisel on osakaaludega arvestamine. See võib välja näha näiteks järgmine:

- 1,5 osakaalu praktilisel tööl (võib koosneda ka näiteks kolmest pisikesest praktilisest tööst, millel on koondhinne);
- 1,5 osakaalu kontrolltööl;
- 7 osakaalu mooduli kokkuvõtval projektil.

Eelduseks on, et kõik hindamismeetodid sooritatakse vähemalt madalaima positiivse hinde tasemel ehk hindele 3.

Mooduli hinde arvutamine käib siis järgmise skeemi järgi. Näiteks kui praktilise töö (koond)hinne on 4, kontrolltöö 3 ja projektitöö 5, siis pärast osakaaludega korrutamist jagatakse tulemus kümnega. Keskmise hinne moodustub järgmiselt: $6 (4 \times 1,5) + 4,5 (3 \times 1,5) + 35 (5 \times 7) = 45,5$. Selle jagamine kümnega annab 4,55 – see omakorda annab võimaluse hinnet 5-ni ülespoole ümardada. Lisaks on võimalik, et mõni õppija omandas osaoskusi küll aeglasemalt, aga mooduli lõpuks demonstreeris kõige olulisemaid pädevusi veenvalt ja loovalt. Kõige suurema osakaaluga hinne peakski andma tagasisidet kõige kaalukamate õpiväljundite omandamise kohta või katma õpiväljundeid kõige suuremas mahus.

Teine viis osakaalude abil mooduli hinnet arvutada on teha seda protsentide abil. See on aga veidi riskantne, kuna siiani kasutusel olnud protsendisüsteem võib tekitada segadust. Kui protsente hinnete kokkuarvutamisel kasutatakse, siis olgu eelduseks, et kõik hinded on vähemalt positiivsed ja hinne ei kujune siiani kasutusel olnud protsendiloogika järgi, kus kolme saamiseks oli vaja 45% tulemust.

Protsentide kasutamist aitab illustreerida järgmine näide:

- praktiline töö koos analüüsiga – 60% mooduli hindest;
- kaks kontrolltööd teooriateadmiste peale – kumbki 20 % mooduli hindest.

Mõlemad tööd peavad vastama vähemalt lävendikriteeriumidele.

Arvutamine toimub sel juhul järgmiselt. Kui kontrolltööd sooritati hinnetele 4, praktiline töö aga hindele 5, on mooduli hinne 5. Kui aga praktiline töö on sooritatud hindele 3 ja kontrolltööd hinnetele 4, on mooduli hinne 3.

Loomulikult on võimalik mooduli hinnet arvutada ka kõigi eristavate hindamismeetodite aritmeetilise keskmisena. Selgitamiseks võime pöörduda veel kord varasema näite juurde, kus nõuti praktilise töö, kontrolltöö ja projekti tegemist. Kui selle näite praktiline töö oleks tehtud hindele 4, kontrolltöö hindele 3 ja projekti hindele 5, oleks lõpphinne aritmeetilise keskmisena üsna täpselt 4.

Kui osad hindamismeetodid on hinnatud mitteeristavalt, siis nende puhul osakaalu ei arvestata, vaid eeldatakse vähemalt lävendikriteeriumide tasemel sooritust positiivse hinde saamiseks. Sel juhul kujuneb mooduli hinne eristavate meetodite hinnete keskmisest või vastavalt neile antud osakaaludele.

Eelnevalt toodud osakaaludega arvestamise näites on mõeldav praktilist tööd hinnata mitteeristavalt, mis annab võimaluse osakaalu ülejäänud, eristavalt hinnatavate meetodite vahel ümber jagada – näiteks andes kontrolltööle 3 osakaalu ja jättes projekti 7 osakaaluga. Hinde arvutamine toimuks siis vaid eristavate hindamismeetodite hinnete põhjal.

Kui ühe või mitme õpiväljundi hindamiseks kasutatakse ühte meetodit mitu korda järjest, siis on mõistlik, et kehtima jääb õppija viimane sooritus. Sel juhul kajastab hinne kõige paremini seda, milline on õppija pädevuste vastavus õpiväljunditele mooduli lõpuks.

Selgitades mooduli hinde kujunemist, võib lisada, kes milliseid meetodeid hindab. On harjutud, et enamikel juhtudel on hindajaks õpetaja või praktikajuhendaja, aga järgnevatks tööeluks ettevalmistamisel on hea seda kombineerida ka kaaslaste- ja enesehindamisega.

Mooduli hinde kujunemisel tasub vältida järgmisi vigu:

- Hindamismeetodite nimetusi ei kasutata ühtlaselt ja järjepidevalt: hindamismeetodite loetelus on ühed nimetused, mooduli hinde kujunemise kirjelduses teised. Õpetaja tavaliselt teab meetodite sisu ja väikesed variatsioonid nimetustes on kerged sisse lipsama. Õppijates aga tekitavad sellised erinevused suurt segadust.
- Hindamise eeldused ja hindamismeetodid on mooduli hinde kujunemise kirjelduses segamini. Nende selge lahusoidmine on oluline, kuna hindamise eelduste täitmisele ei järgne hinnet, hindamismeetodite tulemused aga panustavad ühel või teisel viisil mooduli hinde.
- Hindamismeetodite hulka on sattunud ka neid, mille tulemusest mooduli hinne ei sõltu. See juhtub tavaliselt siis, kui kujundava hindamise meetodid kirjutatakse kokkuvõtvate hulka.
- Eristava hindamise puhul pole väljendatud, kuidas erinevatest meetoditest kujuneb mooduli hinne – on neil võrdne osakaal või erinevad osakaalud. Mida selgemini on mooduli hinde kujunemist kirjeldatud, seda parem.

Näiteid mooduli hinde kujunemisest ja terviklikust hindamisest leiate neljandas peatükis.

Viies samm. Seostage õpiväljundite juures olevad hindamiskriteeriumid sobivate hindamismeetoditega.

Kuidas seostada hindamismeetodeid ja hindamiskriteeriume?

Kui on tegu liitmeetoditega (ükskõik, kas hindamine on eristav või mitteeristav), tasub kriteeriumid liitmeetodite kaupa eristada. Näiteks kui liitmeetodiks on kirjanduse ülevaade (annoteeritud bibliograafia) mingil teemal ja selle esitus teistele, siis võib hindamiskriteeriumid jagada kaheks ja kirjeldada, esiteks, millistele kriteeriumidele peab vastama ülevaade, ja teiseks, millised on ootused esitlusele. Seda saab vaadelda kaheosalise, kuid tervikliku hindamismeetodina ja panna koondhinne.

Veelgi olulisem on selle mõtteviisi järgimine õpimapi puhul, kus on eri tüüpi osasid ja neid koondav eneseanalüüs. Näiteks kui õppija koondab õpimappi labortööde aruanded, teooria-osa kontrolltööd, oma esitluse eneseanalüüsi ning kaaslaste esitlusele antava tagasiside, siis eeldavad need eri tüüpi kriteeriume.

Kuigi hindamismeetodite juures olevatele hindamiskriteeriumidele võib lisada meetodi eripärast tulenevaid vormilisi eeldusi, peab hindamiskriteeriumide põhirõhk olema sisulistel aspektidel. Kõik õpiväljundite juurde kavandatud hindamis- ehk lävendikriteeriumid peavad olema hindamismeetodite juures leitavad. Oluline on, et riikliku õppekava õpiväljundite sisuline pool oleks peamine ka kooli õppekavas kavandatava mooduli hindamisel ja kõik õpiväljundite juurde kirjutatud lävendi tasemel hindamiskriteeriumid saaksid hinnatud. Vormilisi kriteeriume võib sisulistele lisada, kuid esimesed ei tohi viimaseid asendada.

Hindamismeetodeid on sisuliselt kahte tüüpi – ühel juhul hinnatakse protsessi, teisel juhul tulemust. Protsessi hindavate meetodite (nt praktiline töö, praktiliste oskuste demonstratsioon, intervjuu) juures on loomulik, et hindamiskriteeriumid kirjeldavad õpilase tegevusi, näiteks: „Õpilane koristab oma töökoha” või „Õpilane nimetab kolm peamist teooria kasutusvaldkonda.”

Enamik meetodeid on siiski sellised, kus hinnatakse õppija tegevuse tulemust. Siin on parem hindamiskriteeriume väljendada tulemuse võtmes. Näiteks: „Disainitud kruus on mugav käes hoida ja esteetiliselt ilus” või „Aruanne kajastab praktilist tehtud tegevusi” või „Õpimapp sisaldab eneseanalüüsi, milles õppija võrdleb enda pädevusi õppeprotsessi alguses ja lõpus”.

Eristava hindamise korral tuleb kriteeriume lävendikriteeriumidele juurde luua. Tõstke kõigepealt vastava meetodiga sobivad lävendikriteeriumid hinde 3 lahtrisse ja lisage hinnete 4 ja 5 kriteeriumid. Näiteid nende seostamisest leiate neljandast peatükist. Negatiivsete hinnete kriteeriume tavaliselt ei kirjutata (ei eristava ega mitteeristava hindamise puhul), aga keelatud see muidugi pole.

Jõustuva määrase järgi eristatakse õppijate õpiväljundite saavutatuse taset eristava hindamise korral järgmise skaala alusel:

1. (5) – „väga hea” – õpiväljundite saavutamine lävendist kõrgemal tasemel, mida iseloomustab nende iseseisev, eesmärgipärane ja loov kasutamine;
2. (4) – „hea” – õpiväljundite saavutamine lävendist kõrgemal tasemel, mida iseloomustab nende eesmärgipärane kasutamine;
3. (3) – „rahuldav” – kõigi õpiväljundite saavutamine lävendi tasemel;
4. (2) – „puudulik” – õppija ei ole saavutanud kõiki õpiväljundeid lävendi tasemel.

Hinnet 1 kutsehariduses enam ei kasutata.

See skaala on väga üldine, kuid juhtnõörina kasutatav. Mõningatel juhtudel on põhjendatud selle skaala lisamine hindamiskriteeriumidesse (nt mahuka suulise intervjuu puhul). Enamikel juhtudel on soovitatav siiski skaala mõtteviisile toetudes lahti kirjutada õpiväljunditest lähtuvad hindamiskriteeriumid ka hinnete 4 ja 5 tasemel.

Selle skaala kasutamisega kaasneb, et hinne 5 muutub haruldasemaks kui varem. Samuti tuleb hoida meeles, et õpiväljundite tase on kirjeldatud hinde 3 tasemel, ja hinded 4 ja 5 ületavad selle.

Kuna hindekriteeriumide koostamine on üsna ajamahukas töö, pakume järgnevalt mõningaid soovitusi (näiteid leiate juhendmaterjali viimasest osast):

- Hindekriteeriume on vaja ainult kokkuvõtivatele eristava hindamisega meetoditele. Kui sama tüüpi meetodit kasutatakse mooduli jooksul mitmel korral, võib kas kõiki või osasid hindamiskriteeriume kasutada läbivalt.
- Kõikide hinnatavate aspektide kohta pole vaja lahti kirjutada kõiki kolme hinnet. Näiteks mõned aspektid maatrikstabelis võivad olla läbivalt samad kõigi hinnete puhul. Sel juhul pole mõtet neid kolm korda järjest kirjutada, vaid piisab hinnete kirjelduse vaheseinte kustutamisest sellel real. Mõne aspekti puhul võib eristada hinde 5 taset ja kirjeldada 3 ja 4 sooritust samamoodi. Kui eristamine on otstarbekas, võib osad aspektid lahti kirjutada kõikide hinnete kirjeldustena.
- Hindekriteeriumid tasub regulaarselt üle vaadata. Kui õppijad teevad korduvalt kuskil vigu, siis on hea hindekriteeriumidesse selgesõnaliselt kirja panna, kuidas teha õigesti ja vigu vältida. Hindamiskriteeriumidel on nii õpetav kui motiveeriv roll.

Kuues samm. Teostage hindamine.

Hindamise teostamisel tasub lähtuda järgmistest põhimõtetest:

- Hindamine peab toetuma varem kirjapandud kriteeriumidele. Õppijate taseme omavaheline võrdlus ei tohi nende tulemusi mõjutada. Vastavushindamises hinnatakse õppija poolt demonstreeritud pädevuste vastavust kavandatud õpiväljunditele ja nende põhjal koostatud hindamiskriteeriumidele.
- Lisaks hindele vajab õppija põhjendust tagasiside ehk kujundava hindamise näol, miks ta sai sellise hinde. Kujundavaid kommentaare võib lisada kõigile hinnetele, aga kindlasti peaks need olema lisatud juhul, kui tulemus pole kõrgeim võimalik või kui tulemus on negatiivne.
- Mitte ainult kokkuvõttev hinne, vaid ka kujundavad kommentaarid peavad toetuma hindamiskriteeriumidele.

Näiteks kui õppija pidi riisuma seemne mulda, aga sõtkus selle hoopis jalgadega kinni, saab talle öelda, et seemnega ümberkäimise viis oli vale.

Mida informatiivsem on tagasiside, seda paremini toetab see õppija edasist õppimist ja motiveeritust.

- Mida kiirem on tagasiside, seda enam tähendust see õppija jaoks omab.
- Negatiivse tulemuse korral peab õppija saama võimaluse hinnet parandada ja vajadusel abi ebaselgeks jäänud asjade õppimiseks. Kaaluda tasub ka võimaluse pakkumist kasvõi ühekordselt positiivse soorituse parandamiseks. Aga sel juhul peaks jääma kehtima viimane hinne, et õppijad ei harjuks niisama igaks juhuks proovimas käima.

Kuidas hinnata rühmas tehtud tööd?

Meeskonnatöö oskus on järjest olulisem, sest hilisemas tööelus sooritatakse paljusid ülesandeid rühmas. Seepärast on üha enam hindamismeetodeid sellised, mis võtavad arvesse ka rühmas sooritatud panust.

Rühmaga koos tegutsemine annab võimaluse nii õppijatel kui õpetajatel hoida kokku aega ja koondada jõudu. Samas, rühmatööde hindamine on individuaalse töö hindamisest keerulisem, sest kõigi rühmaliikmete tööpanus ei pruugi olla võrdne. Seepärast anname järgnevalt mõned nõuanded rühmatöö hindamiseks:

- Kui hindamismeetod teostatakse rühmatööna, siis peab see kajastuma hindamiskriteeriumides. Kindlasti peab seal olema vihjeid neile võtmepädevustele, mis eeldavad koostööd. Võib hinnata suhtlemisoskusi (kuulamist, eneseväljendust), küsimuste esitamist ja probleemide püstitamist, algatusoskust, uute ideede väljatoomist ja info jagamise võimet. Muidugi ei tohi protsessi hindamise kõrval unustada kajastamast ka tulemust.
- Rühmatöö hindamisel võib rakendada ka enese- ja kaaslaste hindamist. Kaaslased saavad näiteks hinnata iga rühmaliikme osalemist ja panust lõpptulemusse. Seda saab teha kas olemasolevate kriteeriumide põhjal või lisakriteeriumide abil.
- Rühmatöö hindamismeetodis võib õppijatel paluda rollid ära jagada ja siis rollijaotus kirja panna koos sellega, kes mida tegi. See suurendab kõigi rühmas osalejate vastutust. Sel juhul on selgem kirjutada hindamiskriteeriumid ülesannete kaupa, näiteks materjali kogumise, kogutu süstematiseerimise ja rakendamisvõimaluste väljatoomise kriteeriumid eraldi.
- Eelnevaga sarnane võimalus on lasta rühmatöö käigus või sellele eelnevalt igal rühma liikmel teha midagi kirjalikult või muul viisil nähtavalt. Sellisel juhul tasub kaaluda ka sellele osaülesandele hindamiskriteeriumide koostamist või nende kajastamist rühmatöö hindamismeetodi kriteeriumide ühe osana.
- Kui rühma liikmete panust pole võimalik eristada, siis on õiglane hinnata rühma tervikuna ja kõiki selle liikmeid sama hindega. Teine võimalus on hinnata rühmas tehtavaid hindamismeetodeid mitteeristavalt.

Seitsmes samm. Jäädvustage järgmisteks kordadeks need asjad, mis vajavad hindamisel ja õpetamisel muutmist, või tehke kohe vajalikud muudatused.

Kui hindamist väljundipõhiselt kavandada, tuleb see harva kohe esimesel korral ideaalselt välja. Vahetult pärast hindamise teostamist on õpetajal kõige paremini meeles, mis õnnestus ja mis mitte. Tal on ilmselt mõned konkreetsete mõtted, kuidas asju muuta. Lisaks tasub kindlasti küsida õppijate tagasisidet nii suuliselt kui kirjalikult.

Hindamine on õpetajale väga hea tagasiside saamise viis selle kohta, kuidas kohandada oma õpetamist ja kogu õppeprotsessi. Kui miski on õppijatele keeruline või on jäänud hoopis hoomamata, siis saab järgmise rühmaga töötades seda ette näha ning õpetamisel kitsaskohtadele suuremat tähelepanu pöörata. Pikemas perspektiivis peakski väljundipõhine hindamine hakkama õpetamisoskuste arengut ja sellega seotud õppekorraldust oluliselt suunama.

2.2. Praktika hindamine

Praktikal on kutseõppe õppekavades oluline roll, mida pole võimalik alahinnata. Samas on praktikate teostuse ja hindamise läbimõtlemine õppekavaarenduse üks keerulisemaid kohti, sest tavaliselt on siin tegemist mitme osapoollega, vähese rahastuse ja keerukama õppeprotsessiga. Kuna hindamine juhib õppimist, pakume allpool ideid, mida praktika hindamist planeerides peaks arvestama ning mille abil saab kogu praktika osa õppekavas paremini läbi mõelda. Järgnevalt nimetame praktikaks nii koolikeskkonnas toimuvat praktilist tööd kui ettevõttes toimuvat praktikat.

Kõigepealt, praktika hindamine ei piirdu pelgalt tööprotsessi ja –tegevuste hindamisega, vaid võimaldab ka teoorias õpitut tegevusega seostada. On levinud arusaam, et praktiline töö, sh praktika käigus tehtav, võimaldab saada tagasisidet selle kohta, kas teoreetilised teadmised ja seisukohad on omandatud. Kuid õppija pelk tegevus ei pruugi olla mõtestatud tegevus. Ta ei pruugi teada, miks ta niiviisi tegutseb või töötab. Ta võib teha õigeid praktilisi liigutusi ka muudel põhjustel – näiteks seepärast, et ta on näinud kedagi nii tegevat, või seepärast, et talle on öeldud, et nii tuleb teha.

Inimese psüühika ei seo automaatselt teoreetiliselt omandatud ja praktiliselt tehtavat – tavaliselt mäletatakse asju just nende seoste kaudu, mille abil need on meelde jäetud. Seepärast peab praktika hindamises olema koht, kus õppijalt eeldatakse teoreetiliselt õpitu ja praktiliselt tehtava seostamist. Veel parem on, kui ta kirjeldab sama põhimõtte rakendamist erinevates kontekstides või erinevate tööülesannete puhul.

Teiseks ei piisa praktika hindamisel sellest, kui õppija lihtsalt loetleb tehtud tegevused nn praktikapäeviku formaadis. Tehtut ja tegemise kaudu arenemist tuleb praktika hindamiseks ka analüüsida. Kutsekoolide õpilased ei ole tavaliselt harjunud analüüse kirjutama. Siis saab nende analüüsioskuse arengule abistavate küsimustega kaasa aidata, küsides näiteks: “Kuidas muutus “x” tegevuse teostamine praktika aja jooksul?” või “Millistes tööalastes tegevustes õppisid kõige rohkem? Mida Sa õppisid?”. Lisaks võib küsida konkreetsemalt: “Millise töötulemusega Sa kõige rohkem rahule jäid? Miks?” või “Millal said klientidelt kõige paremat tagasisidet? Miks Sa arvad, et nad rahule jäid?”. Eriti hea on, kui kirjeldatud tööülesanded ja analüüsitud õppimise kogemus toetavad teineteist.

Kolmandaks on praktika hindamine ideaalne võtmepädevuste hindamiseks. Siin ei pea kramplikult kinni hoidma elukestva õppe võtmepädevuste kirjeldustest, vaid tasub mõelda, millised mitte-erialased käitumisviisid on vastaval erialal kõige olulisemad. Näiteks võib täpsus olla keskne juhi abi ja müüja töös, loov probleemilahendamine jälle ettevõtlusega seotud erialadel. Keskkonnasäästlikkus on ilmselt tähtsam põllumajandusega seotud erialadel ja tööohutus tehnika puhul. Neid võtmepädevuste aspekte, mis kuskil on olulised, on soovitatav läbi arutada koos tööandjatega, neid ei peaks olema liiga palju ja kindlasti peaksid need kajastuma kõigile osapooltele teadaolevates hindamiskriteeriumides.

Praktikat peaksid hindama erinevad osapooled lähtudes samasugustest või peaaegu samasugustest hindamiskriteeriumidest, mis toetuvad õpiväljunditele. On üsna tavaline, et isegi hindamiskriteeriumide olemasolu korral ei pruugi ettevõtte-poolsed praktika-juhendajad neid hindamisel arvestada – neile tehakse tavaliselt oma hinnanguleht. Samuti ei kajastu kõik praktika õpiväljundid alati õppija-poolses praktikaaruandes.

Praktikat võib hinnata erinevate meetodite abil. Kõige levinum on praktika aruanne koos kaitsmisega. Kuid on teisigi võimalusi: intervjuu, õppeülesande täitmine praktikal koos

tegevuse aruandega, töönäidised, õpimapp praktikal saavutatud tulemustega ja oma õppimise analüüsiga, digitaalne või paberil õppimispäevik, video tööprotsessist, tagasisideküsitlus, praktikategevuste päevik, e-foorum praktikal saadud kogemustest (kirjutatakse näiteks igal tööpäeval õhtul), neti-kohtumine ja 360 kraadi (ehk kõigi osapoolte) tagasiside.

Kõige tavalisem hindamismeetod on siiski praktikaaruanne. See on oma iseloomult liitmeetod ja imiteerib üsna hästi õpimapi loogikat – seal on ideaalis ülesandeid ja tegevusi kirjeldavad osad, tegevuste tulemuste näited või näidised (või nende salvestused) ehk teisisõnu tõendusmaterjalid. Lisaks sisaldab aruanne õppija enda arengu analüüsi ehk eneseanalüüsi, mis tuleneb praktikal õpitust ja kogetust. Eneseanalüüsi osas peab õppija ennast analüüsima mitte ainult lähtuvalt tööülesannetest, vaid ka nendest kesketest võtmepädevustest, mida vastaval erialal väärtustatakse ning mis on hindamiskriteeriumides kirjas.

Praktikaaruande ülesannet kirjeldades on otstarbekas täpsustada, mis osad peavad aruandes kindlasti leiduma, ning nagu öeldud – pakkuda keskeid analüüsiküsimusi, millele vastamist eeldatakse. Põhimõtteliselt annab õppija ülevaate tema praktika jooksul arenenud pädevustest samades aspektides, mille kohta annab tagasisidet praktika juhendaja koolis või õppeasutuses. Õppija-poolne vorm on lihtsalt pikem ja põhjalikum.

Praktikaaruande sisuline läbimõtlemine aitab paremini kavandada kogu praktikat. Näiteks kui aruandes eeldatakse, et õppija esitab näidised, kuidas ta katab lauda romantilise õhtusöögi, koolituse kohvipausi ning peiede puhul, siis on loogiline, et praktikakohas peaks ta saama kõiki neid ülesandeid teostada. Kui lisaks veel praktikajuhendaja temaga arutleb, miks ta teeb midagi nii- ja mitte teistmoodi, süveneb varem teooriaklassis õpitu just selles kontekstis, kus praktikat kavandav meeskond seda kõige olulisemaks peab.

Kuna praktikate õpiväljundid on erinevad, siis peavad aruanded olema kohandatud vastavalt praktikale. Erinevad õpiväljundid eeldavad erinevaid tegevusi ja see omakorda kujundab hindamiskriteeriume – nii juhendajatele kasutamiseks kui õppijatele enesehindamiseks.

Praktika hindamiskriteeriumide koostamisel on abiks, kui järgida praktilise töö ja praktilise oskuse demonstratsiooni meetodi soovitusi käesoleva juhendmaterjali kolmandast osast. Eeskuju pakub ka neljanda osa näide maastikuehituse praktika aruande kohta. Kindlasti ei peaks hindamiskriteeriumid piirduma ainult hindamismeetodite vormilise küljega, vaid määratlema ka selle, millisele tasemele kesksed tööalased oskused ja võtmepädevused praktika lõpuks peavad olema arenenud.

Paljudel õppekavadel kasutatakse praktikaaruandega koos selle kaitsmist. See on hea ja järgimist väärt mõte. See tagab suurema autentsuse ning aitab õpilasel veelkord analüüsida praktika käigus õpitut. Siingi saab aidata kaasa aruande eneseanalüüsi osa liigendavate küsimustega. Õppijat võib paluda tuua kaitsmisel näiteid sellest, milliste tegevuste ja juhendamisevõtete abil ta kõige enam õppis. Sellest võib olla abi ka juhul, kui praktikakohale tagasisidet antakse või koos parendusi kavandatakse.

Praktika hindamisel on ka üks oht – nimelt, et hinnatakse pelgalt aruandlust, mitte tööd. Mooduli, sh praktika hinne peab kajastama, mis antud moodulis on kõige olulisem. Enamikel juhtudel pole kõige olulisem mitte tegevusest kirjutamine, vaid tegevus ise. Seepärast peavad praktika hindamiskriteeriumid kajastama sisulisi praktilisi tegevusi, kas siis auto remontimist, metsa istutamist või soengu tegemist. Aruande vormistamine on tegevuse

kaardistamine, mitte tegevus ise ja seepärast peab hinde kujunemisel olema pearõhk just tegevusel endal.

Praktika hindamisel tasub muuhulgas järgida paari korralduslikku põhimõtet.

Esiteks, kui õppija toob ise lahtisel lehel praktikakohast kooli kaasa juhendaja arvamuse, siis on vähetõenäoline, et sinna kuigi palju kriitilisi kommentaare kirja saab. Kaasajal on suhteliselt lihtne saata juhendajale tagasisideleht e-kirjaga ja paluda see elektrooniliselt tagastada. Või kasutada vähemalt suletud ümbrikku.

Teiseks, praktikajuhendajad vajavad nii õppekava mõistmiseks kui selle täitmise hindamiseks vähemalt mingisugust juhendamist või veel parem – koolitust. Seda ei pea tegema väga tihti, aga koostööle tuleb kindlasti kasuks, kui kutseõpetajad ja peamised praktikakohtadel töötavad juhendajad kohtuvad vähemalt kord kahes aastas. Kohtumisel vaadatakse üle, millised on mingi eriala praktika kesksed ja hinnatavad oskused ning milliste tegevuste abil saab neid oskusi omandada.

Kui praktika hindamine on põhjalikult läbi mõeldud ja teostatud osapoolte poolt sarnaste või samade kriteeriumide järgi, on loota head ettevalmistust ka kutseeksamiks ja tulevaseks tööeluks.

2.3. Võtmepädevuste hindamine

Mida aeg edasi, seda enam mõistetakse ja hinnatakse lisaks erialastele pädevustele neid oskusi ja hoiakuid, mis on erialaülesed. Kutsehariduses nimetatakse neid elukestva õppe võtmepädevusteks. Võtmepädevusi võib täpsustada õppekavade ja hindamiskriteeriumide tasemel ja vajadusel konkreetses kontekstis lisada erinevaid aspekte. Oluline on siiski, et õppekavas kirjeldatud võtmepädevused ei jääks ainult õpiväljundite tasemele, vaid neid ka hinnatakse – ei tohi unustada tõika, et saavutatakse eelkõige hinnatud õpiväljundid. Seepärast tuleb jälgida, et võtmepädevusi kõigepealt kirjeldatakse hindamiskriteeriumides tegevuste abil ja hiljem neid hinnatakse.

Hindamata jätmise kõrval esineb veel üks probleem – see on katse kõiki võtmepädevusi hinnata ühe hindamismeetodiga või ühe mooduli sees. Kui korraga hinnatakse väga paljusid asju, on oht, et kõiki aspekte ei jõuta korralikult tähele panna. Seepärast on mõistlik hinnata korraga ühte või kahte, äärmisel juhul kolme võtmepädevust.

Võtmepädevuste hindamisel on oluline hindamismeetodi valik. Näiteks ei saa sotsiaalset pädevust hinnata (ega õpetada) meetodiga, mis eeldab üksinda tegutsemist. Samuti on raske hinnata algatusvõimet meetodiga, kus kõik juhised on täpselt ette kirjutatud.

Võtmepädevustele tuleb mõelda aegsasti enne hindamist – õppekava kavandades, õppemeetodeid valides ja õpitut hindamismeetodite varal tagasisidestades. On loomulik, et seda, mida hinnatakse, ka õpetatakse. Seetõttu on võtmepädevuste teadlik arendamine sama oluline kui nende hindamine.

Kui meetod eeldab lisaks erialastele oskustele võtmepädevusi, siis tasub neid ka hinnata. Näiteks võimaldab praktikaaruanne hinnata emakeeleoskust ja infotehnoloogilist pädevust. Teatud juhtudel tasubki kaaluda, kas praktikaaruande koostamist tasub vaadelda kui kolme valdkonna lõimimist; sel juhul hinnatakse praktikaaruande põhjal nii eriala, mille raames praktika teostati, aga lisaks hinnatakse ka emakeelt ja infotehnoloogiat. Kui hinnatakse

probleemi lahendamist rühmas, siis on mõttekas kirjutada teiste hulka ka mõned meeskonnatööd puudutavad kriteeriumid.

Järgnevalt pakume mõned hindamiskriteeriumid, mis sobivad võtmepädevuste hindamiseks. Need ei ole mõeldud niivõrd jälgendamiseks kui võrd ideede ärgitamiseks. Seepärast soovitame igal erialal mõelda, milliseid võtmepädevuste aspekte on tarvis just antud kontekstis.

Emakeeleoskus –

- väljendab ennast emakeeles kuulajatele arusaadavalt
- kirjutab korrektselt, järgides vastava žanri stiilinõudeid
- vastab loetud teksti põhjal esitatud küsimustele
- kasutab teatmeteoseid ja infoallikaid info leidmisel, eristades kõige olulisemat
- põhjendab oma seisukohti näidete või argumentide abil
- vormistab oma tegevuse aruandele omasesse vormi
- koostab CV vastavalt standardsetele osadele

Võõrkeelteoskus –

- kasutab õigesti erialast võõrkeelset sõnavara teenindussituatsioonis
- teostab tööprotsessi õiges järjekorras, järgides võõrkeelset juhist
- arvestab teisest kultuurist pärit kliendi teenindamisel tema kultuurilist eripära silmside ja suhtlemisdistsantsi osas
- kirjutab oma praktilisest tegevusest võõrkeelse kokkuvõtte, vastates etteantud analüüsi-küsimustele
- loeb kliendi võõrkeelset kaebekirja ja vastab sellele keeleliselt ja sisuliselt korrektselt

Matemaatikapädevus ja teadmised teaduse ja tehnoloogia alustest –

- lahendab keerulise teenindussituatsiooni nii, et klient jääb rahule (tõendab probleemide lahendamise oskust)
- järjestab tööprotsessi elemendid loogilisse järjekorda nii, et ajakasutus on kõige optimaalsem
- arvutab korrektselt materjalikoguse
- esitab oma töötulemused graafiliselt, kasutades kolme tüüpi graafikuid
- leiab tööprotsessis tekkinud vea, kasutades teaduslikke argumente
- kasutab analüütilist lähenemist mitmetest seisukohtadest parima väljavalimiseks
- seostab loodusteaduste valdkonna teadmisi tehnoloogilise probleemiga, leiab probleemile lahenduse

- kasutab oma valdkonna piires korrektselt lihtsamaid teaduslikke mõisteid, vajadusel leiab mõistetele seletuse teatmeteostest

Infotehnoloogiline pädevus –

- teeb koostööd internetikeskkonnas oma rühmakaaslastega ühise projekti kavandamisel
- leiab internetist infot oma valdkonna näituste ja uuema kirjanduse kohta
- kavandab ja küljendab reklaami, mida saab kasutada suhtlusvõrgustikes ja sotsiaalses meedias
- vormistab avalduse elektrooniliselt ning salvestab pdf-ina
- vormistab oma teenuse eest arve, arvestades käibemaksu Exceli programmi abil
- leiab otsingumootorite abil oma töö illustreerimiseks sobivaid pilte, salvestab need mahus 800-1200 KB
- kasutab internetipõhiseid tõlkimise võimalusi hinnapakkumise koostamiseks prantslastele või sakslastele

Õppimisoskus –

- analüüsib praktilise töö (praktika) raames tehtavat eelnevalt õpitu valgelt
- analüüsib enda tugevusi ja nõrkusi, nimetab viise nõrkuste ületamiseks
- kavandab eneseanalüüsile toetudes oma järgmised õppimist vajavad pädevused
- analüüsib oma õppimiseelistusi ning nimetab käitumismustreid, mis takistavad või piiravad õppeprotsessis edenemist
- kirjeldab enda mõtteviisi muutust ühe valitud kontseptsiooni raames
- otsib oma erialal edasiõppimise võimalusi kodu- ja välismaal
- töötab projektiga iseseisvalt, jagades selle tähtajastatud etappideks
- töötab rühmas, paludes ja andes abi, nii et kõigi tugevusi kasutatakse rühmatöö edukaks teostamiseks
- nimetab vähemalt kolm võimalust, kuidas ta õpitud oma argielus kasutada saab

Sotsiaalne ja kodanikupädevus –

- võrdleb oma kultuuri toitumistavasid teise kultuuri omadega
- analüüsib konfliktsituatsiooni kliendi teenindamisel ning pakub välja parima lahenduse konflikti lahendamiseks
- väljendab selgelt oma soove ja vajadusi rühmatöö käigus
- pakub sobivaid lahendusi isikute või kultuuride erinevusest tingitud ebakõlade puhul

- kuulab ära kliendi soovi, küsib vajadusel täpsustavaid küsimusi ning reageerib vastavalt kliendi soovile
- stressiseisundis reageerib adekvaatselt, jäädes teiste viisakaks ning konstruktiivseks
- järgib soome kultuurile omaseid käitumisviise soome kliente teenindades
- pakub lahendusi ühiskonna sidususe suurendamiseks oma eriala kaudu
- suhtub kõikidesse klientidesse samasuguse lugupidamisega

Algatusvõime ja ettevõtlikkus –

- teostab töö kavandatud plaani järgi
- seab endale arengueesmärgid ja hindab nende teostumist
- jagab ülesanded rühmaliikmete vahel, juhib läbirääkimisi
- kavandab projekti koos tähtaegadega
- leiab originaalseid lahendusi rutiinsete tööde tegemiseks
- koostab oma toote valmistamise eelarve ja arvutab müügihinna, arvestades kõiki makse
- hindab konkurentsi oma erialal, kaaludes ettevõtluse alustamise võimalusi

Kultuuriteadlikkus ja -pädevus –

- vormistab oma toote kunstiliselt
- katab laua nii, et tulemus on esteetiliselt nauditav
- sõnastab oma ettekande, arvestades kuulajaid ja järgides sõnavõtu ülesehituse loogikat
- toob näiteid oma eriala käsitlemise kohta filmides ja kirjandusteostes
- tutvustab kaasõpilastele valitud eriala, kasutades kunstilisi vahendeid
- kirjutab õpitust kirjanduslikult tervikliku ja loomingulise kokkuvõtte

Siintoodud elukestva õppe võtmepädevused on üks võimalik loetelu ega ole kivisse raiutud. Kui eriala või mõne mooduli seisukohalt on olulisemaid pädevusi või nende aspekte, siis võib neid loomulikult hindamiskriteeriumidesse lisada. Oluline on, et inimese igakülgset arengut väärtustatakse, arendatakse ja hinnatakse.

2.4. Hoiakute hindamine

Pädevused, mida õpiväljunditele toetudes täpsustatakse, võivad olla teadmised, oskused, hoiakud või nende kombinatsioonid. Seetõttu kirjeldatakse õpiväljundites ka hoiakuid. Kuna väljundipõhises hindamises sisaldub soovitus, et kõik õpiväljundid peaksid olema hinnatud, tekib küsimus, kuidas hinnata hoiakulisi õpiväljundeid. Väga selget ja üheselt mõistetavat seisukohta selles küsimuses ei ole ei Eestis ega mujal maailmas. Mõned põhimõtted, mida järgida, siiski on. Nendel järgnevalt peatume.

Hoiakute hindamine on keeruline mitmel põhjusel. Esiteks on igal inimesel õigus oma arvamusele ja seisukohale. Kui see õigus koolis ära võetakse, on tegu ideoloogilise survega, mis ei sobi kokku demokraatliku ühiskonna väärtustega. Lisaks sellele ei ole õppija poolt sõnastatud, käitumises väljendatud ja tegelikud hoiakuid sugugi alati identsed. Samas on hoiakud töötamisel olulised ja neid tähelepanuta jätta pole õige.

Hoiakute hindamisel on kõige sobivam hinnata nende ilmnamist ametieetilisest käitumisest. Seetõttu on neid kõige õigem kirjeldada käitumuslike hindamiskriteeriumide abil.

Näiteks sallivust ei peaks kirjeldama mitte järgmiselt: “Peab lugu kõigi rahvuste, kultuuride ja religioonide esindajatest”, vaid pigem: “Käitub kõigi rahvuste, kultuuride ja religioonide esindajatega suhtlussituatsioonis viisakalt”.

Samuti sobivad hoiakute käitumuslikeks kriteeriumideks näiteks “Jõuab tööle õigel ajal ning lahkub sealt alles tööpäeva lõppedes”, “Arvutab kassa seisu alati täpselt ja märgib saadud summa üles” või “Viimistleb mööblieset, kuni see on saanud parima esteetilise vormi”. Nende kriteeriumide abil on ka praktikajuhendajal hea tagasisidet anda.

Eelpool toodud näiteid vaadates selgub, et tegemist on tööprotsessi ja –tulemust puudutavate täpsustavate kriteeriumidega, millel ei pruugi tingimata olla hoiakulist seost õppija mõtteviisiga – ta võib omandada korrektse töötamise võtmed või võrdse suhtumise teenindussituatsioonis lihtsalt teisi jälgides. Sel juhul tuleb loota, et praktikast kujuneb pikkamööda hoiak. Teatud määral kattub hoiakute hindamine võtmepädevuste hindamisega.

Hoiakute hindamisel on lisaks tööprotsessile veel üks roll – õppijaga seotud kasvatustöö. Põhikoolist tulnud õppijate puhul on omal kohal tagasiside andmine käitumisele ja hoolsusele. Seda on kõige parem teha arenguveestluse käigus. Sealgi saab hoiakuid tagasisidestada selle põhjal, mida käitumuslikult on märgatud: tähelepanu võib pälvida suhtumine õppimisse, kaasõpilastesse ja õpetajatesse, tööülesannete täitmine ja muu, mida oluliseks peetakse. On hea, kui lisaks individuaalsele tagasisidele on kättesaadav kõikidele õpilastele kehtiv käitumise ja hoolsuse hindamiskriteeriumide loend.

Hoiakute hindamisel on igati põhjendatud kasutada õppija-poolset enesehindamist, nii kombinatsioonis õpetaja hindamisega kui iseseisvalt, seejuures on soovitatav vältida hinnete panemist ning piirduda kujundava hindamisega. Küll aga võib teatud juhtudel, kui mõne hoiaku ilmumine käitumises segab ilmselgelt erialal töötamist, läheneda mitte-eristava hindamise loogikaga ning öelda, et moodulit pole võimalik sooritada enne, kui teatud käitumisviisid on oodataval tasemel omandatud ja demonstreeritud. Näiteks võib sellised eeldused püstitada suhtumises tööaega, klientidesse või valmivasse tootesse.

2.5. Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine (VÕTA)

Elukestva ja eluhõlmava õppe mõtteviisi arenedes tunnustatakse üha enam väljaspool kooli toimunud õppimist. Eestis nimetatakse mujal toimunud õppimise hindamist õppeasutuses, kutset andvas komisjonis või muus selleks volitatud asutuses varasemate õpingute ja

töökogemuse arvestamiseks (VÕTA). VÕTA protsessis toimuva hindamise kohta leidub mitmeid juhendmaterjale, seepärast peatume siin vaid kõige olulisematel põhimõtetel.

VÕTAI on kaks põhilist vormi, mõlemad on seotud hindamisega. Esimene on lihtsam – seda teostatakse vaid õppeasutustes ning siinjuures võrreldakse mujal ja varem sooritatud mooduleid või õppeaineid õppija läbitaval õppekaval olevate moodulite ja/või õppeainetega. Sellel “aine-aineks” või “moodul-mooduliks” arvestamisel on oma põhimõtted, mida järgitakse. Nimetame neist kõige olulisemad.

- Sisul on olulisem kaal kui vormil. Näiteks kui esimesel õppekaval õppimine on olnud mahuliselt küll veidi lühem, kuid sisuliselt sobiv, siis ei ole põhjust arvestamisest loobuda. Ja teisalt – kui nimetused ja mahud küll sobivad, aga sisuliselt on midagi puudu, ei ole õige ainet/moodulit arvestada.
- Aine/mooduli sisu vananemise üle tuleb otsustada sisu ja õpiväljundite, mitte aastate järgi (näiteks püstitades formaalse standardi, et õpitu „vananeb“ viie aastaga). Mõnes valdkonnas võib varemõpitu vananeda aasta-kahega, teises jälle kesta palju kauem. Samuti aitab õpitud meeles hoida see, kui taotleja on vahepeal samas valdkonnas töötanud.
- Ei ole hea toon teises kutseõppeasutuses hinnatud ainet/moodulit uuesti üle hinnata. Kui sisu ja õpiväljundid on kooskõlas, tuleb aktsepteerida teise õppeasutuse antud hinnet.
- Tasemetevahelise arvestamise puhul tuleb samuti lähtuda sisust, vajadusel võib taotleja poolt omandatud uuesti hinnata. Kui taotletakse näiteks gümnaasiumi ainet, ei tohiks kutsekeskhariduse õppekaval üldhariduslikke õpinguid arvestades probleeme tekkida. Kui aga õppija on lõpetanud põhikooli näiteks inglise keele eriklassis ning soovib seda arvestada kutsekeskhariduse võõrkeele aineks, siis võib, kuigi ei pea, uuesti hinnata. Kui aga tegemist on näiteks ehitusalase inglise keelega, siis on tõenäoline, et ka põhikooli inglise keele eriklassis õpitu pole selleks piisavalt pädevusi andnud.

Aine/aineks või moodul/mooduliks hindamisel esitab õppija taotluse koos tõendusega mujal õpitud aine/mooduli sooritusest, mida siis taotletava aine/mooduli sisuga võrreldakse ja sisulise sobivuse puhul arvestatakse. Riiklike õppekavade puhul on võrdlus üldiselt lihtne, kuid vajadusel võib taotlejal paluda tuua lisamaterjali läbitud aine/mooduli kohta – näiteks esitada aine/mooduli sisukirjeldus või konspekt.

Eelnevast, aine-aineks või moodul-mooduliks arvestamisest on keerukam kogemusest õpitu hindamine. Siin võib õppija tõendada oma töökogemuse, vabatahtliku tegevuse või isikliku elu käigus õpitud ja kui õpitu sobib kokku taotletava mooduli õpiväljunditega, siis seda arvestatakse. Kogemusest õpitu arvestamisel on kaks olulist eeldust: taotleja peab leidma tõendusmaterjale oma kogemuse, selles saadud tulemuste ja kogemusest õpitu kohta ning suutma seda eneseanalüüsis seostada taotletava mooduli või moodulite kogumiga.

Tõendusmaterjalid võivad olla kas otsesed või kaudsed. Otsesed tõendusmaterjalid on taotleja poolt tehtud tööd või nende salvestused (pildid, videod, kavad jm). Kaudsed tõendused tema kogemuse kohta on dokumendid (ametikirjeldused) või teiste arvamused tema tehtud tööde kohta (ülemuse või kliendi hinnang, autasud). Taotluses on otstarbekas kombineerida otseseid ja kaudseid tõendusmaterjale. Tõendusmaterjale seob õpiväljunditega õppija koostatud kogemusest õpitu analüüs, mis on olemuselt eneseanalüüs.

Eneseanalüüsis on taotleja ülesanne näidata, kuidas kogemused, neid illustreerivad ja toetavad tõendusmaterjalid ning kogemustest õpitu taotletava mooduli õpiväljunditega kokku sobivad. See võib olla kutseõppeasutuses õppijale keeruline ülesanne. Seepärast võib kasutada (VÕTA) nõustaja abi. Samuti võib taotlejale ette kirjutada mõned toetavad analüüsiküsimused.

Teine variant on kogemusest õpitud hinnata mõne hindamismeetodi abil. Hindamismeetodi ja tõendusmaterjali vahel on mõnikord raske piiri raske tõmmata. Enamjaolt tehakse neil vahet nii, et tõendusmaterjal esitatakse juba tehtud töö kohta, hindamismeetodi sooritab õppija taotlemisprotsessi käigus. Kui aga õppija oma töönäidised õpimappi koondab ja neile eneseanalüüsi kirjutab, on töönäidised tõendusmaterjal, ja õpimapp, mis sisaldab ka eneseanalüüsi, osutub hindamismeetodiks.

Näiteks võib olla taotlejal kergem läbida võõrkeelne intervjuu kuulatud teksti või loetud materjali põhjal ja kirjutada lühike kokkuvõtte valitud teemal (hindamismeetod) kui hakata koguma tõendusi nendest kogemustest, kus ta võõrkeelt on õppinud. Tavaliselt soovitatakse, et VÕTA hindamismeetodid ei kopeeriks nn tavaõppe hindamismeetodeid, aga kramplikult pole ka mõtet teistsuguseid välja mõelda. Ei maksa välistada sedagi, et kõigepealt esitab taotleja tõendusmaterjale ja seejärel demonstreerib oma pädevusi mõne hindamismeetodi abil.

Mida olulisema oskuse hindamisega on tegemist, seda autentsem peab meetod olema või seda kindlamatest allikatest pärinema tõendusmaterjalid. Kui tegemist on suuremahulise taotlusega, siis on põhjendatud õpimapi ja intervjuu kombinatsiooni kasutamine, mis koostatakse STARR-tehnikale toetudes. Selle tehnikaga on võimalik põhjalikumalt tutvuda peagi ilmuvast VÕTA juhendmaterjalist. STARR-tehnika puhul ühendatakse kirjeldav ja analüüsiv osa ühtseks tervikuks ning intervjuuga täpsustatakse neid osasid, mis õpimapi põhjal täpsustamist vajavad.

Kogemusest õpitu hindamisel on mõned põhimõtted, mida järgida:

- VÕTA puhul ei hinnata mitte kogemust, vaid kogemusest õpitud. Kogemus iseenesest ei taga veel sellest õppimist, kuigi tavaliselt kogemusest tõepoolest midagi õpitakse. Pole välistatud, et pika kogemuse jooksul on kinnistatud selliseidki pädevusi, mida käesoleva õppekava seisukohalt enam soovitavaks ei peeta. Seepärast ei piisa kogemuste kirjeldamisest, on vaja analüüsi, mis seob kogemuse taotletava õppekava osaga.
- Eneseanalüüs peab sisaldama sisulist selgitust, kuidas kogemusest õpitu seostub taotletavate õpiväljunditega. On loogiline, et kirjeldatakse just neid kogemusi, mis on taotluse seisukohalt tähtsad. Ei ole põhjust neid tingimata eristada kogemuse liigi (töökogemus, ühiskondlik ja/või isiklik elu) järgi, tähtis on, et kogetu ja sellest õpitu näitavad, et taotletavad õpiväljundid on omandatud.
- Kui tõendusmaterjali pole piisavalt või eneseanalüüs ei seosta õpitud taotluse õpiväljunditega, on õpetajatel ja/või VÕTA komisjonil õigus küsida lisa või paluda taotlejal sooritada mõni hindamismeetod.
- Kogemusest õpitu taotlemine ja hindamine ei tohiks võtta rohkem aega ja raha kui tavalisel viisil õppimine.

Varasemate õpingute ja kogemuse hindamine on tavalisest hindamisest keerukam protsess, mille puhul tuleb hoolega jälgida, et taotleja pädevused pole madalamad kui tavaõppe

läbijatel. Samas pole ka põhjust VÕTA taotlejaid hinnata rangemalt kui nn tavaõppijaid. Lõpuks on igasuguse hindamise usaldusväärsus ja vastavus õpiväljunditele kooli õppeprotsessi üks kesksemaid kvaliteedinäitajaid.

Igal koolil on õigus otsustada sedagi, et mingeid mooduleid VÕTA baasil ei arvestata. See valik peab olema sisuline ja põhjendatud. Asjatult ette kirjutada, et mingit hulka mooduleid ei arvestada, pole õige. Põhiliseks kriteeriumiks valikute tagamisel peab olema kvaliteedi kindlustamine.

2.6. Hindamine ja õppekorraldus

Väljundipõhise hindamise rakendamine eeldab mitmeid muudatusi ja korrigeerimisi kooli õppekorralduses. Kooli õppetööd reguleerivad kolm dokumenti, kus tuleb hindamist kajastada.

Esimene neist on õppekorralduseeskiri. Õppekorralduseeskiri loob raamistiku, lähtudes seadustest ja määrustest, et õppeasutuses õppetööd korraldada. Õppekorralduseeskiri on kooli-põhine, st selles kirjutatu kehtib kogu kooli kohta.

Õppekorralduseeskirja hindamist puudutav osa peab kirjeldama kõige olulisemat hindamist puudutavat infot – selles kajastub ka uus väljundipõhine hinnete kirjeldus, samuti näitab see, kuidas seostatakse hinded õpiväljunditega. Seda tuleb teha määruse “Kutseõppes kasutatav hindamissüsteem” põhjal.

Õppekorralduseeskirjas kirjeldatakse hindamise kahte funktsiooni – kokkuvõtvat ja kujundavat hindamist –, hindekriteeriume, järelvastamise võimalusi, hindamist VÕTA korral ning muud kooli jaoks olulist. Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise täpsemaks kirjeldamiseks on VÕTA eeskiri või VÕTA kord.

Teiseks hindamist kirjeldavaks dokumendiks on kooli õppekava. Seal tuleb hindamist konkretiseerida õppekavade-põhiselt. Kooli õppekavas seotakse hindamine konkreetsemate õppekavade ja moodulitega. Kõigile kehtivaid hindamise põhimõtteid pole siin vaja korrata.

Kolmas, kõige konkreetsem dokument, mis hindamist kirjeldab, on mooduli kava. Kui mooduli kava on hästi koostatud, on seda võimalik kasutada ka õpetaja töökavana. Mooduli kavas tuleb lisaks õpiväljunditele ja nende juurde koostatud hindamiskriteeriumidele kirjeldada veel hindamismeetodeid ja hindamiskriteeriume. Mooduli kavas on otstarbekas sõnastada, milliseid ülesandeid hindamismeetodite käigus tuleb täita ning lisada tähtajad. Kindlasti tuleb täpselt selgitada, kuidas kujuneb mooduli hinne. Mooduli kavade hindamist puudutavate osade kohta on näiteid siinse juhendmaterjali viimases, neljandas peatükis.

Iga kool leiab just endale sobivad lahendused. Allpool tõstatame mõned küsimused, mis väljundipõhist hindamist rakendades võivad kerkida õppekorralduse vallas. Need võiks koolis läbi mõelda ja arutada ning siis leitud vastused kirja panna. Järgnevad teemad puudutavad kõiki kolme hindamise kirjeldamise tasandit.

Kuidas kasutada elektroonilisi abivahendeid hindamise korraldamisel?

Üheski tänapäevases koolis ei peaks enam hindamist puudutav arvepidamine olema pelgalt paberil. Iga kool peab leidma enda tarbeks kõige optimaalsemad elektroonilised hinnete märkimise, nähtavaks tegemise ning tagasiside andmise vahendid. Kooli siseveeb peab olema eelkõige funktsionaalselt toimiv ja kooli vajadusi ja eripära arvestav.

Kindlasti tasub kaaluda võimalust, et õppijad ei peaks oma kirjalikke töid eraldi õpetajate meilidele saatma või paberil kohale tooma, vaid saaksid veebikeskkonnas ühte kohta üles riputada, ja sealsamas ka tagasisidet. Nii näiteks on võimalik, et igal õppijal on oma "virtuaalne ruum", kus leiduvad ta tööd, tagasisided, hinded, arenguveestluste tulemused jm. Need tehnilised võimalused arenevad pidevalt ja iga paari aasta tagant tasub küsida, kas olemasolevad on kõige tõhusamad.

Kuidas haakub õpetaja töökava ja mooduli kava?

Õpetaja töökava kavandatakse mooduli kaupa. Mitme õpetaja poolt õpetatava mooduli puhul on võimalik teha õpetajate töökava koos või iga õpetaja poolt eraldi. Mõlemal juhul tuleb järgida terviklikkuse põhimõtet. Töökava vorm ei ole ette kirjutatud, koolis tuleb selle tegemisel lähtuda mõistlikkuse põhimõttest. Võib ka otsustada, et mooduli kavast piisab ja eraldi õpetaja töökava pole vaja – põhjalikult koostatud mooduli kava ongi ühtlasi õpetaja töökava.

Kuidas kajastada kujundavat hindamist?

Kujundav hindamine on üks keerukamaid teemasid väljundipõhises hindamises. Selle olemusest ja toimumisest tuleb rääkida õppekorralduseeskirjas. Tavaliselt mooduli kavas ja kooli õppekavas eraldi kujundavat hindamist ei käsitleta.

Õppekorralduseeskirjas määratletakse, mida kujundava hindamise all mõeldakse ning kuidas see toimub. Tavaliselt kasutatakse kujundava hindamise terminit õppeprotsessi käigus antava tagasiside ja juhendamise kohta, eesmärgiga parandada õppimise tulemust. Kujundav hindamine võib olla suuline või kirjalik. Kujundav hindamine ei mõjuta õppija kokkuvõtvaid hindeid.

Millised peavad olema kokkuvõtvad hinded?

Kokkuvõttev hindamine võtab tavaliselt numbrilise vormi. Koolil on õigus kasutada muid sümbboleid, kuid lõpuks peab saama koolis kasutatavaid sümbboleid teisendada üldkasutatavasse vormi. Kokkuvõtva hindamise märkimiseks sobivad lisaks hinnetele ka sõnalised märged: sooritatud/arvestatud ja sooritamata/arvestamata.

Milline võiks olla tasakaal mitte-eristava ja eristava hindamise vahel?

Seoses väljundipõhise hindamisega suureneb mitteeristava hindamise osakaal õppeprotsessis. Seda lisab omakorda kogemusest õpitu hindamine, sest kui tegu pole formaalõppes sooritatu arvestamisega, väljendatakse kogemusest õpitu arvestamisel tulemust mitteeristavalt.

Siin on veel üks aspekt. Seni ajani on stipendiumide määramisel kasutatud õppeedukuse järjestust hinnete põhjal. Aga kool võib küsida, kas õppeedukus on kõige parem või ainus kriteerium? Stipendiumid on hea viis motiveerida õpilasi valdkondades, kus motivatsioon kipub kaduma – näiteks tundides ja praktikumides osalemine, õigeks ajaks kohalolemine jm. Samuti võib siduda stipendiumid hindamismeetodite õigeaegse sooritamisega (v.a. haiguse korral). Lisaks tasub kaaluda, kas töötavatele täiskasvanud kaugõppijatele on tarvis stipendiume samapalju kui päevastele õppijatele. Nii on eristava hindamise teema ühtlasi stipendiumide teema. Aga kindlasti ei ole eristav hindamine ainus viis, mille abil stipendiumisaajate üle otsustada.

Kiitusega lõpetamise üle otsustamiseks on samuti mitmeid võimalusi, kõige ekstreemsem neist lähtub lõputöö või õppekava lõpus sooritatud kutseeksami hindest. Põhjuseks on

asjaolu, et lõputöös või kutseeksamis peegeldub tavaliselt kontsentraat kogu õppekava kõige olulisematest osadest.

Kuidas märkida sooritamata tööd?

Sooritamata töö märkimiseks on mitu varianti – “x”, “0” või mõni muu märk. Oluline on, et õppija teeb vahet sooritamata ja alla lävendi taset sooritatud töö vahel. Uues hindamist puudutavas määruses ei ole enam hinnet 1, seetõttu ei saa see kajastada ka tegemata tööd.

Hindele 2 vastab töö, mille tulemus on jäänud alla õpiväljundite taset. Väljundipõhises hindamises peab tegemata töö, juhul kui see on üks komponent mooduli hinde, saama igal juhul mooduli lõpuks positiivselt sooritatud. Väljundipõhise lähenemise rakendamisel ei ole võimalik negatiivse või sooritamata lõpptulemuse korral edasi liikuda.

Mida teha, kui õpilane ei osale auditoorses õppetöös?

Selle otsuse võib jätta iga õpetaja enda teha. Siiski on põhikoolijärgsetel õppijatel tihti abi rangematest kohalkäimise nõuetest – see õpetab neile ülesannete jaotamist ning aitab paremini püsida õppimise rütmis.

Samas käib elukestva õppe mõtteviisiga kokku lähenemine, et õppida saab igal pool. Kui õppija on omandanud õpiväljundites kavandatud pädevused ja suudab neid demonstreerida, siis ei ole põhjust teha probleemi sellest, et ta on need iseseisvalt omandanud. Kindlasti peaks seda põhimõtet järgima vanemate õppijate puhul.

Väljundipõhise hindamise nõudlikkus iseenesest, kus kõigile hindamiskriteeriumidele tuleb vähemalt lävendi tasemel vastata, võib suurendada kohalkäimist, sest õppijad mõistavad, et eeldatud taset iseseisvalt omandada on keeruline.

Milliseid järelvastamise võimalusi pakkuda ja kui palju?

Järelvastamine on vastuoluline teema: ühelt poolt on vaja, et õppija lõpuks ikka õpitu võimalikult hästi omandaks, teisalt jälle ei ole hea õppijale anda sõnumit, et asju saab lõputult ringi teha. Järeltegemise kord peab olema kirjeldatud õppekorralduseeskirjas ja on tähtis, kui kõik õpetajad mõistavad seda samamoodi.

On koole, kus parandada saab ainult negatiivset hinnet. Teised lubavad jälle igasugust hinnet parandada ühe korra, eeldusel, et kehtima jääb viimane sooritus. Kui tegu on keskselt olulise sooritusega, peab õppijal olema võimalus vastavat hindamismeetodit sooritada nii kaua kui ta positiivse tulemuseni välja jõuab. On loomulik, et ta vajab vahepeal juhatamist, millistes kohtades ta sooritus parandamist vajab ning kuidas õppimist parandada – ehk teisisõnu: on tarvis kujundavat hindamist. Kui tulemus on väga halb, et tohi karta esitada nõudmist õppeprotsess algusest peale uuesti sooritada.

Millised on VÕTAga seotud hindamise regulatsioonid?

Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise taotluse esitamise kord peaks toetama terviklikku lähenemist ning vähendama “igaks juhuks” taotlemise tõenäosust, mis lisab töökoormust nii hindajatele kui nõustajatele. Soovitused kooli VÕTA korraks on olemas VÕTA käsiraamatus.

On mõistlik pakkuda välja VÕTA taotluste esitamiseks kaks tähtaega aastas, mis võiks olla paigutatud nii, et kui õppija saab eitava vastuse, jõuab ta alustada mooduli tavameetodil läbimist. Samuti võimaldab ajavaru VÕTA komisjonil küsida lisamaterjale, nii et hindamine on

töenduspõhine. Kui VÕTA komisjoni ei kuulu vastava mooduli valdkonnaspetsialisti, tuleb spetsialistist õpetajaga konsulteerida.

Millised on mooduli hinde kujunemise võimalused? Kuidas neid märkida ja õpilastele selgitada?

Kõige lihtsam ja levinum on mooduli hinde arvutamine aritmeetilise keskmise abil. Samas ei pruugi see lähenemine olla alati õigustatud. Näiteks võivad hindamismeetodid olla erineva mahuga ja hinnata erineva kaalukusega õpiväljundeid. Siis on soovitatav määrata iga hindamismeetodi tulemuse osakaal, mis näitab, kui palju need lõpptulemusse panustavad.

Arvesse võtta tuleb sedagi, et aeglasematel õppijatel kuluda rohkem aega pädevuste omandamiseks ja seetõttu võivad esimesed hindamised olla nõrgemad, aga lõpptulemus ikkagi sama hea kui teistel. Samuti võivad aritmeetilise keskmise kasutamise korral ebavõrdsesse olukorda sattuda need, kes on pikemalt haiged või muul põhjusel õppetööst eemal. Mooduli hinne peab kajastama õppijate pädevuste vastavust mooduli õpiväljunditega mooduli lõpuks.

Samas ei ole õppija õppimise seisukohalt hea, kui kõik hindamismeetodid kuhjuvad mooduli lõpuossa – nii ei saa ta protsessi kestel piisavalt tagasisidet ja võib avastada alles liiga hilja, et kõik vajalik pole omandatud.

Seepärast tasub mooduli hinde kujunemisel kaaluda mõnda järgmistest kombinatsioonidest:

1. Eristavatel hindamismeetoditel on osakaalud, kusjuures meetodid, mis hindavad suuremat ja kaalukamat osa moodulist, on suurema osakaaluga. Erialaainetes on kutsehariduse eripära arvestades mõistlik anda suurem kaal nendele hindamismeetoditele, mis hindavad praktilisi oskusi ja seda, mis konkreetsetel erialal on kõige olulisem. Eristavate hindamismeetodite kõrval sooritatud mitte-eristavalt hinnatud meetodid peavad õppijatel olema mooduli läbimiseks positiivselt sooritatud.
2. Osasid hindamismeetodeid võib kasutada hindamise eeldusena, aga nii, et need ei mõjuta otseselt mooduli hinnet. Näiteks võib keerulisema oskuse puhul eeldada, et õppija on sooritanud vähemalt 4 praktilist tööd viiest, kui hinne kujuneb viimase praktilise töö põhjal, mida hinnatakse.
3. Keskmise hinde arvutamist tasub kasutada juhul, kui moodul on lühike ja kõik hindamismeetodid on ligilähedase kaaluga.
4. Moodulit võib hinnata ka mitteeristavalt. Kui tegemist on praktilise mooduliga, millel on väljundipõhised lävendikriteeriumid, ei tähenda mitteeristav hinne sugugi nõrka tulemust. Täpsema tagasiside saamiseks saab kasutada kujundavat hindamist.
5. Mooduli hindamisel jääb seegi võimalus, et ühe hindamismeetodiga hinnatakse mitme mooduli õpiväljundite omandamist. Keerulisemate skeemide puhul on oluline, et õppijale on võimalikult selgelt väljendatud, mis millise hinde annab ning kuidas ikkagi konkreetse mooduli hinne kujuneb. Näiteks võib praktika dokumentatsiooniga koos hinnata emakeelealaseid teadmisi ja dokumentide vormistamise oskust (vaata näidet juhendmaterjali neljandas osas).

Üks tüüpiline viga, mida mooduli kavas tehakse, seisneb selles, et hindamismeetodite loetelu ja mooduli hinde kujunemise kirjeldus ei ole kooskõlas. Vahel tekib segadus hindamismeetodite erinevate nimetuste tõttu (näiteks üks kord kasutatakse nimetust kirjalik töö ja teine kord hoopis kontrolltöö), või on segi aetud hindamise eeldused ja hindamismeetodid,

või on ühes kohas eeldatud kahte ja teises nelja samasugust hindamismeetodit. Igal juhul tuleb jälgida, et hindamismeetodite ja mooduli hinde kujunemise kirjeldused oleksid omavahel vastavuses.

Samuti tuleb vaadata, et eristavalt hinnatavate meetodite puhul on olemas hindekriteeriumid ja mitte-eristavate puhul lävendikriteeriumid. Hindamise eelduseks tehtavate tööde või ülesannete puhul ei pea lävendit seadma, kuigi seda võib teha. Näiteks võib eeldada, et põhikoolijärgsed õpilased on kohal vähemalt 50% auditoorsetest loengutest. Täiskasvanud õppijate puhul tasub usaldada nende iseseisvat õppimisvõimet.

Mooduli hinde kujunemise skeem peab olema õppijatele kirjalikult (kas paberil või elektrooniliselt) kättesaadav enne mooduli algust. See annab võimaluse esimesel kohtumisel selgitada, millal mida tegema peab. Mooduli käigus hindamismeetodeid muuta pole hea, välja arvatud juhul, kui selleks ilmneb tõsine põhjus. Sel juhul tuleb muudatus õppijatega kindlasti läbi rääkida.

E-kool ei tohi dikteerida mooduli hinde kujunemist, vaid peab kaardistama hinde nii, nagu õpetajad on selle ette näinud.

Kuidas märkida lõimitud ja koostöös hinnatud mooduleid?

Kui ühe või mitme suure hindamismeetodiga hinnatakse mitut moodulit, on arusaadav hindamise selgitus eriti oluline. Sel juhul tasub kaaluda mooduli kirjeldamist lõimituna, kus on erinevad osad selgelt välja toodud.

Kindlasti vajavad erinevate moodulite osad, mis saavad eri hinde, eraldi hindamiskriteeriume. Näiteks kui mööblitööstus disainib eseme, mida hinnatakse a) puidutöö tehnika; b) materjali täpse arvutamise ja etteantud eelarves püsimise ehk matemaatika; c) kunstilise teostuse ja ajastutruuduse ehk kunstiainetega; ja viimaks d) kasutaja kehakuju ja sellest lähtuva mugavuse arvestamise seisukohalt, siis tasub läbi mõelda, kas osasid neist aspektidest hinnata puidutöö moodulis või hinnata kõiki neid erinevate moodulite raames.

Kui näiteks õpilased teevad suure tööna juubelilaua, siis võib ühes moodulis hinnata kalkuleerimist, teises toitade valmistamist, kolmandas jookide valikut ja serveerimist, neljandas esteetilist laua katmist ja viiendas kliendiga suhtlemist. Alati tasub küsida, kui keerukalt või lihtsalt on mõistlik hindamist planeerida.

Kuidas korraldada hindamine pikemaajalise, ühe semestri piire ületava mooduli puhul?

Pikemaajalise, näiteks läbi kahe või kolme semestri kestva mooduli terviklik kirjeldus peab olema nähtav mooduli kavas. Sealt ilmneb, millised on hindamise ja õppeprotsessi vaheetapid, nende läbimise eeldused ja tähtsajad ning millest sõltub mooduli hinne. Mida pikema mooduliga on tegu, seda vajalikum on mooduli kava selge esitus. Selgete vaheetappide kavandamine olulisem noorematele õppijatele, nii et nad saavad oma õppimist pikema perioodi peale ühtlaselt jaotada. Kuid vahel vajavad sedalaadi abi ka vanemad, täiskasvanud õppijad.

Kuna õpiväljundid kirjeldatakse mooduli lõpu seisuga, siis peavad vahehindamised andma õppijatele tagasisidet selle kohta, kui kaugel nad on oma arengus kavandatud õpiväljunditest.

Näiteks kui kavandatakse, et õppija koristab praktika lõpuks iseseisvalt hotellituba, siis võivad vahehindamiste kriteeriumid lubada tal teha seda juhendamisel või hinnata näiteks vannitoa koristamist. Või kui õmblemist õppiv õpilane peab oskama praktika lõpuks õmmelda terve kostüümi, võivad praktika käigus sooritatavad hindamismeetodid puudutada varrukate või lukkude õmblemist või algul pükste ja siis jaki õmblemist. Samuti võib esimene jakk, mille eest õppija hinde saab, olla ilma voodrita ja alles praktika lõpuosas hinnatakse voodriga jaki õmblemist.

Samas on loomulik, et õppeprotsessi alguses või keskel ei ole õppijad veel kõiki pikaajalise mooduli õpiväljundeid omandanud ja seepärast tuleb lõpphinnet mõjutavatele vahehindamismeetoditele kirjutada hindamiskriteeriumid, mis on vähenõudlikumad kui mooduli õpiväljundite tase või hinnata osaoskusi väiksemamahuliste hindamismeetoditega.

Kuidas hinnata e-õppes?

E-õppes hindamine on oma loomult samasugune kui muu hindamine, aga kuna õppija õpib palju rohkem iseseisvalt, on põhjendatud seada e-õppe õppemeetodite ja –ülesannete läbimise mooduli hindamise eelduseks. Kujundaval hindamisel on e-õppes suurem roll, sest õppija õpib rohkem iseseisvalt.

Kuna õpetajal on iga õpilasega hindamisel rohkem tööd, siis on õige läbi mõelda õpetaja palgaarvestus – kindlasti ei saa see põhineda samal loogikal kui auditoorses õppes.

Kuidas hinnata lõputöid?

Lõputööde hindamine on keerukas seepärast, et siin on vaja demonstreerida korraga suuremahulist erialast oskust koos emakeele-, võõrkee- ja infotehnoloogilise pädevusega. Õppija peab esitama töö, mis on sisuliselt selge ja struktureeritud ning vormiliselt korrektne. Lisaks peab ta seda tööd üldjuhul ka esitlema ja tulemusi kaitsma.

Lõputööde hindamiseks tuleb kindlasti kokku leppida ja avalikustada hindamiskriteeriumid, mille järgi õppijad tööd koostavad, juhendajad juhendavad ja lõpuks õpetaja või komisjon hindab. Edaspidises tekstis leiduvad mõned näited, kuidas neid kriteeriume koostada.

3. peatükk

Hindamismeetodid

Hindamismeetodite loeteludes on kasutatud siiani peamiselt väljendeid “eksam” või “arvestus”. Nüüd, väljundipõhise õppekava kontekstis, püüeldakse aga mitmekesisemate ja sisulisemate hindamismeetodite nimetuste poole. Seepärast on käesolev peatükk koostatud nii, et lugejal on võimalik saada täpsemat teavet kutsehariduses kasutatavate hindamismeetodite kohta.

Alljärgnev loetelu ei ole lõplik, vaid siin esitatakse valik enamkasutatavatest hindamismeetoditest. Osa neist on kasutuses ilmselt mitmete nimetustega ja teostamise variatsioonidega, sest mingit kasutatavate hindamismeetodite normeeritud dokumenti ei ole ja ilmselt ei tule. Sellegipoolest tasub püüelda ühtlaselt kasutatavate meetodite nimetuste suunas, vähemalt ühe kooli raames.

Alljärgnevas peatükis on püüeldud selle poole, et meetodite nimetused oleksid võimalikult sisulised ja eestikeelsed. Nii on näiteks raporti asemel aruanne, presentatsiooni asemel esitlus ja portfolio asemel õpimapp.

Hindamisprotsessi kirjelduse juures on juttu peamisest hindamismeetodi valimise kriteeriumidest. Kordame kõige olulisemad neist siin veelkord üle:

- Hindamismeetod peab olema eesmärgipärane, st sobima nende õpiväljunditega, mida tahetakse selle meetodiga hinnata. Vajadusel võib endale esitada kontrollküsimuse: „Kas selle meetodiga saab koguda teavet hinnatava õpiväljundi saavutamise kohta?”
- Hindamismeetod peab olema teostatav nii õppijale kui õpetajale. Teostatavuse osas on vaja silmas pida, et hindamiseks vajalikud ressursid (sh aeg, inimesed, vahendid, raha) oleks olemas. Samas tuleb olla ettevaatlik, et mitte valida alati kõige kergemini teostatavat hindamismeetodit – see ei pruugi olla nii eesmärgipärane kui mõni teine.
- Hindamismeetod peaks olema võimalikult autentne, st imiteerima hilisemat tööalast konteksti.
- Hindamismeetod peab olema usaldusväärne. Usaldusväärne hindamismeetod on selline, mis annab järjekindlalt sama tulemuse ka teistes tingimustes või teiste hindajate korral. Selleks on lisaks õigesti valitud meetodile vaja meetodi juurde hästi kirjeldatud hindamiskriteeriume.
- Liitmeetodeid tasub esitada koos, kuid nimetada tuleb mõlemad. Näiteks: uurimistöö koostamine ja kaitsmine või lugemismaterjali kokkuvõte ja esitlus või praktiline töö ja aruanne. Õpimapi puhul piisab erandina ühest nimetusest, sest kõiki selle osasid üles lugeda pole mõtet.
- Hindamismeetodi valikul tuleb küsida, kas see toetab õppimist, aitab seda viia järgmisele tasemele ning edendada terve elu kestvat õppimist. Õppeprotsessis tihti õppemeetodid ja hindamismeetodid kattuvad.

3.1. Praktiline töö

MEETODI KIRJELDUS

Praktiline töö on hindamismeetod, kus õppija esitleb mingi perioodi jooksul omandatud oskusi asjakohast ülesannet sooritades. Praktilise töö tulemuseks on tavaliselt midagi konkreetset, näiteks ehituskonstruksioon, toit, tehtud töö, käsitööese, joonistus jmt. Teeninduserialadel on praktiline töö tavaliselt kliendile osutatud teenus. Praktiline töö on kutseõppele kõige omasem hindamismeetod.

Praktilist tööd võib hinnata terviklikult või osadena: kavandamine, töö tegemise protsess ja tulemus. Protsessi hindamise puhul nimetatakse seda ka praktilise oskuse demonstreerimiseks.

Tavaliselt tehakse praktilist tööd võimalikult autentsetes keskkonnas – näiteks töökojas, kooli hotellis või praktikaettevõttes. Praktilise töö osasid võib hinnata klassikontekstis, kus saab demonstreerida kavandamise või mõne praktilise töö jaoks vajaliku osaoskuse valdamist.

Praktilist tööd võib hinnata ka **simulatsiooni teel**. Simulatsioon on põhjendatud siis, kui õpisisuolukord tegelikus elus ei ole kas rahaliste vahendite puudumisel või suurte riskide tõttu võimalik hinnata. Simulatsioone kasutatakse näiteks auto-, laevanduse- ja meditsiinierialadel. Simulatsioonide kasutamiseks hindamisel annab uued võimalused virtuaalkeskond. See jäljendab reaalseid olukordi võimalikult täpselt ning võimaldab õppijal oma oskusi turvaliselt ja materiaalseid ressursse kulutamata hinnata.

Praktiline töö võib olla seotud selliste hindamismeetoditega nagu analüüs, vestlus, enesehinnang. Kui soovite teada saada, kas õppijad seostavad teooriat praktikaga, siis võib praktilist tööd kombineerida kas intervjuu või aruandega.

Praktilist tööd peetakse kutseõppeasutuses väga sobivaks hindamismeetodiks, sest kasutatakse reaalseid ülesandeid, millega õppija hakkab hiljem tööelus tegelema. Õppija saab tavaliselt oma töö tulemust kohe näha. Tagasiside tulemuste kohta saabub kiiresti ning on personaalne. Õpetajad ei pea lisaaega kulutama "parandamise peale", sest hindamine toimub esitlemisega samal ajal. Meetod on pealegi heaks treeninguks kutseeksamiteks ettevalmistumisel.

Meetodi rakendamise takistuseks võib olla: õpetajapoolne suur ajakulu ettevalmistuste tegemisel, autentsete keskkondade vähesus, töövahendite nappus ja kõrge hind.

SOOVITUSED

Praktiliste oskuste demonstreerimine sobib eri tasemel rakenduslike õpiväljundite hindamiseks. Samas muutub meetod õppimise seisukohalt tulemuslikumaks, kui sellega hinnatakse tegutsemise põhjendusi ehk teooriateadmisi ja –mõistmist. Siis muutub hindamismeetod lõimimise vahendiks. Praktilise töö tegemise protsessi on mõttekas salvestada – olgu siis tegemist simulaatoril või töökeskkonnas tehtavaga. See annab võimaluse detailsemaks analüüsimiseks.

Enne praktiliste oskuste hindamist tuleks läbi viia harjutuste seeriaid, mille käigus toimub kujundav hindamine. Õpilasele tutvustatakse hindamiskriteeriume ja oodatavat õpiväljundi saavutamise taset enne harjutamisprotsessi algust.

Praktilist tööd ja selle osasid võib hinnata eristavalt või mitteeristavalt. Praktilist tööd võivad hinnata nii õpetaja, õpilane ise, kaaslane kui ka juhendaja. Hea on kasutada hindajate kombinatsiooni.

Kui praktiliste oskuste demonstreerimine toimub rühmas, siis tuleb tagasisidet anda igale õppijale individuaalselt tema oskuste taseme kohta. Samuti tuleb anda tagasisidet kogu rühmale.

Praktilise töö jaoks koostatakse hindamislehed. Praktiliste töö hindamiskriteeriumid on otstarbekas kirjutada tegevuse toimumise järjekorras. Hindamislehe ühes osas võiks jätta ruumi kujundava hindamise kommentaaridele, et anda asjakohast tagasisidet õppimise kohta.

Praktiliste tööde hindamiskriteeriumide koostamisel soovitame tähelepanu pöörata järgmistele aspektidele:

1. tööprotsessi kavandamine,
2. tööprotsessi teostamine ehk praktiliste oskuste demonstratsioon,
3. töö tulemus,
4. tööohutus,
5. keskkonnahoid ja tervisekaitse,
6. elukestva õppe võtmepädevused.

NÄITED

Hindamisülesanne. Laduda joonise järgi 2m pikkune ja 6 plokki kõrgune fiboplokkidest müür.

Moodul „Müüritööd“, kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehituse eriala.

Õpiväljund, millele vastavust hinnatakse – õppija laob kvaliteedinõuetele vastavaid tasapinnalisi viimistlemata vuukidega seinu.

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

- märgib pinnale kriidiga müüriosa
- valib vajalikud töövahendid (õige suurusega kellu, haamri, nõöri)
- valmistab tööplatsi õigesti ette, arvestades ökonoomseid töövõtteid
- valmistab vajaliku koguse ja õige koostisega müürmördi
- paigaldab segu müüriplokkide alla õigesse kohta ja õiges koguses
- saeb müüri jaoks vajalikud plokid õigesse mõõtu
- paigaldab esimese rea plokke müürile ja kontrollib tulemust vertikaalsust loodiga
- paigaldab rihtnõöri ja pingutab selle
- paigaldab plokid rihtnõöri järgi ja kontrollib müüri õigsust loodi ja mõõdulindi abil
- korrastab töökoha ja töövahendid
- kasutab töötamisel individuaalseid kaitsevahendeid

Hindamisülesanne. Krohvida kivisein tsement-lubikrohviga.

Moodul „Krohvimistööd“, ehitusviimistluse eriala.

Õpiväljund, millele vastavust hinnatakse – õppija teostab tasapinnalist krohvimist tööde õiges tehnoloogilises järjekorras, kasutab õigeid ja ratsionaalseid töövõtteid.

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

- puhastab harjaga ja karestajaga seinapinna tolmust, lahtistest osadest, metallosadest, õlist, jt mittehaakuvatest osadest
- vastavalt vajadusele niisutab või kuivatab seinu
- määrab loodiga seinu sirguse ja märgib krohvitavad kohad seinale
- valmistab krohvisegu etteantud koostisosadest ja vahekorras
- valib krohvimistööks vajalikud vahendid
- kannab krohvisegu kelluga seinale
- silub krohvimise ajal krohvipinna hõõrutiga
- kontrollib seinu sirgust loodiga
- korrastab töökoha ja töövahendid
- kasutab töötamisel individuaalseid kaitsevahendeid

Hindamisülesanne. Lahendada õppeklassis müügisituatsioon.

Õppija teenindus- ja müügi- oskuste demonstreerimine, müüja eriala.

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

- võtab leti juurde astunud kliendiga kontakti
- loob naeratuse ja kliendi poole pöördumisega positiivse esmamulje
- esitab kliendile vajaduste väljaselgitamiseks asjakohaseid küsimusi
- väljendab aktiivset kuulamist täpsustavate küsimuste esitamise kaudu
- tutvustab kliendile soovitud kaupa, kauba omadusi ja kasutusvõimalusi
- vastab lühidalt kliendi poolt esitatud küsimustele
- lisamüügi eesmärgil soovib kliendile küsitud kaubaga seotud toodet
- kliendi vastuväidete korral pakub lahenduse ja jõuab kliendiga vesteldes müügi suhtes positiivse tulemuseni
- sooritab müügi ja arvleb kliendiga
- lõpetab müügisituatsiooni viisakalt ja positiivsete väljenditega

Hindamisülesanne. Auto parandamine, mille käigus tuleb vahetada autol defektiga detail või veermiku sõlmed.

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

- kirjeldab visuaalse vaatlemise tulemusel autol defekti(de) olemasolu
- kontrollib vastava seadme abil defekti olemasolu
- vahetab vigase (defektiga) detaili ja/või veermiku sõlmed
- hooldab vahetatud veermiku sõlmi vastavalt hooldusjuhendile, korrektsete töövõtetega ja selleks ettenähtud töövahenditega

Hindamisülesanne. Kavandada ja valmistada märgviltimise tehnikas lihtsalõikeline etnograafilise kaunistusega kotike. Arvutada kasutatud materjalide kogused ja töö tegemiseks tehtud kulutused. Koostada kokkuvõtte sooritatud töö kohta.

Õpiväljund, millele vastavust hinnatakse - õpilane teeb lihtsamaid lõikeid ja vildib nende järgi väikeeseme. Moodul „Viltimine ja vanutamine“.

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

1. Tööprotsessi kavandamine

- tutvub tööülesandega ja planeerib tööprotsessi – koostab tööplaani
- järjestab tööplaanis viltimise tööetapid
- valmistab ette oma töökohta vajalike materjalide ja töövahenditega, arvestades valitud viltimise etappe
- valib tööks sobivad materjalid

2. Tööprotsessi teostamine

- valmistab kavandi alusel lõike, arvestades materjali kokkumineku protsenti ja etteantud „kliendi ootusi“ või „sihtgruppi“
- valmistab kotikese valitud materjale kasutades
- töötab tööjuhendi järgi koostatud tööplaani alusel
- viimistleb eseme, arvestades materjali ja eseme suurust
- arvutab tegelikult kasutatud materjali koguse ja kõik ülesande lahendamisega seotud kulud
- hoiab korras oma töökohta
- korrastab töö lõpus töökohta ja töövahendid
- vajadusel kasutab juhendaja abi

3. Töö tulemus

- valminud töö vastab juhendile
- töö (kotike) vastab vormistus- ja viimistlusnõuetele
- töö on äratuntav etnograafiline kaunistus
- kokkuvõtte toetub tehtud tööle

4. Tööohutus

- kasutab kaitserõivastust või põlle
- järgib töötades õmblustarvikute kasutamise ohutusnõudeid

5. Keskkonnahoid ja tervisekaitse

- töötab ennast ja keskkonda säästvalt
- töötab säästlikult

6. Elukestva õppe võtmepädevused

- tunneb etnograafilisi mustreid
- annab oma tööle ja tööprotsessile kokkuvõttes hinnangu

Hindamisülesanne. Kliendi tulekuks hotelli numbritoa korrastamine ja ettevalmistamine koos eneseanalüüsiga. Moodul „Majapidamisosakonna töö“.

Antud näidet saab kohandada ka teiste erialade moodulite hindamisel. Kaldkirjas on need kriteeriumid, mis tulenevad konkreetsest ülesandest.

Tööprotsessi kavandamine	Õppija... • planeerib ja ajastab (teeb plaani) koristustööd antud ülesande piires • valmistab töökohta ette • valib sobilikud <i>koristusmasinad ja –varustuse</i>
Tööprotsessi teostamine ja töö tulemused	• <i>koristab numbritoa etteantud skeemi kohaselt</i> • <i>komplekteerib minibaari, infomapi ja kirjatarbed vastavalt X hotelli standardile</i> • teeb majapidamistööd erinevate tehnikatega vastavalt ülesandele • hoiab korras ja hooldab oma töövarustust
Tööohutus	• kasutab nõutud tööriietust ja isikukaitsevahendeid • tagab oma <i>tööga kliendi turvalisuse</i> • tegutseb tehniliste rikete korral ohutult ja sihipäraselt, pöördub juhendaja poole
Keskkonnahoid ja tervisekaitse	• töötab ennast ja keskkonda säästvalt • valitud <i>koristusmeetodid</i> on keskkonda säästvad
Elukestva õppe võtmepädevused	• suhtleb info hankimiseks telefoni teel • kontrollib ja analüüsib oma meeskonna poolt <i>pakutavaid</i> • <i>teenuseid</i>

	- vormistab majutusettevõttes nõutud, ülesandega seotud aruande oma tegevuste kohta - analüüsib aruandes enda tegevust
--	---

Selle praktilise töö kavandamise osa võib eraldi hinnata. Alljärgneva hindamislehe näol on tegemist standardlehega, mida saab vajadusel kohandada hindamisülesande järgi.

Kuupäev 20....	Hindamisülesanne: komplekteerida hotellikäru hotellitubade koristamiseks	Õpilase nimi
<i>Hinnatakse õppija oskusi koristusvahendite ettevalmistamisel hotellitoa koristamiseks</i>		
Töötamise koht		
Pean täitma järgmisi tööülesandeid		
Vajan oma tööks järgmisi töövahendeid		
Vajan oma tööks järgmisi seadmeid ja masinaid		
Kasutan puhastusaineid Doseerin – mida ja kuidas (kirjuta vaid siis, kui ise doseerid)		
Töö kirjeldus (vajadusel kasuta konspekti)		
Oma töö analüüs hindamiskriteeriumide põhjal		
Juhendaja kommentaarid hindamiskriteeriumide põhjal		

Hindamisülesanne.

Praktiline töö looduses järgmiste komponentidega:

- metsa komponentide määramine;
- puistu tunnuste (rinnaspindala, kõrgus, täius, tagavara, koosseis, boniteet) määramine;
- mullatüübi määramine;
- metsakasvukohatüübi määramine;
- puidurikete määramine.

Moodul „Metsanduslik alusõpe“.

Hindamiskriteeriumid (eristav hindamine)

Õppija:

Hinne 3 (lävend)	Hinne 4	Hinne 5
sooritab praktilise töö kõiki lubatud abimaterjale kasutades	sooritab praktilise töö kasutades ainult mullamäärajat, standardtabelit ja boniteerimistabelit	määrab mullad kasutades etteantud mullamäärajat, standardtabelit ja boniteerimistabelit
nimetab kõik metsakomponendid		
nimetab vähemalt 60 % proovitükil esinevatest taimeliikidest	nimetab vähemalt 80 % proovitükil esinevatest taimeliikidest	nimetab vähemalt 90 % proovitükil esinevatest taimeliikidest
nimetab puistu takseertunnused	määrab puistu takseertunnused, kusjuures lubatud viga on +- 20 %	määrab puistu takseertunnused, kusjuures lubatud viga on +- 20%
määrab mullatüübi		määrab mullatüübi ja mullaliigi
	määrab puistu boniteedi, lubatud viga võib olla 1 boniteediklass	määrab puistu boniteedi
määrab metsatüübirühma	määrab metsatüübirühma ja kasvukohatüübi	määrab metsatüübirühma, kasvukohatüübi ja metsatüübi
nimetab 60% proovitükil märgitud puiduriketest	nimetab 80% proovitükil märgitud puiduriketest	nimetab 80% proovitükil märgitud puiduriketest

Hindamisleht praktilise töö juurde

Hindamislehte võib kasutada nii õpetaja, praktilise töö juhendaja kui ka õppija. Praktilise töö juhendaja teab hindamislehele toetudes, millele juhendades kindlasti peab tähelepanu pöörama, ja lõpuks hindab õpetaja samu asju kokkuvõtvalt.

Õppija saab selle lehe abil koostada eneseanalüüsi. Allpool on näide, kuidas hindamislehte kasutada eneseanalüüsiks. Ta analüüsib etteantud aspektide põhjal seda, kuidas ta praktilist tööd tegi, mida seejuures õppis, põhjendab oma arvamust ning lisab, mida ta veel peaks arendama. Kui ta ise ei leia arengukohti üles, saavad juhendaja või õpetaja teda küsimustega suunata. Kindlasti peab õppija kasvõi mõne näitega oma seisukohti põhjendama.

Kriteerium/hinnang	Oskan	Peaan arendama (kuidas)
Töökoha ettevalmistamine		
Töös kasutatavate materjalide tundmine ja valimine		
Töövahendite ja seadmete tundmine		
Tööde järjekorra planeerimine ja järgimine		
Õigete töövõtete valdamine		
Tööohutusnõuete järgimine		
Erialased oskused antud töö tegemiseks		
Tööülesannete sooritamise kiirus		
Tööülesannete täitmise korrektsus		
Vastutus tööülesannete täitmisel		
Säästlikkus ja hoolikus seadmete ja töövahendite kasutamisel		
Tööaja kasutamine		

3.2. Analüüs

MEETODI KIRJELDUS

Analüüs on hindamismeetod, milles õppija töötleb leitud, õpitud või vaadeldud informatsiooni küsimuste abil, andes oma hinnangu. Analüüsi küsimused võivad, aga ei pea olema kokku lepitud. Analüüsi võib teostada ka etteantud struktuuri järgi, nt sobib teatud nähtuste või protsesside hindamiseks SWOT-analüüs. Samuti võib analüüs olla hinnang, kas töö vastab etteantud kriteeriumidele.

Allpool on põhjalikumalt juttu analüüsi kahest erivormist: SWOT-analüüsist ja enese-analüüsist. Analüüsi erivormiks on juhtumi analüüs, aga seda käsitleme eraldi hindamis-meetodina.

Ka kujundav hindamine on oma olemuselt analüüs. Siin hinnatakse õppija pädevusi lähtuvalt hindamiskriteeriumidest. Samuti on kokkuvõtva hinde panemine mõtteviisilt kriteeriumidele vastamise analüüs.

Analüüsi meetodit saab kombineerida teiste meetoditega. Näiteks võib õppija peale iseseisvat lugemist või teise õppija ettekande kuulamist kirjutada loetust või kuuldust mõnele küsimusele toetuva analüüsi (mis oli uut, mida ma juba teadsin ja millest tahaksin veel teada). Samuti võib õppija jälgida kaaslane praktilist sooritust hindamiskriteeriumide põhjal ja anda analüütilist tagasisidet, mida kaaslane tegi hästi ja mida peaks tegema teisiti ning miks.

SOOVITUSED

Analüüs sobib nende õpiväljundite hindamiseks, mis sisaldavad õpitegevustena seostamist, analüüsimist või kirjeldamist.

Analüüsis peab olema nii kirjeldav kui hinnanguid andev osa. Hinnangud peavad toetuma kirjeldusele. Hea analüüs on selline, milles õppija nimetab õnnestumised ja analüüsitava puudujäägid. Ta selgitab puudujääkide põhjuseid ja pakub välja oma variandi, kuidas vaadeldud tegevust võiks paremini teha.

Analüüsi hindamiskriteeriumidesse sobib kirjutada kriteeriumid:

- terminoloogia tundmise ning kasutamise kohta,
- mõttekäigu ja seisukohtade põhjendatuse kohta,
- teema valdamise kohta,
- illustreeriva materjali kasutamise kohta,
- töö vormistuse (üldmulje) kohta.

NÄITED

Hindamisülesanne. Koostada analüüs teemal uus turismitoode - toiduretk Lääne-Saaremaal.

Moodul „Turismiarendusõpe“, turismikorralduse eriala.

Õpiväljund, mille vastavust hinnatakse - õppija mõistab sihtkoha tootearenduse ning turunduse põhialuseid ja protsesse.

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

- uurib kirjanduse abil rahvuslikku toidukultuuri Lääne-Saaremaal
- analüüsib õpikäigu tulemusel Lääne-Saaremaa toitlustusettevõtete toidutooteid
- pakub koostöövõimalusi piirkonna toitlustusettevõtete omanike ja mahetootjate vahel
- nimetab vähemalt kolm võimalust toodete uuendamiseks
- koostab Saaremaad külastavatele turistidele toiduretke etteantud piirkonda

3.2.1. SWOT-analüüs

SWOT analüüs on analüüsi üks liik. See sobib hästi hetkeolukorra, sh õppija oskuste ja teadmiste kaardistamiseks, probleemide lahendamiseks, tulevikku-suunatud arengute kavandamiseks, näiteks uue projekti või äriplaani koostamisel.

SWOT-analüüsi tegemisel kasutatakse tavaliselt kahte etappi, kuid hindamismeetodina kasutades võib piirduda ainult esimese etapiga.

1. etapp

SWOT-analüüsi koostamisel kirjeldatakse esmalt lühidalt hinnatavat nähtust, probleemi või situatsiooni ehk siis seda, mida analüüsitakse. Seejärel analüüsitakse kirjeldatud neljast aspektist lähtuvalt. Analüüsi tulemused kirjutatakse "aknasse".

Strenghts (tugevused)	Weaknesses (nõrkused)
Opportunities (võimalused)	Threats (ohud)

Tugevusi ja nõrkusi kirjeldatakse sisemistena (näiteks lähtuvalt projektimeeskonnast), võimalusi ja ohtusid välistena (näiteks kliendid, etteantud tähtajad jm).

Näiteks kui analüüsitakse suuremat mööbli ehitamise projekti, mis teostatakse tööruhuga, siis võib analüüs näha välja järgmine:

<u>Strenghts (tugevused)</u> - põhjalik kavandamine - tähtaegadest kinnipidamine - kvaliteetse materjali kasutamine	<u>Weaknesses (nõrkused)</u> - vananenud tehnoloogilised võimalused - meeskonna liikmete ebaühtlane vastutus töö tulemuse eest
<u>Opportunities (võimalused)</u> - juhendaja abi kättesaadavus - täpne ja väga nõudlik hindamisprotsess	<u>Threats (ohud)</u> tellija usaldamatus õpilaste töö vastu

2. etapp

Teise etapi käigus kirjeldatakse võimalusi ja strateegiaid, mille kasutamisel saab nõrkusi ja ohte neutraliseerida või muuta positiivseks. Sõnastatakse, kuidas tugevusi maksimaalselt ära kasutada.

Antud näite puhul on võimalik kasutada tellija usalduse suurendamiseks selgitamist, et juhendamisel tehtud tööd jälgitakse väga põhjalikult ning selle lõpetamine pole võimalik enne vajaliku kvaliteedi saavutamist. Meeskonna liikmete vastutust saab võrdsustada kava ülevaatamise ja tähtaegade individuaalsemaks muutmisega ning juhendaja nõuannete kasutamisega. Sellega tagatakse, et kõigi tööloikude täitjad mõistavad paremini oma rolli ja vastutust töö valmimisel.

3.2.2. Eneseanalüüs

MEETODI KIRJELDUS

Analüüsi alaliik on eneseanalüüs, mis on ühtlasi kujundava hindamise üks vorme. Eneseanalüüsi teel hindab õppija oma teadmiste, tööprotsessi või tulemuse vastavust hindamiskriteeriumidele. Selle hindamismeetodi eesmärgiks on suurendada õppija võimekust elukestvas õppes osalemiseks. Analüüsiva ja ennast juhtiva inimese kujunemiseks on vajalik enesehindamise oskuste pidev arendamine.

Osalemine oma tegevuse hindamises loob alused selleks, et õpilasel kujuneks enesehindamise oskus, samuti suutlikkus enda tegevust ja õppimist kõrvalt jälgida ja ennast motiveerida. Enesehindamise oskust saab arendada kaaslaste hindamisega, sest nii harjuvad õppijad ka iseennast kõrvalt vaatlema.

Kirjalikku eneseanalüüsi võib teha õppimis-, lugemis- või loengupäeviku raames; pannes kirja "vestlusi iseendaga", koostades kogemuse või õpitu analüüsi või kirjutades kirja iseendale. Kindlasti peab eneseanalüüsi osa olema õpimapis ja praktikaaruandes. Siin kirjeldab õppija õpimappi koondatud tööde või praktilal tehtud tegevuste põhjal enda arengut. Eneseanalüüs on abiks ka praktilise töö kokkuvõttena. Loomulikult võib paberil kirjeldamise asemel kasutada elektroonilist keskkonda.

Eneseanalüüsi võib teostada ka suuliselt, näiteks paaris- või rühmaintervjuu vormis, intervjuu, arutelu või vestlusena. Praktikaaruande eneseanalüüsi osa esitamine kaitsmisel annab võimaluse sellele koheselt tagasisidet saada.

Lõpuks on eneseanalüüs olemuslikult vajalik ka varasemate õpingute ja töökogemuse hindamiseks kogemusest õpitu põhjal.

SOOVITUSED

Eneseanalüüsiks küsimusi ette andes ei tohi kindlasti piirduda negatiivsega, vaid alustama peab õnnestumiste kaardistamisest. See on õppija enesehinnangu jaoks oluline ning kinnistab õnnestumisi. Kriitilisi asju tuleks küsida lähtuvalt sellest, mis vajab parandamist. Kui õppija suudab põhjendada, miks midagi peab paremini tegema, on ta ka oma möödalaskmistest ja puudujääkidest teadlik.

Eneseanalüüsi on lihtsam koostada hindamiskriteeriumide ja vastavate hindamislehtede abil. Samuti aitavad õppijat etteantud küsimused. Samas tuleb vältida ohtu, et eneseanalüüsi küsimused muudavad selle meetodi ankeedi-laadseks, kus antakse ainult paarisõnalisi vastuseid.

Eneseanalüüsi võib teha kaks korda: õppimisprotsessi kavandamisel ja pärast selle sooritamist. Kui tegu on teadmiste hindamisega, kirjutab õppija esimeses analüüsis, mida ta teab ning pärast õppimist lisab hinnangu, kas ta teadis adekvaatselt ja mida sai veel teada. Sama loogikat saab kasutada ka oskuste analüüsimisel.

NÄITED

Hindamisülesanne. Koosta eneseanalüüs teenindusalaste suhtlemisoskuste kohta, hinnates enda tugevusi ja nõrkusi klienditeenindussituatsioonis.

Eneseanalüüsi hindamisülesanne ja hindamisleht projektitöö puhul

Nimeta konkreetsed tegevused, mida tegid projekti käigus. Täida peale vastava etapi läbimist. Siis analüüsi, mida sa projekti käigus hästi tegid ja millal olid ebakindel või miski hoopis ebaõnnestus. Vastavalt sellele too välja oma tugevad küljed ja see, mis vajab edaspidi arendamist. Lisa kindlasti, kuidas kavatsed nõrgemaid valdkondi arendada.

	Tegevused	Mis õnnestus hästi?	Mis vajab arendamist ja kuidas?
Sündmuse kavandamisel	1. 2. 3. ...		
Sündmuse teostamisel	1. 2. 3. ...		
Sündmuse analüüsimisel	1. 2. 3. ...		

Tugevused	Nõrkused, mis vajavad arendamist
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Hindamisleht praktikapäevikus eneseanalüüsi ja juhendaja tagasiside kõrvutamiseks. Mõlemad hindavad, kas vastavad osaoskused ja hoiakud on rahuldaval tasemel või mitte ja kirjutavad kommentaarid oma arvamusele juurde. Oluline on, et praktikant täidab enda osa enne juhendajat.

	Praktikandi eneseanalüüs	Praktikajuhendaja hinnang
Erialased põhiteadmised (seni koolis käsitletu alusel)		
Erialased oskused (seni koolis käsitletu alusel)		
Peamiste tööoperatsioonide teostamine		
Sõbralikkus ja viisakus klientidega suhtlemisel		
Kliendi soovide väljaselgitamine		
Telefonisuhtlus		
Tegutsemine probleemsetes olukordades		
Tööaja efektiivne kasutamine		
Tööülesannete täitmise korrektsus		
Töötamise kiirus		
Vastutustunne tööülesannete täitmisel		
Meeskonnatöö oskus		
Asjakohane omaalgatus		
Praktikandi välimus ja riietus tööl (asjakohasus, korrektsus)		
Sobivus klienditeenindajaks		
KOONDHINNANG		

3.3. Aruanne

MEETODI KIRJELDUS

Aruanne ehk raport on kirjalik kokkuvõte sooritatud tegevuse kohta. Tavaliselt kasutatakse aruannet labortöö, projekti, prakika, praktilise töö või õppekäigu kohta.

Aruandes kirjeldatakse tehtud tegevusi ja saavutusi ning analüüsitakse saadud õpikogemusi. Aruannet saab kasutada kogemusest õpitu ja kutseeksami hindamisel.

Võrreldes analüüsiga on aruandes suurem roll tehtud tegevuste kirjeldamisel. Eriti põhjendatud on see juhul, kui tegevused toimuvad pikema aja jooksul ega ole pidevalt õpetaja poolt kontrollitud. Aruande plussiks on, et see paneb õppija uuesti läbi mõtlema ja kirjeldama, mida ta juba kord on kogenud.

SOOVITUSED

Tavaliselt kasutatakse aruannet liitmeetodi ühe osana koos esitlusega või kaitsmisega.

Otstarbekas on õppijatele selgitada, mida nad aruandes kindlasti peavad kajastama. Mõnikord piisab hindamiskriteeriumidest, aga selguse mõttes on parem, kui vähemalt esimeste aruannete kirjutamisel teavad õppijad võimalikult detailselt, mis nad sinna kirjutama peavad.

Aruande analüütilises osas võib õppijalt eeldada teooriateadmiste sidumist praktiliste tegevustega. Näiteks kui õpilane koostab labortöö aruannet, siis võib tal paluda selgitada, miks ta valis just sellise tööde järjekorra või kuidas ta põhjendab tulemust, mille ta sai. Aruandesse võib lisada tõendusmaterjali – näiteks pilte praktilal tehtud toodetest või videolõike mingist tegevusest.

Aruande hindamise võib jagada osadeks, näiteks hinnang kirjelduse korrektsusele ja kõigi vajalike osade kajastamisele, kirjeldatu analüüsile, aruande vormistamisele. Kui aruannet esitletakse, siis tuleks ka esitlust hinnata. Tihti saab aruande sisuga samal ajal hinnata teisigi aspekte: emakeele, võõrkeele ja infotehnoloogilist pädevust ning vormistamise oskust. Kui nende eest pannakse eraldi hinded või kui need lõpptulemust mõjutavad, peavad olemas olema vastavad hindamiskriteeriumid.

NÄITED

Hindamisülesanne. Koka eriala komplekseksamiks planeerib õppija kolmekäigulise toidukorra ja koostab selle kohta arvuti abil aruande. Aruande vormistamisel tuleb lähtuda kirjalike tööde juhendist.

Aruanne peab sisaldama:

- planeeritava toidukorra menüüd koos põhjendustega,
- toitade tehnoloogilisi kaarte ja hinnakalkulatsioone,
- vajaminevate töövahendite ja nõude nimekirja,
- toiduainete tellimust,
- köögitööde plaani,
- ühe valitud toidu toitainete (valgud, rasvad, süsivesikud) ja toiduenergia sisaldust,
- laua eelkatte skeemi.

Hinnatav osa aruandest	Kommentaariid	Tegelikud punktid	Maksimum-punktid
menüü koostamine põhjendustega			5
toitude tehnoloogiliste kaartide koostamine			10
toitude hindade kalkuleerimine ja vastavate tabelite täitmine			10
töövahendite nimekirja koostamine			6
toiduainete tellimuse koostamine			7
köögitööde plaani koostamine			10
toitainete sisalduse ja toiduenergia arvutamine			5
laua eelkatteskeemi joonistamine			4
kirjaliku töö vormistamine			3
Kirjalik aruanne kokku			60

Hindamisülesanne. Koostada praktikaaruanne, milles kajastatakse kokkuvõtlikult praktikandi tegevust ettevõttes. Aruanne peab sisaldab nii praktikakirjeldust kui ka analüüsi, koostamisel tuleb lähtuda allpool esitatud struktuurist. Praktikaaruande soovitatav maht on 3-5 A4 lehekülge ja see vormistatakse vastavalt kooli kirjalike tööde vormistamise juhendile ja esitatakse kokkulepitud tähtajaks.

Praktika aruande osad:

1. Tiitelleht
2. Sissejuhatus
 - praktika toimumise aeg ja koht
 - ettevõtte valiku põhjendus
 - ettevõtte ja ettevõttepoolse praktika juhendaja andmed
 - praktikale seatud eesmärgid
3. Ettevõtte kirjeldus
 - ettevõtte nimetus ja põhitegevus, töötajate arv
 - töö organiseerimine ettevõttes
 - tööohutusalane juhendamine
4. Praktikapäevik
 - praktika tegevuste kirjeldus etappide kaupa

5. Eneseanalüüs

- enda tugevate ja nõrkade külgede analüüs: mis õnnestus, mis tekitas probleeme?
- enda õppimise analüüs kirjeldatud tegevuste põhjal (nii erialaste oskuste kui võtmepädevuste seisukohalt)
- hinnang praktikaeesmärkide saavutamisele

6. Hinnang praktika korraldusele

Hinnangus kirjeldada nii positiivsed kui ka negatiivsed momendid ja kirjutada oma ettepanekud järgmiste valdkondade kohta:

- koolipoolne korraldus, sh praktika dokumentatsioon, juhendamine
- ettevõttepoolne korraldus sh juhendamine, sissejuhatav etapp, erialane töö, lisaülesanded, kindlustamine isikukaitsevahenditega
- hinnang sellele, kuidas enne praktikat omandatu toetas praktikal toimetulekut – kas miski oli võõras ja uudne, milleks polnud koolis enne piisavalt ette valmistatud?

7. Lisad

Illustreerivad materjalid (skeemid, joonised, juhendid jm.), võimalusel ettevõtet tutvustavad materjalid.

Hindamiskriteeriumid:

- kõik aruande osad on olemas
- praktika eesmärged on kirjeldatud ja nende saavutamist analüüsitud
- praktikaettevõtet on kirjeldatud mitmekülgset
- praktika kohustuslikud tegevused kajastuvad praktikapäevikus
- eneseanalüüsis on õppija toonud esile nii õnnestumised kui parendusvaldkonnad
- eneseanalüüs on loogiliselt seotud praktikapäevikus kirjeldatud tegevustega
- tagasiside praktika korraldusele ja eelnevale õppimisele on loogiliselt seotud aruande muude osadega
- aruandes on asjakohased illustreerivad materjalid

Hindamisülesanne. Koostada aruanne õppekäigust toitlustusettevõttesse ja esitleda seda grupele. Toitlustusettevõtte tuleb ise valida ja siis seda külastada. Aruannet võib teha ka paaristööna.

Ettevalmistus õppekäiguks. Enne õppekäigule minemist tutvu antud ettevõttega kodulehe vahendusel ja püüa potentsiaalse kliendina pakutavat teenust ette kujutada.

Vasta küsimustele:

- Milliseid ootusi kodulehekülg tekitab?
- Millist informatsiooni klient sealt saab ?

- Mis meeldis, mida oleks tahtnud näha teisiti?
- Kas valiksid einestamiseks selle ettevõtte?

Kui sul tekib lisaküsimusi, esita need õppekäigu ajal.

Õppekäigul olles jälgi kliendi teenindustsükli (kliendi teekond) kogu ettevõttes viibimise ajal. Tee märkmeid. Esita vajadusel küsimusi teenuse ja töökorralduse kohta.

Aruade osad:

- sissejuhatus põhiliste andmetega (kus ja millal käisid)
- hinnang ettevõtte kodulehele esitatud küsimuste põhjal (vajadusel täpsustatuna õppekäigu jooksul)
- kliendi teekonna kirjeldus ja hinnang sellele: kas see langes kokku eelnevalt koolis õpituga? milles sarnanes ja milles erines?
- mõne nähtud detaili või olukorra kirjeldus: mis jäi silma?
- hinnang õppekäigul külastatud toitlustusettevõttele (interjäär, teenindus jm.)

Pärast aruande valmimist koosta aruande põhjal rühmatööna esitlus ja tutvusta oma seisukohti kogu grupile.

Hindamiskriteeriumid:

- kõik aruande osad on olemas
- aruanne on esitatud tähtaegselt
- hinnangud on illustreeritud põhjendustega
- kodulehele antud hinnang läheb kokku kodulehe analüüsimise küsimustega
- kliendi teekonda on kirjeldatud ja koolis õpitu põhjal analüüsitud
- õppekäigule antud hinnangus on nimetatud nii plusse kui parandamist vajavaid asju
- aruanne on vormistatud vastavalt kirjalike tööde juhendile
- esitluses on tutvustatud olulisimat osa ettevõttest ning vastatud osalejate küsimustele

3.4. Esitlus

MEETODI KIRJELDUS

Esitlus on ettevalmistatud materjali suuline esitamine. Esitluse käigus võib esitada nii individuaalset kui rühmatöö tulemust, nii kodus tehtut kui auditooriumis ettevalmistatut. Esitlust võib mitmel moel illustreerida.

Esitlusi kasutatakse tihti kombinatsioonis muude meetoditega, mille käigus ettevalmistatut siis teistele tutvustatakse-selgitatakse. Näiteks sobivad esitlemiseks hästi aruanne, analüüs, referaat, uurimistöö ja projekt. Esitleda võib tehtud töid, valmistatud toite, õpitud muusikapala, rajatud kiviktaimlat jm.

Esitluse puhul saab hinnata esitletavat sisu, esitlemisoskust kui oskust esitatud küsimustele vastata ja oma seisukohti kaitsta. Esitlusega saab hinnata väljundiverbidega „selgitab“, „esitab“, „toob näited“, „loob“, „koostab“, „sünteesib“ jt kajastatud õpiväljundeid.

Kui esitlus vormistatakse lühidas kirjalikus vormis suurel paberil, on tegu stendiesitlusega ehk posteriga. Sellele sarnane meetod on väljapanek (või näitus või presentatsioon). Väljapanekuga ei kaasne alati suulist tutvustust.

SOOVITUSED

Kui esitlust kasutatakse liitmeetodi ühe osana, on mõistlik seda käsitleda ühe hindamismeetodina (näiteks referaat koos esitlusega), aga eristada hindamiskriteeriumides mõlema hindamismeetodi – antud näite korral referaadi ja esitluse hindamiskriteeriume. Esitluse kriteeriume koostades tuleb arvestada, et avalik esinemine võib olla õppijatele keeruline. Seepärast ei tasu hindamiskriteeriume liiga nõudlikuks kirjutada. On loogiline, et kutseõppeasutuse õppija ei ole veel tippesineja tasemel.

Esitluse teeb kaalukamaks hindamismeetodiks, kui kuulajad esitavad esinejale ka küsimusi. Kui esineja peab materjali kohta küsimustele vastama, väheneb oluliselt võimalus, et ta kasutab esitluses kellegi teise materjali. Veelgi keerukama variandi korral võib hinnata ka asjakohaste küsimuste esitamist kaaslane esitlusele.

Stendiesitlust saab kasutada hästi rühmatööde tulemuse kiireks edastamiseks. Sel juhul ei kanna rühmad on mõtteid ette, vaid osalejad saavad lugeda tulemust stendiettekangetelt. Kui midagi jääb ebaselgeks, saab stendiettekangete juures olevalt rühmaliikmelt küsida. Küsima võiks julgustada kõiki osalejaid.

Esitluse ajal saab kasutada vastastikhindamist. Esitluse kuulajad hindavad esitlust samade hindamiskriteeriumide alusel, mis õpetajagi.

Esitluse hindamiskriteeriumid. Õppija...

- esitleb teemakohast materjali
- demonstreerib, et materjal on loogiliselt üles ehitatud
- esitatud väiteid on põhjendatud
- väljendab ennast selgelt
- illustreerib esitlust visuaalsete vahenditega
- tagab, et esitluse pikkus jääb 2 ja 5 minuti vahele

Hindamise aspektid elektroonilise esitluse puhul:

- avaleht
- kujundus
- asjakohasus
- diagrammide kasutamine
- õigekiri
- video ja helifaili lisamine

- graafika
- animatsioonid ja esitlemine
- viitamine kasutatud materjalidele
- ettekandmine

3.5. Probleemi lahendamine

MEETODI KIRJELDUS

Probleemi lahendamine (juhtumi analüüs) on hindamismeetod, mille käigus õppijad analüüsivad probleemi või juhtumi olemust, selle tekkimise põhjuseid ja pakuvad probleemile lahenduse. Selles meetodis hinnatakse informatsiooni leidmise oskust, analüüsioskust koos olulise ja ebaolulise eristamisega, lahenduste leidmise oskust ning loomulikult eeldab see meetod erialaseid teadmisi.

Probleemi lahendamisele lähedased ja vahel vaid nime poolest erinevad hindamismeetodid on juhtumi analüüs ja kaasus. Situatsioonülesanne järgib samuti probleemi lahendamise loogikat, kuid on tavaliselt väiksemamahulisem ega pruugi sisaldada kõiki komponente, näiteks info otsimist.

Probleemi lahendamine hindamismeetodina on hästi kasutatav üksikult või kombinatsioonis teiste meetoditega. Näiteks võib see moodustada ühe osa suuremast kirjalikust tööst või olla üks intervjuuküsimus. Samuti võib ettetulnud keerukat juhtumit koos lahendusega paluda kirjeldada praktilisel kogetu või töökogemuse kaudu õpitu (VÕTA) analüüsis. Üheks areneva professionaalsuse tunnuseks on, et nähakse järjest keerukamaid probleeme ja pakutakse neile lahendusi.

SOOVITUSED

Hindamismeetodina kasutatav probleem peaks olema eluline. Igal aastal võiks koostada uued probleemid, kusjuures seda saab teha koos praktika juhendajate ja tööandjatega. Probleemil ei tohi olla liiga lihtsat vastust. Probleemi lahendamine hindamismeetodina peab eeldama õpitud teadmiste olemasolu ja kasutamist ning erialaste terminite tundmist. Kui seda tehakse koduse hindamismeetodina, võib pakkuda võimalust abimaterjale kasutada ja infot juurde otsida. Mõnedel juhtudel võib probleem olla mitme lahendusvariandiga, millest siis õppija sobiva välja valib ning põhjendab, miks just tema valik on teistest võimalustest parem.

Probleemi lahendamise ülesande võib koostada nii ühe mooduli kohta kui ka ühisena mitme mooduli õpitulemuste hindamiseks. Probleemi lahendamine sobib mooduli kokkuvõtvaks hindamiseks juhul, kui sellega kaetakse kõik mooduli õpiväljundid.

Probleemi lahendamist võiks hinnata mitmeeristavalt. Hindamiskriteeriumide seas tasub kaaluda probleemi analüüsimisele, info kasutamisele ja leidmisele, argumenteerimisele ja lahenduse kvaliteedile viitavaid elemente.

Probleemi lahendamine sobib hästi rühmatöoks, andes võimaluse hinnata sotsiaalseid pädevusi (koostööoskust, argumenteerimis- ja veenmisoskust, läbirääkimisoskust jne). Sellisel juhul peab olema läbi mõeldud, kuidas toimub sotsiaalse pädevuse hindamine – kes keda hindab ja kuidas. Loomulikult peavad vastavad kriteeriumid kajastuma ka hindamiskriteeriumide loetelus.

Probleemide lahendamist tasub harjutada kogu õppimisprotsessi jooksul. Uurimused on näidanud, et õpitu tuleb paremini meelde situatsioonis, mis on võimalikult lähedane õpitu situatsioonile.

NÄITED

Hindamisülesanne. Lahendada rühmatööna probleem, vastates etteantud küsimustele.

Moodul „Renoveerimise alused“, ehitusviimistluse eriala 3. kursus.

Õpiväljund, mida selle meetodiga hinnatakse – õppija selgitab välja konstruktsioonide kahjustuste põhjused, hindab visuaalselt ehitise või konkreetse konstruktsiooni tehnilist seisukorda.

Probleemi kirjeldus

Ettevõtte kasutuses on vana, osaliselt kahjustunud töökoda, mis ei ole siiski lammutatavate hoonete nimekirjas. Töökoja seinapinnad otsustati renoveerida kvaliteetpinnaks.

Küsimused probleemi lahendamisel:

- Millised on ehitise ja selle materjali võimalikud kahjustused ja nende tekkepõhjused?
- Kuidas oleks võinud kahjustusi vältida?
- Millised on renoveerimistööde võimalikud ohud?
- Milline peaks olema renoveerimise töökorraldus, töö- ja tuleohutusnõuded?

Hindamiskriteeriumid:

- võimalikud kahjustused ja nende tekkimise põhjused on nimetatud
- probleemi lahenduses on välja pakutud vana töökoja seina renoveerimise tegevused
- valitud renoveerimistööde lahendusi on põhjendatud teoorias õpituga
- renoveerimiseks on tehtud vastavad matemaatilised arvutused, pindala, ruumala, materjali koguse ja maksumuse kohta
- valitud lahenduse juures kirjeldatakse võimalikke ohte ning kirjeldatakse ohutuse tagamist renoveerimisel
- pakutud lahendus on elus rakendatav, ökonoomne ning põhjendatud

Hindamisülesanne. Õpilane lahendab probleemülesande, kus on tegemist mõne kaubandus-alase seaduse rikkumisega (näiteks alkoholi müümine alaealisele) ja selgitab, mille vastu eksiti, missugune seadus reguleerib kirjeldatud olukorda ning milline on töötaja vastutus.

3.6. Intervjuu

MEETODI KIRJELDUS

Intervjuu ehk vestlus on hindamismeetod, milles õpetaja või hindamiskomisjoni liikmed esitavad küsimusi ja õpilane vastab. Küsimused võivad puudutada õpitud teoreetilisi teadmisi või nende mõistmist. Intervjuu sobib hästi ka võõrkeeleoskuse hindamiseks. Lisaks on intervjuu hea meetod kogemusest õpitu hindamisel või peale pikemaajalise praktika sooritamist.

Intervjuu võib olla üles ehitatud suulise eksami formaadis, kusjuures õppijal on võimalik loosiga või muul viisil valida intervjuu teema. Sel juhul saavad õpilased võimaluse vastused kirjalikult ette valmistada ning kannavad need seejärel õpetajale ette. Õpetaja küsib vajadusel täpsustavaid küsimusi. Viimast intervjuutüüpi võib nimetada ka akadeemiliseks vestluseks või eksamivestluseks.

Intervjuupiletite loosimise praktikat kasutades on soovitatav igale piletile koostada küsimused sellisel moel, et kõik õpiväljundid saavad mingil viisil hinnatud. Teine variant on, et intervjuu ei hinda kõiki õpiväljundeid. Intervjuu raamest välja jäänud õpiväljundite hindamiseks võib kasutada paralleelselt teisi hindamismeetodeid.

Intervjuu tugevuseks on õpilase suulise eneseväljendusoskuse toetamine. Lisaks annab intervjuu õppija teadmistest ja arusaamistest arutluse all oleval teemal kõige parema ettekujutuse. Intervjuu piiranguks on sellele kuluv aeg. Seepärast on mõtet seda kasutada eelkõige olulistes õppeprotsessi etappides või valdkondades.

Intervjuu, mis toetub õppija eneseanalüüsile, on arenguvestluses kasutatav hindamise vorm. Sel juhul pole aga tulemuseks mitte kokkuvõttev, vaid kujundav hindamine, mille käigus koos õppijaga arengueesmärke seatakse.

SOOVITUSED

Intervjuu õnnestumiseks tuleb kohe alguses luua positiivne õhkkond ja anda ülevaade intervjuu korraldusest. Eduka intervjuu eelduseks on pingevaba õhkkond ja õpetaja eel-arvamustevaba ning sõbralik suhtumine õpilasesse. Õppijat ei peaks vastamisel tagant kiirustama. Vastaja võib vajada aega mõtlemiseks ja meeldetuletamiseks.

Selged ja konkreetsed küsimused on intervjuu õnnestumise seisukohalt väga olulised. Kui õppija vastust andes kõhkleb, siis võib õpetaja küsimuse vajadusel ümber sõnastada. Kui hinnatav vastab napisõnaliselt, võib kasutada julgustavaid lauseid, millega saab väljendada aktiivset kuulamist. Samuti on abi süvendavatest ja täpsustavatest küsimustest. Kui vastaja kaldub teemast kõrvale ning räägib teistest talle teadaolevatest teemadest, on õpetaja ülesanne sellele tähelepanu juhtida ja küsimus vajadusel uuesti esitada.

Intervjuu küsimusele kehtivad samad soovitused kui essee- ehk pikema vastusega kirjaliku töö küsimusele. Küsima peaks korraga ühte asja. Küsimus ei tohi alata sõnaga „kas“, sest sellele ei saa anda pikemat vastust. Kui küsitakse arvamust, peab olema aru saada, kelle arvamust küsitakse.

Kui intervjuu hõlmab kogu semestri materjali, on keerukas kirjutada sellele hindamiskriteeriume. Siis võib täpsustada, milliseid õpiväljundeid tuleb demonstreerida ja lisada hindamismäärusest hinnete kirjeldused.

NÄITED

Hindamisülesanne. Intervjuuküsimus: Kirjelda erinevaid praetud kalatoitudele sobivaid lisandeid. Nimeta vähemalt viis lisandit.

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

- nimetab vähemalt viis lisandit praetud kalatoitude juurde
- kirjeldab lisandite valmistamise tehnoloogiaid
- kirjeldab lisandite serveerimist
- kasutab erialaterminoloogiat korrektselt

Hindamisülesanne. Intervjuu käigus vastab õpilane ühele tehnoloogilist protsessi käsitlevale ja ühele antud mooduliga seonduvale kirjeldavale või võrdlusküsimusele.

3.7. Õpimapp

MEETODI KIRJELDUS

Õpimapp ehk portfoolio on õpilase/õpilaste tööde eesmärgistatud ja lõimitud kollektsioon. Õpimapiga saab hinnata nii õppimisprotsessi kui selle tulemusi.

Õpimappi võib teostada erineval moel: see võib olla tööde mapp, temaatiline mapp, näidismapp või õppija arengumapp. Tööde mappi kogub õpilane õppeperioodi jooksul erinevad õppeprotsessi jooksul tehtud tööd. Tööde mapp võib olla koostatud õppeülesande täitmise käigus (projekti tegemine, kavandi koostamine, tööproovide valmistamine, uurimistöö koostamine) valminud materjalidest. Tööde mapis võib leiduda teemakohaseid ideekavandeid, praktiliste tööde kavandeid, tööproove, küsitlusi, visandeid, ülesannete lahendusi jne.

Temaatilised mapid sisaldavad tavaliselt ühe teemaga seotud materjale. Näidismappi valib õppija mingil õppeperioodil tema poolt tehtud töödest parimad.

Õppija arengumappi koondatakse pikema õppeperioodi kestel tööd, mis iseloomustavad kõige paremini õppija arengut. Arengumapp on personaalne ja selle sisu valib tavaliselt õppija ise. Arengumapis võivad olla näiteks fotod õpilase töödest ja tulemustest ning lühianalüüsid nende juurde.

Õpimapi koostamise juhendid on erinevad, sõltuvalt teemast ning sellest, mis tüüpi mapiga on tegu ja kuidas õpimappi hinnatakse. Kõikide õpimapi vormide juurde kuulub õppija eneseanalüüs õpimappi koondatud näidete põhjal.

Õpimapp on oma olemuselt liitmeetod, mille osad võivad olla liht-hindamismeetodid.

Näiteks võib õppija koguda õpimappi kavandeid, töönäidiseid, kontrolltöösid, fotosid, heliloomingu näiteid jm.

SOOVITUSED

Õpimapp on üsna töömahukas, seepärast tasub seda kasutada suuremate tervikute hindamiseks. Õpimappi võib näiteks koguda ühe mooduli jooksul tehtud tööd või lausa mitme mooduli materjali. See võib kokku võtta isegi kogu õpingute jooksul õpitu.

Kui õpimapi vorm on veel võõras, on hea nõutavad osad õppijatele ette anda. Kogenumate õppijate puhul piisab, kui neil on olemas selgelt formuleeritud õpiväljundid ja nad teavad, et õpimapi abil peab õppija õpiväljundite omandamist tõendama. Selliselt kasutatakse õpimappi ka varasemate õpigute ja töökogemuse suuremamahulisel arvestamisel.

Tänapäeval on õpimapi esitamise formaat sageli elektrooniline. Kui õpimappi kasutatakse e-keskkonnas, on hea töid koondada mitte ülesannete-, vaid õppijapõhiselt. Siis on õppijal neid kergem koos analüüsida.

Õpimapi hindamisel võib hinnata nii üksikuid töid ja siis tervikut, aga võib ka hinnata kohe õpimappi tervikuna. Hästikoostatud õpimapi juhend on hindamise aluseks. Siiski on selgem, kui iga õpimapi eri tüüpi osa juurde koostatase mõned hindamiskriteeriumid. Nende tabelina esitamine on ehk kõige ülevaatlikum. **Kriteeriumid võivad õppijad ja õpetajad ka koos lahti kirjutada.**

NÄITED

Hindamisülesanne. Koostada õpimapp soengukunsti moodulis tehtud töödest.

Hindamiskriteeriumid:

Õpimapis on erinevate näotüüpidele sobivate soengute näidised, näoproportsioonide joonised erinevates vaadetes, erinevate soenguelementide joonised, soengute visandid ja soengute juurde sobiva riietuse kirjeldused.

Hindamisülesanne. Koostada õpimapp punutud soengute modelleerimise kohta.

Hindamiskriteeriumid:

Õpimapis on järgmiste punutud soengute fotod: prantsuse pats (3 varianti), viljapea, patsid (3-, 4- ja enama haruga), žgutid (2 varianti), sõlmed, põimimised, võrk. Mapis on nimetatud punusoengute skeemid ja vähemalt 7 enda teostatud punusoengu fotot.

Hindamisülesanne. Koostada õpimapp ühe nädala pikkuse praktilise õppe põhjal.

Lisa õpimappi järgmised osad:

- teenindusprotseduuri kirjeldus tavateeninduses menüü alusel;
- laua eelkatte plaan vastavalt etteantud menüüle;
- selvelaua plaan vastavalt etteantud ülesandele;

- õppekeskkonnas toimunud praktilise töö aruanne;
- võõrkeelsetest allikatest tõlgitud kolm suurkööki sobivat toiduretsepti;
- analüüsilehed kogu nädala jooksul tehtud praktiliste toimingute kohta.

3.8. Projekt

MEETODI KIRJELDUS

Projekt on mitmeosaline hindamismeetod, millel on etteantud struktuur. Projekti kolm klassikalist osa on kavandamine, teostamine ja aruandlus. Projekti kestvus on tavaliselt ette antud ja eesmärgid kokku lepitud. Õppesituatsioonis võib projekti kestvuse ja eesmärgid koos õpilastega läbi arutada.

Projekti käigus imiteeritakse või teostatakse reaalselt tegevust. See teeb projekti õppijatele motiveerivaks ning valmistab neid ette tuleviku tööülesanneteks. Projektiks võib olla käsitööalase näituse ettevalmistamine, parki õuemööbli ehitamine, teemapäeva korraldamine vanuritele või muu selline.

Projekti mitmeosalisus võimaldab hinnata kavandamist, protsessi ja tulemust – kõiki kolme nii osadena kui ka tervikuna. Projekt on tavaliselt suuremahuline ning seda teostatakse tihti rühmaga. Projekti teostamiseks on vaja nii erialaseid teadmisi ja oskusi kui keskseid võtmepädevusi. Projekti käigus on võimalik hinnata ajaplaneerimist, eesmärkide seadmist ja nende suunas liikumist, koostööoskusi. Aruande koostamine eeldab infotehnoloogilise, ema- ja võõrkeelepädevuse demonstreerimist.

Projekti aruannet võib esitleda ja vajadusel kaitsta. Esitluse kuulajaid saab kasutada hindajatena, kes arendavad teisi kuulates oma hindamisoskusi ja õpivad märkama ka enda juures tugevusi ja arengukohti.

SOOVITUSED

Mida keerukam on projekt, seda täpsem peab olema juhend. Hea on kohe alguses kokku leppida vaheeesmärgid koos tähtaegadega, juhendajaga kohtumise ja tagasiside saamise kava. Mida elulähedasem ja reaalselt kellelegi kasutoov projekt on, seda parem. Projekti läbiviimisse võib kaasata tööandjad, ja kui võimalik, tuleks projekt teostada töö- või teenuse osutamise keskkonnas.

Projekti hindamiskriteeriumid tasub lahti kirjutada projekti osade kaupa. Kui hinnatakse võtmepädevusi, peavad needki kriteeriumides kajastuma. Hindamiskriteeriumeid võib projekti planeerimise etapis kavandada õpetaja ja õpilaste koostööna. Projekti kavandamise juures on otstarbekas hinnata ka eelarve koostamist ning selle vastavust projekti eesmärkide ja oodatavate tulemustega.

Projekti, nagu teistegi suuremahuliste meetodite puhul on vajalik juhendaja abi ja toetus. Hindamise keeles väljendades – enne kokkuvõtvat hindamist peab olema piisavalt kujundavat hindamist. Projekti võib hinnata mitme osapoole poolt: õppija või õppijate rühm võivad aruandes hinnata, kuidas nende meelest projekt õnnestus ja siis seda põhjendada;

hinnata võivad teised õpilased näiteks projektimeeskondadena; hindajate seas võib lisaks õpetajatele olla tööandjaid ja lõpuks võivad projektile tagasisidet anda kliendid, kellele teenus või toode oli mõeldud.

NÄITED

Võimalikud projektid:

- rahvustoitude nädal – koostada ja viia läbi kampaania konkreetse maa rahvustoitude tutvustamiseks koos nende valmistamise ja degusteerimisega
- naiste jaki õmblemine kliendi tellimuse alusel
- vana mööblieseme restaureerimine
- maakonna turismihooaja avamiseks ürituse korraldamine
- kooli elektroonilise ajalehe koostamine ja küljendamine
- kevadkontsert Raimond Valgre muusikast

Hindamisülesanne. Teostada meeskonnatööna tootearendusprojekt “Eesti rahvuskultuur toitlustusettevõtte tootearenduses”.

Projekti etapid on järgmised:

- projekti planeerimine, milles on kirjas projekti ajaline graafik, jagatud tööülesanded;
- projekti ettevalmistus: temaatilise teabe kogumine, menüü koostamine;
- projekti teostus: tootearenduse tulemusena välja töötatud toitude valmistamine ja külalistele serveerimine;
- projekti järeltegevused: projekti teostamise ja tulemuste analüüsimine, aruande vormistamine ja esitlemine.

Projektis on vaja kasutada varem õpitud teoreetilisi teadmisi ja oskusi (klienditeeninduse, turunduse, toiduvalmistamise tehnoloogia, toitlustusteeninduse, arvutiõpetuse ja muul alal).

Hindamiskriteeriumid (projekti vormiline osa):

- projekti eesmärk, tegevused ja tulemused on sidusad
- projekti tellija soovid on kirjeldatud
- projekti oodatavad tulemused on kooskõlas tellija soovidega
- projekti tulemused võimaldavad eesmärki saavutada
- projekti eelarve on tasakaalus ja katab kõik kuluartiklid
- projekti teavituskampaania on kirjeldatud

3.9. Struktureeritud kirjalik töö

MEETODI KIRJELDUS

Struktureeritud kirjalik töö (edaspidi kirjalik töö) võib hindamismeetodina võtta erinevaid vorme ja kanda erinevaid nimetusi. Kontrolltöö või tunnikontroll on kõige tavalisemad kirjaliku töö vormid. Kui kirjalik töö on lühike ja põhjalikult struktureeritud, nimetatakse seda testiks.

Kirjalik töö võib sisaldada väga erinevaid ülesandeid ja küsimusi. Kõige levinumad on valikvastustega küsimused, õige-vale vastustega küsimused, lünktekstid, lühivastustega küsimused. Kirjalikus töös võib olla ülesandeid, mida tuleb lahendada – lahendused võivad olla esitatud numbrite või tekstina. Lisaks võib kirjalik töö sisaldada esseevastusega küsimusi või lahendamist vajavaid probleeme. Üha enam kasutatakse kirjalikus töös ristsõna.

Kirjalik töö hindamismeetodina on palju kasutatud ja enamjaolt kiiresti hinnatav. Mida struktureeritumad kirjalikud tööd on, seda keerulisem on aga nendega hinnata mõistmist ja teooria rakendamisoskust. Nii sobivad kirjalikud tööd kõige paremini mõistete, sõnavara ja faktide tundmise hindamiseks. Kui aga töös on pikema vastamisevõimalusega küsimusi, suurenevad võimalused hinnata kõrgema taseme kognitiivseid oskusi.

Kui õpiväljundites on eesmärgiks seatud praktilised oskused, siis pole kirjalikud tööd hindamiseks piisavalt autentsed. Kirjeldamine, kuidas midagi tehakse, on halvem variant kui antud tegevuse tegemine. Küll aga sobivad kirjalikud tööd õppimise algusfaasis ja sissejuhatavat laadi moodulite hindamiseks. Mida enam isikupärast seostamist kirjaliku töö küsimused eeldavad, seda tõhusama hindamismeetodiga on tegu.

Väljundipõhise hindamise paradigmas on kirjalikel töödel veel see puudus, et nende hindamiskriteeriume on keeruline koostada. Kui kasutada protsendiloogikat, milles arvutatakse õigete vastuste hulk kõigist antud vastustest, on oht, et mõned olulised küsimused on valesti vastatud. Väljundite omandamise seisukohast ei pruugi kõik küsimused olla võrdväärselt tähtsad. Kui tegu on näiteks võõrkeele sõnade testiga või grammatika hindamise lünktekstiga, siis võib juhtuda, et õpilane pole omandanud mõnda kesket ja väga olulist sõna, terminit või reeglit.

Selle puudujäägi ületamiseks on kaks võimalust. Võib teha kirjaliku töö kahes või enamas osas. A-osa koosneb sel juhul küsimustest ja ülesannetest, mis on kõige olulisemad ja mida kõik õpilased kindlasti peavad omandama. A-osa kirjeldab hinnatavate õpiväljundite taset. Seda osa tuleb vajadusel harjutada ja sooritada, kuni positiivne tulemus on käes. B-osa, ja kui olukord nõuab, siis C-osa, koosnevad progresseeruvalt raskemaks minevatest ülesannetest, mille abil eristatakse positiivset hinnet. A-osale kirjutatakse sel juhul hindamiskriteeriumid, mis eeldavad, et kõik küsimused tuleb vastata õigesti. Järgmiste osade puhul võib arvutada õigete vastuste protsenti, aga soovitatavalt mitte vana skaala järgi.

Teine variant on, et kirjalikku tööd ei kasutata ainsa hindamismeetodina, vaid seda dubleeritakse hiljem mõne teise hindamismeetodiga. Näiteks võib õppija kirjalikus töös kirjeldada puiduliikide omadusi, kuid hiljem peab ta puiduliike reaalsete puutükkide järgi ära tundma, teiste sõnadega – ta peab sooritama labortöö või praktikumi.

Kirjalikku tööd saab kasutada lihtmeetodina teiste hindamismeetodite sees, näiteks sobib see komplekseksami osaks. Didaktika arengus liigub suund siiski pigem sennapoole, et

madalamate tasemete kognitiivseid oskusi (faktiteadmisi, mõistete äratundmist jms) hindavad meetodid on mooduli hinde kujunemises väiksema kaaluga või kasutatakse neid hoopis hindamise eeldusena – näiteks pääseb mooduli suurt hindamismeetodit sooritama juhul, kui kõik kolm kontrolltööd on sooritatud vähemalt 55%-se tulemusega või on kõigi kirjalike tööde A-osad sooritatud positiivselt. Samuti võivad kirjalikud tööd, näiteks lahendatud ülesannete näol, olla eelduseks mooduli lõpuintervjuule pääsemiseks.

SOOVITUSED

Kirjalike tööde tegemiseks on põhjendatud seada ajapiirang. Siiski tuleb arvestada, et mõned õpilased on aeglasemad vastajad kui teised ja nende tulemused ei tohiks kannatada aeglasema tööstiili tõttu. Kontrolltöid võivad õpilased teha ka kodus, aga tänapäeval tuleb arvestada, et õpilastel on omavahel väga lihtne suhelda. Kodused kontrolltööd peaksid sisaldama teistsuguseid küsimusi kui kontrollitud keskkonnas tehtud. Kodused kontrolltööd eeldavad, et õppija seostab õpitut enda kogemustega. Näiteks võib tal paluda tuua näide oma elust ja kirjeldada eriti positiivset teenindamiskogemust, seejärel võib õpilane analüüsida enda kogemust eelnevalt õpitud teenindussituatsioonis käitumise reeglite põhjal.

Valikvastustestide ja teiste struktureeritud küsimuste vastuseid on lihtsam hinnata, kuid vabade vastustega küsimused või esseevastustega küsimused annavad lisateavet õppimise ulatusest. Seepärast soovitatakse kirjalikes töödes neid eelistada valikvastustele.

Hindamisel ei tohiks kasutada õigete vastuste protsendi piiri. Selle asemel võib näiteks hindamiskriteeriumidesse kirjutada, et iga ülesande tüüp peab olema vähemalt korra õigesti lahendatud, mis viitab kõigi selle meetodiga hinnatavate õpiväljundite omandamisele. Lisaks võib kaaluda ülaltoodud muude soovitude rakendamist.

Struktureeritud kirjalikus töös võib olla koos mitut liiki küsimusi ja neid võib struktureerida väga paljudel viisidel.

Esitame mõned soovitused kirjalike tööde hindamiseks.

3.9.1. Valikvastustega küsimused

Valikvastustega küsimusi on kahte liiki: alternatiivvastuselised küsimused ja valikvastustega küsimused.

1. Alternatiivvastuseline (ehk kategoorilise vastusega) **küsimus**. Siin peab õppija valima kahest variandist, kas esitatud väide on õige või vale. Vastusevariandid võivad olla ka lühisõnalised "jah" või "ei", "nõus" või "ei ole nõus".

Soovitused alternatiivvastustega küsimuste koostamiseks:

- Küsi ainult ühte asja korraga.
- Ära kasuta negatiivseid väiteid.
- Ära kasuta mõisteid "vahel", "mitte kunagi", "alati".
- Kasuta väiteid, millele saab vastata ainult kas "õige" või "vale", "nõus" või "pole nõus" vms.
- Väite kõige olulisem osa peab olema eristatav.
- Parem on küsida fakte kui hinnanguid.

- Arvamusküsimuste korral täpsusta, kelle hinnangut vastuses oodatakse.

Näited

Hindamisülesanne. Alternatiivvastusega küsimused. Moodul „Toitumisõpetus“.

Kas väide on õige või vale?

1. Seedimine on toidu lõhustumisprotsess.
2. Inimese magu mahutab 2 liitrit.
3. Toitainete põhiline imendumine toimub maos.
4. Seedeelundid moodustavad omaette süsteemi, mis ei ole teiste organitega seotud.
5. Sööma peaks ainult näljatunde tõttu.
6. Seedeorganid muutuvad aktiivseks keskmiselt 2-3 tunni tagant.

2. **Valikvastustega küsimus** on selline, millele on pakutud 4-5 võimalikku vastusevarianti ja vastajal tuleb leida nende seast õige. Õigeid vastuseid on tavaliselt üks, aga vahel võib olla mitu õiget vastust. Õppijale antakse teada, kumma variandiga on tegu.

Soovitused valikvastustega küsimuste koostamiseks

- Väldi negatiivselt esitatud küsimusi.
- Küsi ainult ühte asja korraga.
- Ole neutraalne ja selge.
- Kui küsid arvamust, peab olema selge, kelle arvamust küsitakse.
- Võimalikud vastused ei tohi kattuda, eriti juhul kui ainult üks vastus saab olla õige.
- Valikutesse võib kirjutada tüüpilisi valevastuseid.
- Vastusevariante on hea järjestada loogiliselt või kronoloogiliselt.
- Vastused, mille vahel valida, võivad olla ka arvutuste võimalikud vastused.
- Õigete vastusevariantide esinemine testis peab olema juhuslik.
- Kõik vastusevariandid peaksid olema asjakohased, naljavastuseid ei kasutata. Väldi õppijat naeruvääristavaid vastuseid.
- Valikvastustega küsimuste korral võib õppija vastusevariandid pikemalt lahti kirjutada ja põhjendada, miks ta just seda varianti õigeks peab ja teisi mitte. See annab neile küsimustele suurema kaalu.
- Mõnel juhul on mõistlikum esitada otsene küsimus, teisel juhul võib formuleerida väite. Allpool on näha nende vormiline erinevus.

Lihne küsimus	Väite vormis küsimus
Milline munaosa on kolesteroolirikkam? a) munarebu b) munavalge	Kolesteroolirikkam munaosa on a) munarebu b) munavalge

Näited

Hindamisülesanne. Valikvastustega küsimused.

Jooni alla õige vastus!

Äriidee kirjeldamisel kasutatakse järgmisi küsimusi

1. kellele? kus? millal?
2. mida? kuidas? kellele?
3. kuidas? kuna? milleks?

Espresso on

1. itaalia piimakohv
2. väike tass kanget kohvi, valmistatud koos suhkru ja kakaopulbriga
3. väike tass kanget kohvi, mis on valmistatud spetsiaalse masinaga tumedaks röstitud kohvipulbrist

Toitlustusettevõtte teenindusketi moodustavad

1. telefonid, arvutid, faksid ja teadetetahvlid
2. töötajad selles ettevõttes ja klient
3. enamik töötajaid selles ettevõttes, väljaarvatud koristajad ja raamatupidaja

Appellation d'origine contrôlée on

1. Itaalia lauaveini iseloomustus
2. Prantsuse kvaliteetveinide iseloomustus
3. Hispaania maakonna veinide iseloomustus

Metallide lõiketöötlemisel nimetatakse kalestumiseks

1. metalli keemiliste omaduste muutumist pinnakihi
2. metalli lõikamisega kaasneva detaili pinnakihi tihenemist ja kõvenemist
3. tooriku mõõtmete muutumist kuumuse toimele

Ehitusmaterjalide klassifitseerimine toimub ... järgi

- a) kasutamise
- b) tootja firma
- c) tootmistehnoloogia
- d) materjali moodustavate ainete oleku ja omaduste
- e) tooraine

3.9.2. Sobitamise küsimused

Sobitamise küsimused aitavad kontrollida seoste loomise oskusi. Lihtsam variant eeldab näiteks sobiva fakti või nime või aastaarvu omavahel kokkupanekut. Kuid sobitamise üles-

andeid saab koostada ka nii, et õppijad põhjendavad ja tõlgendavad faktisündmuste põhjuseid või mõju.

Näited

Hindamisülesanne. Sobitamise küsimus.

Millised on sinu arvates viis kõige olulisemat sündmust sinu eriala valdkonnas, mis on mõjutanud järgnevaid arenguid. Kirjuta tulpadesse sündmuse kirjeldus ja daatumid, põhjendused ja sündmuse tagajärjed.

Daatumid ja sündmuse kirjeldus	Põhjendused	Sündmuse tagajärjed

Hindamisülesanne. Kirjuta piltide kõrvale, milliseid toitaineid omandab organism, kui inimene sööb neid toiduaineid.

Pilt [kalad]		vastus
Pilt [kapsas, tomat, kurk]		vastus
Pilt [piim]		vastus
Pilt [vorstid ja singid]		vastus
Pilt [puuviljad]		vastus

3.9.3. Järjestamise või ümberpaigutamise küsimused

Nende küsimuste puhul võib paluda õpilastel reastada kronoloogiliselt sündmusi või inimesi nende eludaatumite või mingis rollis olemise järgi, järjestada mingi protsessi läbimise või kulgemise samme. Õppija võib ka parandada valesti järjestatud loetelu.

Näited

Hindamisülesanne. Parandage vead toitute järjestuses ettevõtte menüüdes.

Variant 1	Variant 2	Variant 3
a) piim	a) kohv/tee	a) hernesupp
b) leib/sai	b) köögiviljasupp	b) hiina kapsa ja tomati salat
c) või	c) makaroni-singisalat	c) marjakreem
d) seljanka	d) paneeritud kanafilee köögiviljadega	d) piim/keefir
e) kala punases marinaadis	e) keefiritarretis	e) leib/sai
f) linnulihasalat	f) leib/sai	f) hautatud sealiha köögiviljadega
g) juustuvalik	g) lauavesi	
h) hautatud ahven aedviljadega		

Õige vastus (õppijatele hiljem enda kontrollimiseks): fedhgabc

Vastus: cdbeafg

Vastus: bafcde

3.9.4. Lühivastusega ehk vabavastuselised küsimused

Küsimusele antud lühivastused võimaldavad sisulisemalt väljenduda. Väheneb tõenäosus, et õppija pakkus välja õige vastuse juhuslikult. Nii nagu ka eelnevate küsimusetüüpide korral, on siingi küsimuse selgus võtmetähtis.

Näited

Hindamisülesanne. Selgitage järgmisi mõisteid ja tooge näide iga mõiste illustreerimiseks:

1. turunduskeskkond
2. turundusmeetmestik
3. turu segmentimine
4. positsioonimine

Hindamiskriteeriumid:

- kõik neli selgitust on sisuliselt õiged
- vähemalt kolme mõiste kohta on toodud üks asjakohane näide

3.9.5. "Täida lüngad"- küsimused

Need küsimused sarnanevad oma ülesehituselt lühivastusega küsimustega, kuid erinevad selle poolest, et vastuseid tuleb anda olemasoleva teksti sees, mis aga tähendab, et tekivad suuremad sisutervikud.

3.9.6. Ülesannete lahendamine

Kirjaliku töö üheks osaks sobib hästi ülesannete lahendamine. Ülesannete lahendamine võimaldab arendada teooria praktikas rakendamise oskust.

Näited

Hindamisülesanne. Protsendi arvutamise ülesanded.

Õpiväljund, mille saavutamist hinnatakse – õppija seostab matemaatikat erialaste teadmistega, lahendab matemaatilisi tehteid nõudvaid ülesandeid.

Ülesanded:

1. Leidke, mitu protsenti moodustab arv 4 arvust 16st.
9. Leidke, mitu protsenti moodustab arv 45 arvust 15st.
10. Leidke, mitu protsenti moodustab arv 23 arvust 736st.
11. Leidke 35-st 5%.
12. Leidke 420-st 67%.
13. Leidke 125-st 110%.
14. Leidke arv, millest 34% on 77.
15. Leidke arv, millest 20% on 60.
16. Leidke arv, millest 140% on 12.

17. (2 punkti) Puuviljalattu paigutati 2 tonni õunu, 300 kg banaane ja 400 kg pirne. Puuviljad saadeti kauplustesse kahe nädala jooksul. Viimaseks päevaks oli lattu jäänud mittekvaliteetne kaup – 12 kg õunu, 3 kg banaane ja 5,5 kg pirne. Mitu protsenti igast kaubaliigist jäi laost väljastamata?
18. (2 punkti) Kokal on vaja segada 2 liitrit 5%-list söögiäädikat. Tal on kasutada 30%-line äädikas ja vesi. Mitu liitrit vett ja 30%-list äädikat selleks kulub?

Hindamiskriteeriumid. Õppija...

- leiab osa tervikust
- leiab terviku osa järgi
- leiab, mitu protsenti moodustab üks arv teisest
- lahendab erialased ülesanded, kasutades protsentarvutust

3.9.7. Esseevastusega küsimused

Need on kirjaliku töö võimalustest kõige sisulisemad, aga nende hindamine on kõige ajamahukam. Subjektiivsuse vähendamiseks tuleks kirjutada neile küsimustele hindamiskriteeriumid.

Esseevastusega küsimuste sõnastamisest sõltub oluliselt vastuste kvaliteet. Küsimuses võib õpilasel paluda kirjeldada mõnd teooriat või nähtust. Sellest sisukama vastuse saab aga juhul, kui küsimus eeldab teooria seostamist reaalse elu näidetega või nähtuse taga olevate mõjutuste vaagimist või sündmuse tagajärgede analüüsimist.

Näited

Hindamisülesanne. Esseevastusega küsimus “Kas sinu arvates peaks eestlaste ja siin elavate teiste rahvaste esindajate suhetes midagi muutuma? Kui jah, siis mis? Analüüsi praeguseid rahvussuhteid Eestis ja esita omapoolne arvamus.”

Hindamisülesanne. Kirjelda esimese maailmasõja mõju Eestimaa rahvastiku heaolule.

Hindamiskriteeriumid:

- õppija kirjeldab sõja mõjutusi inimeste tervisele, rahvaarvule, haridussüsteemile, tööstusele ja elanikkonna regionaalsele jaotumisele
- õppija nimetab tegurid, kuidas sõjaolukord mõjutas eelnevaid aspekte rahvastiku heaolus

3.10. Referaat

MEETODI KIRJELDUS

Referaat on teiste autorite või allikate põhjal koostatud kokkuvõtte etteantud teemal. Referaadiks võib materjali koguda erinevatest allikatest - teatmeteostest, õpikutest, artiklitest või mujalt. Referaadi alusmaterjal võib pärineda nii paber kandjatelt kui internetist.

Tüüpiline viga referaadi koostamisel on asetada erinevatest teostest kopeeritud tekstilõigud kõrvuti. Eriti suur on see oht siis, kui referaat tehakse arvutis. Tegelikult peab õppija tegema

loetust kokkuvõtte, tuues välja olulise. Referaat eeldab kasutatud allikate võrdlust ja sünteesi. Hindamismeetodi teostaja enda arvamust referaadile lisada pole vaja. Referaadis on viited algallikatele.

Eelöeldut arvesse võttes tuleb referaadi kirjutamist õppijatele enne hindamist õpetada. Referaat on hea sissejuhatav hindamismeetod essee ja uurimismeetodi harjutamiseks. Samuti võib referaati kasutada oma uurimistöö teemal uurimistöö seminaril ettekandmise tegemiseks või töö vahekokkuvõtte kirjutamiseks. Referaati võib kasutada projekti kavandavas osas võimaluste kaardistamise vahendina.

Referaati on sobiv kombineerida esitlusega, mille lõpus esitatakse küsimusi. See vähendab teistelt mahakirjutamise võimalust. Referaadiga hinnatakse oskust leida ja kasutada erialast kirjandust, funktsionaalset lugemisoskust, analüüsioskust ning kirjakeelset eneseväljendust. Referaate võib kasutada nii eriala- kui üldainetes.

Soovitused

Referaadi teemasid tuleb aasta-aastalt muuta, siis on õppijatel üksteise tööde kasutamise kiusatus väiksem. Kui on plaanis referaate esitleda, siis see on parem, kui õppijate referaadi-teemad on erinevad. Kui õppijaid on palju, võib 3-5 õppijale anda sama teema. Enne esitlust võivad nad rühmatöö vormis oma materjale ühtlustada. Suurema grupi puhul võib esitluse läbi viia stendiesitluse vormis.

Referaati on mõistlikum hinnata mitmeeristavalt. Kui erialase referaadi eest antakse hinne ka emakeele moodulisse, siis seda on lihtsam eristavalt hinnata. Referaati pole hea kasutada mooduli ainsa hindamismeetodina, sest see ei väljenda õppija enda erialaseid arusaamu ega oskusi. Kui referaati kasutatakse kombinatsioonis esitluse või muude lihtmeetoditega, on mõtet iga lihtmeetodi osas hindamiskriteeriumid eraldi lahti kirjutada.

Referaadi hindamiskriteeriumides on otstarbekas ette anda, kui mitu ja millist allikat peab õpilane kasutama ning kas need võivad kõik olla internetiallikad. Kui eeldatakse teaduslike allikate kasutamist, tuleb õpilastele õpetada, kuidas neid ära tunda. Samas ei tohiks piirduda ainult vormiliste kriteeriumidega – selgitusi peaks andma ka sisuliste ootuste kohta.

NÄITED

Hindamisülesanne. Koostada referaat teemal “Geneetiliselt muundatud organismid”. Koka eriala, moodul „Toiduainete keemia“.

Hindamiskriteeriumid:

- kasutatud allikad on nüüdisaegsed, piisavad teema käsitlemiseks ja teaduslikud
- kasutatud allikad sobivad referaadi temaga
- referaadis on välja toodud peamised meetodid geneetiliselt muundatud organismide loomiseks
- referaadis on esitatud peamised poolt- ja vastuargumendid geneetiliselt muundatud organismide kohta
- referaadi põhisisu on seostatud ja terviklik, loogilise ülesehitusega
- õppija on võrrelnud kasutatud allikate seisukohtade sarnasusi ja erinevusi

- töö on korrektselt vormistatud ja allikad tööde vormistamise juhendi järgi viidatud

3.11. Essee

MEETODI KIRJELDUS

Essee on õppija-poolne arutlev mõtteavaldus etteantud või valitud teemal, milles õppija väljendab enda seisukohti. Essee võib võtta erinevaid vorme, aga tavaliselt sisaldab see sissejuhatust, teemaarendust ja kokkuvõtet. Essees võib viidata teiste autorite seisukohtadele. Kui essee põhifookuses on teiste mõtete toel enda arusaamade väljendamine, siis nimetatakse seda **uurimuslikuks esseeks**.

Kuna essee on pigem arvamuseavaldus, siis ei sobi see hindamismeetodiks juhul, kui on vaja selgelt teada õigeid ja üheselt tõlgendatavaid seisukohti, fakte või meetode. Essee teemad võivad pigem puudutada elu ühiskonnas, väärtusi ja kõlblust. Uurimuslik essee sobib mingi valdkonna ajaloost kirjutamiseks või teiste kultuuride tavade analüüsimiseks.

Essee toetab arusaamisega õppimist, selle abil õpilane korrastab ja süstematiseerib oma teadmisi, seostab erinevaid teemasid. Hea essee on loogilise ülesehitusega, liigitatud, arusaadav ja stiililiselt ühtlane, vormistatud korrektselt.

Essee kirjutamise oskus on aluseks lõputöö kirjutamisele. Pikema ühel teemal kirjutatud essee kõrval kasutatakse kirjalikes töodes esseeküsimusi. Nendest oli pikemalt juttu kirjalike tööde teema juures.

SOOVITUSED

Essee teemasid tasub aeg-ajalt uuendada, siis on kiusatus eelmise aasta töid kasutada väiksem. Kiusatust vähendab veelgi, kui eeldatakse, et õppija väljendab essees oma kogemusi ja isiklikke arusaamu. Näiteks võimaldab seda teema “Minu kokkupuuted teeninduses teiste rahvuste esindajatega”. Kui essee kirjutamine tundub liiga keeruline, võib selle asendada lihtsama hindamismeetodi – arvamuseavaldusega.

Essee võib kirjutada kas auditooriumis või koduse tööna. Kuna essee mõistet tõlgendatakse väga erinevalt ja selle hindamisel on suur subjektiivsuse oht, on hindamiskriteeriumidel suur roll. Need aitavad õppijatel paremini kirjutada ja õpetajatel õiglasemalt hinnata. Hindamiskriteeriumides tuleb kajastada nii vormilisi kui sisulisi aspekte. Essee kirjutamise eest võib anda hinde ka emakeeles või miks mitte isegi võõrkeeles.

Kui essee kirjutamisega on raskusi, tuleb selle kirjutamist õppida osade kaupa: kavandi koostamine, mustandi kirjutamine, teksti toimetamine. Osaoskuste omandamise käigus võib õppijatel lasta üksteise töid etapiviisiliselt hindamiskriteeriumide järgi hinnata ja tagasisidet anda. Tihti õpitakse enne nägema teiste vigu ja alles siis enda omasid.

NÄITED

Hindamisülesanne. Kirjuta essee teemal “Klienditeenindus ja giidi töö kvaliteet”. Essees peab olema kajastatud ametlik statistika, perioodikas ilmunud vastava-teemalised arvamuseavaldused ning õpilase isiklik vaatenurk. Essee pikkus 4500 kuni 6000 tähemärki.

Hindamiskriteeriumid:

- õppija on avaldanud oma mõtteid etteantud teemal
- õppija on illustreerinud oma seisukohti näidete abil kirjandusest ja vastava-alase statistikaga
- õppija on põhjendanud oma seisukohti ning selgitanud, miks ta mõnede seisukohtadega nõus ei ole
- õppija on selgitanud, kuidas perioodikas toodud ideed võivad giiditöös kasu tuua
- essee kokkuvõttes on korratud selle kõige olulisemat sõnumit
- essee on korrektselt vormistatud

3.12. Lõputöö

MEETODI KIRJELDUS

Lõputöö on juhendaja suunamisel kirjutatav, õpilase iseseisev terviklik töö. Sõltuvat erialast võib lõputöö sisaldada lisaks teoreetilisele sisule ka empiirilist või praktilist osa. Lõputöös võetakse tavaliselt kokku õpingute jooksul omandatust kõige olulisem. Lõputöö võib olla üsna sarnane komplekseksamile, aga selle vahega, et lõputöö sisaldab alati kirjalikku osa või on tervikuna kirjalik töö.

Lõputöö on oma olemuselt sarnane analüüsivale esseele, ainult et lõputöö on pikem ja põhjalikum. Lõputöös keskendub õpilane mõne aktuaalse erialase probleemi analüüsile või teostab praktilise töö, mille valmimist ta kommenteerib lõputöö formaadis. Mõlemal juhul võimaldab lõputöö hinnata teoreetilisi teadmisi, info leidmise ja kasutamise oskust, loogilist mõtlemist, argumenteerimisoskust ning oma seisukohtade esitlemisoskust.

Lõputööl on reeglina kindlad reeglid ja maht. Need kajastuvad lõputöö juhendis ja hindamiskriteeriumides. Nii muutub lõputöö kirjutamine, juhendamine ja hindamine lihtsamaks.

Lõputööd tavaliselt kaitstakse. Hindamiskriteeriumide koostamisel tuleks lisada mõned kriteeriumid ka kaitsmise kohta.

SOOVITUSED

Kui muid mooduleid on väljundipõhise õppekava puhul sobiv hinnata pigem mitteeristavalt, siis lõputööd, mis võtab kokku õpingute jooksul õpitu, võiks hinnata pigem eristavalt. Ka kiitusega lõpetamise võib otsustada lõputöö põhjal.

Lõputöö on õppijale keeruline, sest teostamine võtab kaua aega. Õppija aitamiseks on hea kokku leppida vaheetappe, mis lõpevad sellega, et õppija demonstreerib juhendajale või rühmale senitehtut. See vähendab plagiaadi kasutamise kiusatust. Kui õppekava lõpeb lõputööga, siis tuleb kirjutamisoskust süstemaatiliselt kogu õppekava vältel harjutada. Üks keerukamaid oskusi on enda ja teiste teksti eristamine ja korrektne viitamine. Samuti on õppijatel raske tajuda, milline peaks olema lõputöö keeleline stiil.

Lõputöö hindamiskriteeriumid võivad olla eristatud alajaotuste kaupa: teema valik ja põhjendus, töö vastavus teemale ja eesmärgile, teiste autorite seisukohtade korrektne

kasutamine ja viitamine, argumenteerimine, töös kasutatav metoodika, töö tulemused ja nendest tehtud järeldused, kokkuvõtte, vormistamine, kaitsmine. Kui tegu on praktilise tööga, millega seondub lõputöö, tuleb lisada kriteeriumid ka praktilise töö kohta ning lisada, et töö teoreetiline ja praktiline osa peava olema omavahel seostatud. Lõputöö hindamiskriteeriumid peavad olema aluseks nii juhendajale kui töö hindajatele. Kui juhtub, et suurem osa õppijaid lävendi tasemel kriteeriume ei saavuta, tuleb otsustada, kuidas järgmisel korral

NÄITED

kriteeriume kohendada, mitte hinnata muudest kriteeriumidest lähtuvalt. Lõputöö hindamisse kaasatakse võimaluse korral ka tööandjaid. Hindamiskriteeriume võib koos tööandjatega täpsustada.

Ärikorralduse eriala lõputöö koostamise juhend. Lõputööks tuleb valitud teemal läbi viia teoreetiline uurimus, kasutades sobivat uurimistöö metoodikat.

Õpiväljundid, mida lõputööga hinnatakse. Lõputöö koostanud ja kaitsmise läbinud õpilane:

- oskab tööd eesmärgistada ning eesmärgist lähtuvalt üles ehitada;
- tunneb uurimisprotsessi põhietappe ja järgib neid;
- tunneb uurimistöö koostamise metoodikat ja rakendab seda uurimistöö tegemisel;
- argumenteerib põhjalikumalt oma töö teemal, kasutades ärikorralduse-alaseid teadmisi;
- esitleb oma tööd teistele ning vastab teemakohastele küsimustele.

Lõputöö koostamisel ja vormistamisel tuleb silmas pidada alljärgnevat:

- õpilane valib lõputöö teema;
- õpilane kooskõlastab teema, töö struktuuri, uurimisküsimuse ja uurimisülesanded juhendajaga;
- õpilane leiab teemakohase kirjanduse; lõputöös peab olema kasutatud ja viidatud vähemalt 15 allikat (sealhulgas 2-3 võõrkeelset);
- õpilane viib läbi kirjanduse teoreetilise analüüsi, toob kokkuvõtlikult välja olulisema, vajadusel selgitab ja järeldab;
- töö maht peab olema vähemalt 20-25 lk;
- töö peab olema vormistatud vastavalt kooli kirjalike tööde vormistamise juhendile.

Lõputöö **sissejuhatuses** põhjendab õpilane teemavalikut ja selgitab teema aktuaalsust, kirjutab lahti tööga lahendatava probleemi olemuse ja vajaduse antud uurimusliku töö läbiviimiseks, püstitab lõputöö eesmärgi, uurimisküsimuse ja uurimisülesanded. Lisaks annab õppija ülevaate eelnevatest antud teemal tehtud uuringutest ja töös kasutatavate allikate peamistest autoritest. Õpilane tutvustab lõputöö ülesehitust. Sissejuhatuses võib käsitleda ka töös kasutatavaid põhimõisteid.

Töö sisuosas annab õpilane ülevaate püstitatud probleemi või peaküsimuse senisest uurimisest ja käsitleb-analüüsib allikate põhjal töö teemat, vastates uurimisküsimusele ja täites uurimisülesandeid. Ülevaate tegemisel toob õpilane esile probleemiga seonduvate

teoreetiliste käsituste erinevusi ja seoseid ning väljendab oma arvamust allikates pakutavate vastuste kohta uurimisküsimusele.

Kokkuvõttes sõnastab õpilane lühidalt ja täpselt töö põhiseisukohad ja järeldused. Ta näitab, kuidas täitus sissejuhatuses püstitatud eesmärk, millise vastuse sai uurimisküsimus ja kuidas lahendati uurimisülesanded. Kokkuvõttes korratakse üle töö kõige olulisemad seisukohad ning tuuakse järelduste või teesidena välja töö kõige olulisemad tulemused. Väga tähtis on, et kokkuvõttes ei lisata enam uusi, tekstis varem esitamata andmeid ja järeldusi ega püstitata uusi probleeme. Samuti ei sisalda kokkuvõtte tavaliselt enam viiteid tekstile ega kirjandusele. Küll võib aga kokkuvõttes nimetada neid küsimusi, mis vajavad edasist uurimist. Kokkuvõtte peab loogiliselt haakuma sissejuhatusega.

Viited suunavad töös kasutatud informatsiooniallikate juurde. Töö akadeemiline korrektsus seisneb oskuses teiste inimeste mõtete ja järelduste kasutamisel nendele viidata. Viidata tuleb otsese tsiteerimise korral, samuti siis, kui kasutatakse kellegi teise ideede ja mõttekäikude ümberjutustamist, või esitatakse fakte, statistikat või teisi andmeid dokumentidest või kellegi tööst. Otsesed tsitaadid on jutumärkides, kaudsete tsitaatide puhul peab olema aru saada, kust algab ja lõpeb refereeritud tekstiosa.

Kasutatud kirjanduse loetelu hõlmab ainult lõputöö koostamisel kasutatud ja töös viidatud allikaid. Kasutatud kirjanduse loetellu tuleb panna ka kõik kasutatud internetiallikad koos veebilehe külastamise kuupäevaga.

Lõputöö kaitsmine toimub lõpukursuse kevadsemestril. Lõputööd kaitstakse komisjoni ja kaasõpilaste ees, esitledes töö lühikokkuvõtet, näiteks slaididega illustreeritult, 5-7 minuti jooksul. Komisjon hindab lõputööd, lähtudes lõputöö hindamiskriteeriumidest.

Lõputöö hindamiskriteeriumid

Hindamisaspekt	3 (rahuldav)	4 (hea)	5 (väga hea)
Teema aktuaalsus ja praktilisus	Teema aktuaalsus ja praktiline väärtus on nimetatud, kuid pole selgitatud, kuidas töö seda täita aitab.	Teema aktuaalsust on põhjendatud näidete abil. Töö praktiline väärtus on sõnastatud ja seotud töö eesmärgiga.	Teema aktuaalsus on põhjendatud ja illustreeritud mitmetel viisidel. Töö teema on seostatud töö praktilise väärtuse ning eesmärgiga ning mitmekülgset põhjendatud.

Probleemi püstitus, eesmärgiseade, ülesanded	Uurimisprobleem, eesmärk ja ülesanded on esitatud ja üldjoontes omavahelises seoses, esineb mõningaid vasturääkivusi probleemi lahendamist arvestades.	Uurimise probleem, eesmärk, uurimisküsimused on omavahelises seoses ja annavad ülevaate kavandatavast uuringust. Esineb väikseid ebatäpsusi.	Probleemi püstitus, eesmärgiseade, uurimisülesanded on sõnastatud selgelt, arusaadavalt ning loovad aluse uuringule. Eesmärk aitab lahendada uurimisprobleemi ja ülesanded aitavad täita eesmärki.
Teema ja töö sisu vastavus	Töö teema ja sisu on suures osas vastavuses. Teoreetiline materjal annab ülevaate teemast. Mõningate peatükkide või alapeatükkide seos teemaga vähene.	Töö teema ja sisu on vastavuses ja moodustavad terviku. Teoreetiline materjal töös on seotud teema ja eesmärgiga. Peatükid ja alapeatükid on omavahel loogilises seoses.	Töö teema ja sisu on väga heas ja põhjendatud kooskõlas. Lõputöö teemaga seotud teooriad on mitmekesised ja põhiseisukohad esitatud täielikult. Töö pealkiri ja teooria omavahelises seoses.
Kirjandusallikad ja neile viitamine	Kirjandusallikad on mitmekesised, kasutatud on võõrkeelseid allikaid. Esineb ebatäpsusi viitamisel.	Kirjandusallikad on mitmekesised, kasutatud võõrkeelsed allikad vastavad probleemile ja eesmärgile. Viited korrektselt vormistatud.	Kirjandusallikaid on kasutatud rikkalikult ja mitmekesiselt, õpilane toob erinevate autorite käsitlemisel esile poolt- ja vastuargumente, võõrkeelsed allikad loovad lisaväärtust. Viitamissüsteem töös on nõuetele vastav.

Kirjandus- allikate asja- ja ajakohasus ja nende seostamine	Kirjandusallikad on ajakohased ja valdavalt asjakohased. Erinevaid allikmaterjale on osaliselt seostatud.	Kirjandusallikad on aja- ja asjakohased, sealhulgas uudsed. Erinevad allikmaterjalid on omavahel seostatud.	Kirjandusallikad on aja- ja asjakohased ning esitavad uusimat teavet. Erinevaid allikmaterjale on oskuslikult kasutatud ja seostatud.
Vormistus, keeleline korrektsus	Töö on vormistuselt ja keeleliselt üldjoontes korrektne, esinevad mõned vead õigekeeles. Esineb üksikuid kergeid vigu vormistamisel.	Töö on vormistuselt ja keeleliselt korrektne ja stiililt ladus. Esinevad üksikud vormistusvead.	Töö vastab vormistuse nõuetele. Töö on keeleliselt arusaadav, korrektne, stiililt ühtne ja ladus.

3.13. Komplekseksam

MEETODI KIRJELDUS

Komplekseksam on selline hindamismeetod, millega hinnatakse mitmekülgset viisil suurt osa materjalist. Komplekseksami võib teha mõne suure mooduli lõpus, kuid paremini sobib see suuremate, mitmest moodulist koosnevate tervikute või lausa kogu õppekava jooksul omandatu hindamiseks.

Komplekseksam on üldjuhul liitmeetod ja koosneb mitmest osast ehk lihtmeetoditest. Need osad võivad olla näiteks kirjalik test, praktiline töö, intervjuu, juhtumi lahendamine, esitlus või väiksem projekt. Komplekseksami osade valik sõltub sellest, mis valdkonnas hindamine toimub.

Komplekseksami ja projekti vahel on mõnikord keeruline vahet teha. Võib siiski öelda, et projekt on koondatav ühe eesmärgi alla, aga komplekseksami osad ei pea olema nii loogiliselt seotud. Samas võib komplekseksamgi olla küllaltki kompaktne. Näiteks ettevõtlusvaldkonnas võib äriplaani koostamine olla komplekseksami vormiks, sisaldades äriidee põhjalikku kirjeldust, turuanalüüsi, ettevõtte rajamise eelarvet ja võimalikke rahastusallikaid ning esimese kahe aasta plaani.

SOOVITUSED

Komplekseksam peab olema võimalikult autentne. Näiteks ei saa elektrikute tööd hinnata pelgalt dokumentide põhjal või kirjaliku tööna. Tuleb silmas pidada sedagi, et kui tegemist on erialadega, kus tuleb arvestada inimeste turvalisust, muutub komplekseksami autentsus veelgi tähtsamaks.

Komplekseksami hindamisprotsessis on pikka aega kasutatud punktisüsteemi. Sellest parem lähenemine on baastaseme sisuline kirjeldamine, mis tuleb ületada kõigil õpilastel. Sel juhul

pole enam nii oluline, kas eksamit hinnatakse eristavalt või mitteeristavalt. Kui komplekseksam koosneb mitmetest lihtmeetoditest, on abiks nende hindamiskriteeriumide arusaadav ja selge sõnastamine.

NÄITED

Hindamisülesanne kelneri erialal.

1. Koostada kava ja teostada temaatiline laud.
2. Lahendada teenindussituatsioon restoranis.

Esimeses etapis koostatakse kava järgmiste osadega:

- toidukorra tutvustus;
- toidukorral pakutavate toitade menüüd, mis on kujundatud lauamenüüks;
- valitud menüüga sobivate jookide kirjeldus;
- serveerimiseks ja teenindamiseks vajalike nõude loetelu;
- tööde järjekord ja ajakava;
- lauakatte skeem;
- lauadekoratsioonide kirjeldused;
- serveerimise ja teenindamise kirjeldus.

Teises etapis teostatakse temaatiline laud praktiliselt. Selleks tuleb katta laud varem tehtud plaani alusel, valmistada kaunistused ja teenindada kliente.

Kolmandas etapis on fookuses teenindussituatsioon. Klientide teenindamisel hinnatakse järgmisi komponente:

- külaliste vastuvõtmine ja lauda juhatamine;
- klientide vajaduste selgitamine, toitade esitlemine, klientide nõustamine;
- toitade ja jookide serveerimine;
- klientidega arveldamine;
- tagasiside hankimine;
- klientide ärasaatmine;
- kiituste või lausude käsitlemine.

Kõigile kolmele etapile (kava, teostus ja teenindussituatsioon) kirjutatakse hindamiskriteeriumid. Kokkuvõttev hinne kujuneb nende kolme osa keskmise hindena.

4. peatükk

Tervikliku hindamise näited

Juhendmaterjali neljas osa koosneb mooduli hindamise näidetest. Nende näidete eesmärk on osutada võimalusi, kuidas juhendmaterjali kolmes esimeses peatükis kirjeldatud põhimõtteid ja hindamismeetodeid moodulite kontekstis rakendada.

Mõned neist näidetest on reaalselt sellistena kasutusel mõnes Eesti kutseõppeasutuses, teised on arendamisel. Kuna uued riiklikud õppekavad on alles koostamisel, siis ei ole näited alati täielikult kooskõlas uute riiklike õppekavadega. Ehk on see isegi hea, sest nii jääb igal koolil ja moodulit õpetaval õpetajal võimalus kujundada just enda koolile sobiv isikupärane tervik.

Need näited ei ole täiuslikud. Nende koostamine ja lihvimine koos moodulite õpetajatega on olnud pikk protsess, mida õpetajad jätkavad kindlasti ka peale selle juhendmaterjali valmimist. Ükski õppekava pole kunagi päris valmis. Siiski võib õpetaja neist näidetest noppida praktilisi näpunäiteid ja mõtteainet enda mooduli edasiarendamiseks.

Näited on üles ehitatud nii, et alguses on tähelepanu keskmes erialamoodulid ja lõpupoole lõimitud või üldharidusainete moodulid. Rütmimuusika moodul on teistest keerulisem näide sellise pädevuse hindamise kohta, mis areneb kogu õppekava jooksul ja mille hinne pannakse välja alles lõpueksamil. Kõiki allolevaid ideid tasub kohandada just vastavalt teie kooli ning õppekava vajadusele ja olukorrale.

4. 1. Töökorraldus suurröögis 4 öppenädalat (ön)

Teemad ja nende maht

Tootmistöö korraldus toitlustusettevöttes 1 ön

Menüü koostamise alused 0,5 ön

Kalkulatsiooni alused 0,5 ön

Köögiseadmete õpetus 1 ön

Puhastustööd 1 ön

Mooduli eesmärk

Õpetusega taotletakse, et õppijal on tootmistöö korraldamise, menüü koostamise, kalkuleerimise, köögiseadmete kasutamise ja puhastustööde teostamise alased pädevused töötamiseks suurröögis

Mooduli õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid

Õpiväljundid Õppija	Hindamiskriteeriumid Õppija
1. planeerib oma tööd ja töökohta suursöögis ning annab hinnangu oma tööle meeskonnaliikmena	1. kirjeldab söögitööde teostamise järjekorda mitmekäigulise eine valmistamiseks 2. nimetab toitade valmistamiseks ja teisteks söögitöödeks kuluva aja 3. loetleb tööülesande täitmiseks hädavajalikud töövahendid ja kasutatavad seadmed 4. joonistab tehnoloogilises järjestuses töökohta plaani tööülesande täitmiseks 5. tutvustab koostatud plaani kaaslastele 6. kirjeldab oma osa meeskonnatöös
2. koostab etteantud tingimustele vastava suursöögi menüü	1. koostab lähteülesandele vastava ja etteantud toitadest mitmekäigulise eine menüü 2. valib menüüsse omavahel sobivad toidud 3. põhjendab menüüsse võetud toitade valikut, lähtudes menüü koostamise reeglitest ja tervisliku toitumise põhimõtetest
3. koostab suursöögi toitadele tehnoloogia- ja kalkulasioonikaarte	1. valib tehnoloogilistesse kaartidesse lähteülesandele vastavad toiduainete kogused 2. arvutab toiduainete kaod 3. arvutab toitade valmisportsjonite kaalud ja põhjendab tulemusi 4. kirjutab tehnoloogilises järjestuses toitade valmistamise tehnoloogiad tehnoloogilisele kaardile 5. arvutab menüüs olevate toitade omahinnad, kasutades söögis olevate toorainete hindasid

4. tunneb suurtöökoogi ja selle teenindusüksustes kasutatavaid seadmeid ja töövahendeid	1. kirjeldab seadmete ja töövahendite kasutamist toidu valmistamisel ja nende igapäevast hooldust köögis 2. kirjeldab üldsõnaliselt etteantud seadme tööpõhimõtet 3. komplekteerib seadme, paigaldab kõik vajalikud seadmedetailid õiges järjekorras ja õiges asendis ja seade hakkab tööle 4. järgib seadme käsitlemisel seadmekohast ohutus- ja tööjuhendit ja kasutab seadmeid heaperemehelikult 5. kirjeldab ohutuid töövõtteid töövahendite käsitlemisel 6. nimetab vajaminevad seadmed ja töövahendid menüüs olevate toitade valmistamiseks
5. planeerib ja teostab korrastus- ja puhastustöid	1. nimetab ajalisel järjestusel oma töökoha ja kogu köögi puhastamiseks vajalikud tööd 2. loeb köögi puhastusplaanist välja vajalikud puhastustöödeks kasutatavad puhastusained ning töövahendid 3. valib konkreetsele puhastatavale pinnale eesmärgipärase puhastusaine ja töövahendid

Moodulit kokkuvõttev hindamisviis: eristav.

Mooduli hinde kujunemine: hinne kujuneb kõiki teemasid hõlmava projektitöö tulemusena.

Hindamismeetodid:

1. Projektitöö.

Hindamisülesanne: koostada etteantud tingimustele vastav mitmekäigulise eine menüü ja planeerida selle teostamine köögis. Analüüsida enda tegevust meeskonna liikmena.

Hindamiskriteeriumid. Õpilane...		
3	4	5
koostab lähteülesandele vastava ja etteantud toitudest mitmekäigulise eine menüü	koostab lähteülesandele vastava mitmekäigulise eine mitmekäigulise ja hooajale vastava menüü	koostab lähteülesandele vastava mitmekäigulise eine, mitmekäigulise, hooajale vastava ja trendika menüü
põhjendab menüüsse lülitatud roogade valikut, lähtudes menüü koostamise reeglitest ja tervisliku toitumise põhimõtetest		

vormistab korrektselt valitud toitudele kalkulatsiooni- ja tehnoloogilised kaardid	vormistab erialaste terminitega, valitud toitudele kalkulatsiooni- ja tehnoloogilised kaardid	vormistab erialaste terminitega, kalkulatsiooni- ja tehnoloogilised kaardid, esitab töökäigu tehnoloogilises järjekorras
valib tehnoloogilistesse kaartidesse lähteülesandele vastavad toiduainete kogused ja toitude valmisportsjonite kaalud ja põhjendab tulemusi		
kirjutab tehnoloogilises järjestuses toitude valmistamise tehnoloogiad tehnoloogilisele kaardile		
kirjeldab üldsõnaliselt toidu serveerimist		
koostab meeskonnatööna ajagraafiku, milles kajastuvad menüü teostamiseks vajalikud tegevused tehnoloogilises järjekorras		
joonistab tehnoloogilises järjestuses töökoha plaani tööülesande täitmiseks		
arvutab menüüs olevate toitude omahinnad, kasutades köögis olevate toorainete hindasid	arvutab menüüs olevate toitude müügihinnad, kasutades köögis olevate toorainete hindasid	
nimetab vajaminevad seadmed ja töövahendid menüüs olevate toitude valmistamiseks	nimetab vajaminevad seadmed ja töövahendid menüüs olevate toitude valmistamiseks ning põhjendab nende kasutamist	
nimetab ajalises järjestuses oma töökoha ja kogu köögi puhastamiseks vajalikud tööd ning valib konkreetsele puhastatavale pinnale eesmärgipärase puhastusaine ja töövahendid		
kirjeldab enda kui meeskonnaliikme töid antud projektis	analüüsib enda kui meeskonnaliikme tegevust antud projektis töötamisel	analüüsib enda kui meeskonnaliikme ja kogu meeskonna tegevust antud projektis töötamisel; teeb parendusettepanekuid töötamiseks analoogsed projektis
vormistab projektitöö kirjaliku osa kirjalike tööde vormistamise nõuete järgi		
vormistab projektitöö kirjaliku osa kasutades erialaselt õigeid väljendeid		

4.2. Rütmimuusika (RM) ansambel 14 õn

Teemad

Üldised koostänu alused

Erinevate RM stiilide spetsiifika

RM-alased interpretatsiooni alused (sh igale instrumendile ning stiilile spetsiifilised improvisatsioonilised mänguvõtted)

Kutse-eetika, professionaalne käitumine ning lavakultuur

Projekti juhtimise alused

Mooduli eesmärk

Õpetusega taotletakse, et õppijal on vajalikud oskused tööks professionaalses rütmimuusika ansamblis nii ansamblistina kui ka ansamblijuhina

Mooduli õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid

Õpiväljundid Õppija...	Hindamiskriteeriumid
1. lähtub ansambli mängus üldkehtivatest koostänu põhimõtetest	Õppija... 1. musitseerimisest ilmneb, et õpilane kuulab ansambli partnereid ja reageerib vastavalt 2. saavutab ansambli partneritega hea rütmilise ühishingamise ehk ühise „time-feel’i” 3. saavutab ansambli partneritega hea dünaamilise tasakaalu
2. tunneb RM eri stiilide spetsiifikat ja rakendab seda musitseerimisel	1. Õppija musitseerimisest ilmneb piisav stiiliteadlikkus
3. valmistab ennast ansambli prooviks, esinemiseks või salvestus-sessiooniks hästi ette	1. Õppijal on materjal (lood, partiid) hästi ära õpitud 2. Õppijal on kaasas vajalikud töökorras vahendid 3. Õppija peab kinni korralduslikest kokkulepetest 4. Õppija on proovis, heliproovis, stuudios kohal õigeaegselt, varudes vajadusel piisavalt aega, et end mänguvalmis seada
4. tunneb üldiseid muusikalise interpretatsiooni ning improvisatsiooni aluseid ning rakendab neid ansambli mängu praktikas	Õppija... 1. musitseerimisest ilmneb elementaarsete interpretatsiooni aluste hea tundmine ning asjakohane rakendamine 2. rakendab vajalikul määral improvisatsioonilisi mänguvõtteid

5. lähtub heast lavakultuurist	Õppija... 1. käitub laval korrektselt 2. riietub laval esinemiseks sobivalt 3. seab ennast laval esinemisvalmis (kontrollib, et instrument ja muud vahendid on mänguvalmis ning töökorras), tekitades selleks minimaalselt heli 4. suhtleb vajadusel publikuga selgelt ja arusaadavalt, andes edasi põhilise ja olulise info
5. oskab ette valmistada ja läbi viia kontsertprojekti (lõpueksam)	1. valib optimaalse raskusastmega (jõukohase) repertuaari 2. valmistab ette noodimaterjali 3. planeerib ja viib läbi proovide tsükli 4. suhtleb ja vahendab infot vajalikke partneritega (esinemispaik, helindus) ja õpetajatega 5. esitab kava heal muusikalisel tasemel ja peast 6. on hea ansamblipartner ning -juht, olles arendanud ansambli kokkumängu heale tasemele 7. suhtleb publikuga selgelt ja arusaadavalt, andes edasi põhilise ja olulise info

Moodulit kokkuvõttev hindamisviis: eristav.

Mooduli hinde kujunemine. Mooduli hinne kujuneb täiel määral lõpueksam-kontserdi ansamblihindest. Eeldusena peavad olema positiivselt läbitud kõik kohustuslikud ansambli-kursused ehk -tsüklid ja õigeks tähtjaks õppeosakonnale ja osakonna juhatajale esitatud proovigraafik ning repertuaari nimekirj. Iga ansamblikursuse eest saab õppija kaks hinnet: protsessihinde ning ettemängu hinde.

Mooduli läbimise protsessis toimub kujundav hindamine, mis väljendab õppija individuaalset liikumist kavandatud õpiväljundite suunas. Selle käigus võrreldakse õppijat korraga nii tema enda sooritusega kui õpiväljunditega. Protsessihinne võib olla ka negatiivne, kui õppija on põhjusega puudunud rohkem kui kaks korda või on muud distsiplinaarsed või sisulised puudujäägid. Seda negatiivset hinnet ei saa järele teha ning see jääb jõusse ka järgmisel õppenõukogul. (Õppenõukogu toimub kolm korda aastas ning rohkem kui 3 võlaga õppija kustutatakse reeglina kooli nimekirjast).

Ettemängu või studiosalvestuse eest saadava hindegaga käib kaasas kujundav hindamine, mis väljendab antud esituse või salvestuse õnnestumist lähtuvalt hindamiskriteeriumidest. Kui ettemäng jääb tegemata või on sooritatud negatiivselt, siis tuleb kursus uuesti sooritada.

Mooduli hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid

Hindamismeetodid	Hindamiskriteeriumid
Protsessihinne (tsüklike põhjal) - ansambliproovide periood	Õppijal on materjal (lood, partiid) hästi ära õpitud
	Õppijal on kaasas vajalikud töökorras vahendid
	Õppija peab kinni korralduslikest kokkulepetest
	Õppija on proovis, heliproovis, stuudios kohal õigeaegselt, varudes vajadusel piisavalt aega, et end mänguvalmis seada
Ettemäng (kontsert)	Õppija... musitseerimisest ilmneb, et õpilane kuulab ansamblipartnereid ja reageerib vastavalt
	saavutab ansamblipartneritega hea rütmilise ühishingamise ehk ühise „time-feel’i“
	saavutab ansamblipartneritega hea dünaamilise tasakaalu
	musitseerimisest ilmneb piisav stiiliteadlikkus
	musitseerimisest ilmneb elementaarsete interpretatsiooni aluste hea tundmine ning asjakohane rakendamine
	rakendab vajalikul määral improvisatsioonilisi mänguvõtteid
	peab kinni korralduslikest kokkulepetest
	on proovis, heliproovis, stuudios kohal õigeaegselt, varudes vajadusel piisavalt aega, et end mänguvalmis seada
	käitub laval korrektselt
	riietub sobivalt
	seab ennast laval esinemisvalmis (kontrollib, et instrument ja muud vahendid on mänguvalmis ning töökorras) tekitades selleks minimaalselt heli
	suhtleb vajadusel publikuga selgelt ja arusaadavalt, andes edasi põhilise ja olulise info
	tagab, et tal on kaasas vajalikud töökorras vahendid
Stuudiosalvestus	Õppija... musitseerimisest ilmneb, et ta kuulab ansamblipartnereid ja reageerib vastavalt

	saavutab ansamblipartneritega hea rütmilise ühishingamise ehk ühise „time-feel’i“
	saavutab ansamblipartneritega hea dünaamilise tasakaalu
	musitseerimisest ilmneb piisav stiiliteadlikkus
	musitseerimisest ilmneb elementaarsete interpretatsiooni aluste hea tundmine ning asjakohane rakendamine.
	rakendab vajalikul määral improvisatsioonilisi mänguvõtteid
	peab kinni korralduslikest kokkulepetest
	on proovis, heliproovis, stuudios kohal õigeaegselt, varudes vajadusel piisavalt aega, et end mänguvalmis seada
	seab ennast laval esinemisvalmis (kontrollib, et instrument ja muud vahendid on mänguvalmis ning töökorras) tekitades selleks minimaalselt heli
	tagab, et tal on kaasas vajalikud töökorras vahendid

Hindamismeetod	Hindamiskriteeriumid		
	3	4	5
Lõpueksam-kontsert	Õppija valib optimaalse raskusastmega (jõukohase) repertuaari	Kava on muusikaliselt terviklik	Kava on muusikaliselt terviklik, vaheldusrikas ja tehniliselt nõudlik ent sooritatud suurepäraselt
	Õppija esitab kava heal muusikalisel tasemel ja peast	Õppija esitab kava väga heal muusikalisel tasemel ja peast	Õppija esitab kava peast väga kõrgel muusikalisel ja tehnilisel tasemel, rikastades esitatavat omanäolise ning professionaalse interpretatsiooniga

	Õppija on hea ansamblipartner ning -juht, olles arendanud ansambli kokkumängu heale tasemele	Õppija on väga hea ansamblipartner ning -juht, olles arendanud ansambli kokkumängu väga heale tasemele ja olles kontsertolukorras hea muusikaline juht	Ansambel kõlab kokku suurepäraselt ja orgaaniliselt; eksaminand on väga hea muusikaline juht, olles ise hea solist, oskab ka ära kasutada oma ansambliliikmete tugevaid külgi
	Õppija suhtleb publikuga selgelt ja arusaadavalt, andes edasi põhilise ja olulise info	Õppija suhtleb publikuga ladusalt, luues hea ja sundimatu õhkkonna	Õppija on väga hea artist ja suurepärase publikuga suhtleja

Kõigi partnerite (õpetajad, helindus, ansambel, kontserdipaiga esindaja) tagasiside	Õppija suhtleb ja vahendab infot vajalike partneritega (esinemispaik, helindus) ja õpetajatega
---	--

4.3. Kaubaõpetus 10 õn

Teemad ja nende maht

toidukaubaõpetus 5 õn

tööstuskaubaõpetus 5 õn

Mooduli eesmärk

Õpetusega taotletakse, et õppija oskab kaupu müügiks ette valmistada ning nõustada kliente müügilolevate toidu- ja tööstuskaupade osas.

Mooduli õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid

Õpiväljundid Õppija...	Hindamiskriteeriumid Õppija...
1. liigitab toidu- ja tööstuskaupu arvestades nende kuulumist kaubagruppidesse, põhikoostist, tarbimise ja kasutamise omadusi	1. iseloomustab toidukaupu kaubagruppide järgi, nimetab sealhulgas põhikoostise ja nõuded säilitamisele 2. iseloomustab tööstuskaupu kaubagruppide järgi, nimetab nende kasutamismoadusi 3. liigitab etteantud kaubad vastavalt põhikoostisosale, tarbimise või kasutamise võimalusele, säilitamistingimustele

	- iseloomustab kaupa etiketil oleva märgistuse põhjal - kontrollib erinevate kaubarühmade kaupade märgistust õigusaktides toodud nõuetele vastavalt
2. hindab toidukauba omadusi visuaalselt ja organoleptiliselt	- hindab organoleptiliselt (valmistusviisid, ühised füüsikalise-keemilised omadused, toote välimus, sisu, lõhn ja maitse) toiduainete kvaliteeti - põhjendab organoleptilisel analüüsil antud hinnanguid kaupade tootekirjelduste põhjal - leiab toidukaupade valikust müügiaja ületanud tooted
3. hindab visuaalselt tööstuskaupade kvaliteeti	- kirjeldab visuaalse hinnangu põhjal tööstuskaupade kvaliteeti - kontrollib kauba kasutamisharjutuste olemasolu ja iseloomustab kauba kasutamist eestikeelsete kasutamisharjutuste põhjal - selgitab müügilolevate tööstuskaupade garantiitingimusi tootetutvustuse põhjal
4. mõistab kaupade pakendiinfot ja iseloomustab kaupu kaubamärkide järgi	- loeb pakendiinfot (nimetus, koostis, toiteväärtus, tootja/maaletootja, realiseerimisaeg, säilitamine, kogus jm) - tutvustab pakendiinfo abil tarbijale kaupu - kirjeldab märgilisi tähendusi toote või pakendi kohta
5. võtab müügiks vastu erinevaid kaupu, hoiustab ja paneb müügiks välja, lähtudes konkreetsele kaubale kehtestatud nõuetest ja ettevõtte tingimustest	- võtab saatedokumentide alusel vastu ettevõttesse saabunud toidu- ja tööstuskaupa - hoiustab kaubad vastavalt ettevõtte tingimustele ja hoiustamisnõuetele - valmistab kaubad müügiks ette - paigutab kaubad sobilikule kohale kaupluses, järgides liigituse aluseid, ettevõtte plaani ja tingimusi säilitamiseks - hoiab töötades korras oma töökoha - kujundab kaupade väljapanekuid ja varustab kaupu hinnainfoga

6. tutvustab klientidele toidu- ja tööstuskaupade tarbimis- ja kasutamisevõimalusi ning ohutut käsitlemist	1. teeb kindlaks kliendi soovid ja vajadused kaupade ostmisel 2. loeb pakendilt või kasutusjuhendist tarbimise/kasutamise võimalusi ning tutvustab neid ostjale 3. demonstreerib kaupade ohutut kasutamist
--	--

Moodulit kokkuvõttev hindamisviis: eristav.

Mooduli hinde kujunemine: mooduli hinne kujuneb kahe võrdset kaalu omava, kõiki õpi-väljundeid hõlmava ülesande lahendamise tulemusena.

Mooduli hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid

Hindamis-meetodid	Hindamiskriteeriumid Õppija...		
	3	4	5
1. praktiline töö Müügisituatsiooni ettevalmistus: kaupade või kaubarühmade väljapaneku planeerimine ja kaupade kvaliteedi hindamine ning kauba müügiks ettevalmistamine.	võtab saatedokumentide alusel vastu ettevõttesse saabunud toidu- ja tööstuskaupa		
	hoiustab kaubad vastavalt ettevõtte tingimustele ja hoiustamisnõuetele		
	leiab kaubale sobiliku koha kaupluses ning joonistab paigutuse plaani, kasutades ettevõtte plaani, liigituse aluseid ja säilitamisnõudeid ning – tingimusi		
	valmistab kaubad müügiks ette ja paigutab kaubad riiulitele, lettidele või teistele planeeritud kohtadele		
	hindab organoleptiliselt (valmistusviisid, ühised füüsikalised-keemilised omadused, toote välimus, sisu, lõhn ja maitse) toiduainete kvaliteeti		
	kirjeldab visuaalse hinnangu põhjal tööstuskaupade kvaliteeti		
	kontrollib kauba kasutamisejuhendite olemasolu ja iseloomustab kauba kasutamist eestikeelsete kasutamisejuhendite põhjal	kontrollib kauba kasutamisejuhendite olemasolu ja iseloomustab kauba kasutamist kasutamisejuhendite põhjal ning teeb tööstuskaupade kasutamisejuhendid tarbijale kättesaadavaks	

	paigutab kaubad müügikohtadele ettevõtte tingimusi arvestades ning kliendile arusaadavalt ja nähtavalt	paigutab kaubad müügikohtadele ettevõtte tingimusi arvestades ning kliendile arusaadavalt ja nähtavalt loogilises järjestuses
kujundab lihtsa esmatarbekaupade väljapaneku ja varustab kaubad asjakohase hinnainfoga	kujundab konkreetse kaubamärgi kaupade väljapaneku ja varustab kaubad asjakohase hinnainfoga	kujundab konkreetse kaubamärgi kaupade väljapaneku, varustab kaubad asjakohase hinnainfoga ja tutvustab toodangut ostjatele
hoiab töötades korras oma töökoha		

2. probleem-ülesanne Kliendiga suhtlemine müügi-situatsioonis.	teeb kindlaks kliendi vajadused, soovid kaupade ostmisel	kliendi vajadusi silmas pidades liigitab kauba kaubagruppideks ja soovitab kaubagrupist tooteid	
	loeb pakendiinfot (nimetus, koostis, toiteväärtus, tootja/maaletooja, realiseerimisaeg, säilitamine, kogus jm)		
	tutvustab pakendiinfo abil tarbijale kaupu	tutvustab pakendiinfo abil tarbijale kaupu ja vastab kauba kohta esitatud küsimusele	tutvustab pakendiinfo abil tarbijale kaupu, vastab kauba kohta esitatud küsimusele ja jagab asjakohaseid selgitusi
	kirjeldab toote põhiomadusi iseloomustavaid, pakendil olevaid märgilisi tähendusi	kirjeldab toote pakendil olevaid kõiki märgilisi tähendusi	selgitab toote pakendil olevaid kõiki märgilisi tähendusi
	loeb pakendilt või kasutusjuhendist tarbimise/kasutamise võimalusi ning tutvustab neid ostjale		loeb pakendilt või kasutus-juhendist tarbimise/kasutamise võimalusi,

		tutvustab neid ostjale ja vastab toote kasutamise kohta esitatud küsimustele
	demonstreerib kaupade ohutut kasutamist	demonstreerib kaupade ohutut kasutamist lihtsalt ja ladusalt
	hindab visuaalselt kaupade kvaliteeti ja annab tarbijale asjakohaseid selgitusi	
	selgitab müügilolevate tööstuskaupade garantiitingimusi tootetutvustuse põhjal	

4.4. Inimese elukulg 2õn

Alateemad: inimese areng ja pärilikkus, lapseiga, noorukiiga, täiskasvanuiga, eakas.

Mooduli eesmärk

Õpetusega taotletakse, et õppija mõistab inimese biopsühhosotsiaalseid iseärasusi ja käitumist elukulu jooksul.

Mooduli õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid

Õpiväljundid Õppija...	Hindamiskriteeriumid Õppija...
1. mõistab biopsühhosotsiaalseid iseärasusi ja seostab inimese arengu teooriaid erinevas eas inimesega seotud juhtumitega	1. analüüsib inimese elukulgu arenguperioodide kaupa 2. põhjendab oma selgitusi analüüsitava inimese kohta arenguteooriatega 3. teab inimese elukulgu mõjutavaid biopsühhosotsiaalseid tegureid 4. seostab inimese elukulgu biopsühhosotsiaalsete teguritega
2. teab eakate poliitikast tulenevaid ülesandeid ja teab kuidas hõlbustada vananemist	1. teab aktiivse vananemise tähendust 2. leiab ja kasutab eakate poliitikast tulenevaid õigusakte eaka inimese teavitamisel 3. nimetab vananemise hõlbustamise võimalusi 4. kirjeldab, millist nõu ta annaks konkreetses situatsioonis eakatele inimestele

Moodulit kokkuvõttev hindamisviis: mitmeeristav.

Mooduli hinde kujunemine

Mooduli hinde saamiseks peavad olema lävendikriteeriumidele vastavalt sooritatud järgmised hindamismeetodid: õpimapp, kirjalik test ja probleemilahendus.

Mooduli hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid

Hindamismeetodid	Hindamiskriteeriumid/lävendikriteeriumid Õppija...
1. Õpimapp, mis koosneb kogutud materjalidest ühe inimese elukulu kohta, mõjutegurite kirjeldusest, elukulu analüüsist, arenguteooriatele toetuvatest põhjendustest, illustreerivatest materjalidest.	koostab õpimapi vastavalt nõutud sisule
	analüüsib konkreetse juhtumi/ühe inimese elukulgu
	kirjeldab analüüsi põhjal inimese eluetappe ja eluetappide kriise
	põhjendab seisukohti arenguteooriatega
	nimetab vähemalt kaks seost inimese elukulu ja biopsühhosotsiaalsete tegurite vahel
	illustreerib õpimappi inimese kohta käiva lisamaterjaliga
	esitab õpimapi kokkuvõtte suuliselt rühmale
2. Kirjalik test.	vastab küsimustele inimese elukulu etappide kohta (pärilikkus, lapseiga, noorukiiga, täiskasvanuiga ja eaka eluperiood)
	vastab küsimustele inimese elukulgu mõjutavate biopsühhosotsiaalsete tegurite kohta
	kirjeldab inimese vananemist ja eakate võimalusi aktiivselt vananedes
3. Probleemilahendus.	lahendab etteantud eakate inimestega seotud probleemi
	kasutab eakate poliitikast tulenevaid õigusakte eaka inimese teavitamise kirjeldamisel
	leiab sotsiaalministeeriumi infokanalitest eakate poliitikaga seotud tegevusi
	nimetab vananemise hõlbustamise võimalusi ja kirjeldab, millist nõu ta annaks kirjeldatud eakatele inimestele

4.5. Heegeldamise põhialused 3 õn

Teemad

Ülevaade heegeldamise ajaloost

Eesti etnograafilised pitsid

Heegeldamistehnoloogia alused

Ääre- ja vahepitsid

Tuniistehnika

Värvilised pitsid

Praktiline töö

Mooduli eesmärk

Õpetusega taotletakse, et õppija tunneb heegeldamise töövõtteid, erinevaid heegeldamistehnikaid ja heegeldab lihtsalõikelisi esemeid.

Mooduli õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid

Õpiväljundid Õppija...	Hindamiskriteeriumid Õppija...
1. teab heegeldamise terminoloogiat, tingmärke, kasutusvaldkondi ja tunneb Eesti etnograafilisi pitse	1. iseloomustab põhilisi heegeldamise tingmärke 2. määrab näidiste põhjal pitside päritolupiirkonnad (Lõuna-, Põhja-, Lääne-Eesti ja saared) ja kasutusvaldkonnad 3. tutvustab etnograafilisi pitse, kasutades heegeldamise terminoloogiat
2. tunneb erinevaid heegeldamistehnikaid, materjale, töövahendeid, viimistlemisvõtteid ning arvestab nende sobivust erinevate heegeltööde tehnikatega	1. määrab ja nimetab vaatluse teel erinevaid heegeldustehnikaid 2. määrab tehnikale sobiva töövahendi, lähtudes materjali sobivusest 3. heegeldab tingmärke järgides 4. kirjeldab heegeltööde viimistlemist lähtudes materjalide omadusi

3. loeb mustriskeeme ja tööjuhendit ning heegeldab lihtsalõikelise eseme	1. heegeldab mustriskeemi ja tööjuhendi järgi, ohutute töövõtetega kinnissilmuste ja sammastega (mitmedetaililise) lihtsalõikelise eseme 2. heegeldab mustriskeemi järgi korrektsete piirjoontega kujundi 3. peab kinni mustri kirjakorrast 4. viimistleb tehtud heegeltööd arvestades materjali hooldusmärke ja eseme kuju 5. analüüsib oma töö tulemust
4. heegeldab tuletatud silmustega nupulisi, reljeefseid, pitsilisi, mitmevärvilisi ja motiividest heegeltöid	1. heegeldab motiive, nupulisi ja reljeefseid pindasid ning erinevaid pitse 2. koostab nendest tööproovidest kollektsiooni 3. märgib etteantud pitsi järgi üles mustriskeemi ning valmistab selle põhjal pitsi koopia 4. kavandab ise uue toote ja valmistab selle 5. annab heegeldamise terminoloogiat kasutades põhjendatud hinnangu oma tootele

Moodulit kokkuvõttev hindamisviis: eristav.

Mooduli hinde kujunemine

Mooduli hinde saamise eelduseks on kõigi mitteeristavalt hinnatavate tööde vähemalt lävendi tasemel sooritamine. Mooduli hinne kujuneb järgmiste eristavalt hinnatavate hindamisülesannete alusel vastavalt nende osakaaludele (kokku 10 osakaalu ühikut):

1. praktiliste oskuste demonstratsioon: tingmärkide ja töövõtete tundmine; mustriskeemi järgi heegeldamine (1 osa);
2. kavandid: etnograafilise pitsi mustrijoonis, tuniisi, värvilise pitsi ja praktilise töö kavandid koos tööjoonistega (3 osa);
3. heegeldatud tööd vastavalt alateemadele (kokku 6 osa):
 - 1) tööproovide kogu (0,5),
 - 2) etnograafilise pitsi koopia (0,5),
 - 3) väiksemamahuline töö tuniisi tehnikas (0,5),
 - 4) värvilise pitsiga rõivas või sisustustekstiil (1,5),
 - 5) etnograafilisel ainesel põhinev heegeldatud ese kliendile (tarbetekstiil, rõivadetail või rõivastusese) (3).

Mooduli hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid

Hindamismeetodid	Hindamiskriteeriumid Õppija...		
	Hinne 3	Hinne 4	Hinne 5
Praktiliste oskuste demonstratsioon koos selgitustega (1 osa)	nimetab lihtsaid tingmärke (õhksilmus, aassilmus, kinnissilmus, poolsammas, 1- ja 2-kordne sammas) ja heegeldab nende järgi heegelpinnad		
		nimetab kombineeritud tingmärgid õigete nimetustega (ristsammas, nupud, reljeefne sammas, pikood) ja heegeldab nende järgi	
	heegeldab erinevatest tingmärkidest koostatud lihtsa mustri järgi edasi-tagasi ja ringse heegeltöö		heegeldab loetletud/erinevatest tingmärkidest ja mustriskeemi järgi keerulise mustriga (fileeheegelduse serv, poolikute ridadega pitsid) heegeltöö
Kavandid Koostada etnograafilise pitsi mustrijoonis, tuniisi, värvilise pitsi kavandid ja töö kavandid koos tööjoonistega (3 osa)	koostab näidiste põhjal etnograafilise pitsi, tuniisi, värvilise pitsi kavandid koos visanditega		
	vormistab kavandi juhendamisel	vormistab kavandite joonised ja kirjad korrektselt	koostab kavandid, paigutab elemendid terviklikult ja esteetiliselt
	kavandab esemete mustriskeemid		
	nimetab kavandatud esemete valmistamiseks sobivad materjalid	lisab kavandile esemete valmistamiseks sobivate materjalide näidised	
Heegeldatud tööd vastavalt kirjeldustele (6 osa) 1. tööproovide kogu 2. etnograafilise pitsi koopia 3. väiksemamahuline töö tuniisi tehnikas 4. värvilise pitsiga rõivas või sisustustekstiil	heegeldab valmis kõik kokkulepitud heegeltööd		
	valib tööks sobiva materjali, töövahendid ja töövõtted		
			kombineerib töödes erinevaid materjale, pidades silmas kavandit
	töötleb ja viimistleb heegeltööd arvestades materjalide omadusi		
	annab kriteeriumide alusel hinnangu oma tööle		

5. etnograafilisel ainesel põhinev heegeldatud ese kliendile (tarbetekstiil, rõivadetail või rõivastuse)	valmistab töö (nr 5) täpselt ette antud või enda valitud tööjuhendi järgi	valmistab töö (nr 5) enda koostatud kavandi järgi, kasutades olemasolevaid mustriskeeme	valmistab töö (nr 5) enda koostatud kavandi ja selle jaoks ise koostatud mustriskeemi järgi
--	---	---	---

4.6. Istutusala rajamine 3 õn

Teemad ja nende maht

Kutsealane eesti keel 1 õn

Arvutiõpetus ja asjaajamise alused 1 õn

Istutusala rajamine (praktika) 1 õn

Mooduli eesmärk

Õpetusega taotletakse, et õppija oskab rajada istutusalasid ning vormistada elektrooniliselt ja kirjakeelenormidega kooskõlas praktikadokumentatsiooni.

Mooduli õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid

Õpiväljundid Õppija...	Hindamiskriteeriumid
1. koostab praktikadokumendid, arvestades ametikirjadele ja -tekstidele kehtestatud keelelisi ja vormilisi nõudeid.	1. Avaldus sisaldab taotlust praktika sooritamiseks vastavas praktikakohas 2. Motivatsioonikiri sisaldab pöördumise põhjust ja põhjendust, miks praktikant on praktikast huvitatud ja mida soovib saavutada 3. CV sisaldab elukäigu ja õpingute lühikirjeldust 4. Aruanne sisaldab töö praktilise ülesande analüüsi 5. Enesehinnang sisaldab hinnangut oma eesmärkide saavutamise kohta 6. Õppija sõnastab arusaadavalt ja selgelt oma praktika eesmärgid 7. Dokumendid on elektrooniliselt korrektselt vormistatud, arvestades dokumentidele esitatavaid nõudeid 8. Õppija väljendab ennast keeleliselt selgelt, järgib kirjakeelenorme, kasutab erialast terminoloogiat 9. Tekst on sidus, üldjuhul loogiliselt liigendatud 10. Õppija kasutab neutraalset stiili, väldib kujundlikkust

2. rajab istutusala vastavalt tööjoonisele, kasutades õigeid töövõtteid, materjali ja tööriistu ja rakendades vajadusel meeskonna abi	Õppija... 1. märgib plaani maha juhendamisel 2. valmistab maapinna ette, kasutades ohutuid ja ergonomilisi töövõtteid 3. hindab visuaalselt taime kvaliteeti ja eraldab kõlbmatud taimed 4. teeb istutustöid meeskonnas juhendatavana 5. viimistleb juhendatavana istutusala vastavalt projektile 6. käsitseb materjale ja tööriistu hoolikalt
---	--

Moodulit kokkuvõttev hindamisviis: eristav.

Mooduli hinde kujunemine

Mooduli hinne koosneb mitmeeristavalt hinnatava portfoolio (selle osasid hinnatakse ükshaaval) ja eristavalt hinnatava praktilise ülesande põhjal. Praktilise ülesande hinne on ühtlasi mooduli hinne.

Mooduli hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid

Hindamis-meetodid	Hindamiskriteeriumid		
	3	4	5
1. Portfoolio, mille osad on järgmised:			
avaldus	Avaldus sisaldab taotlust praktika sooritamiseks vastavas praktikakohas.		
motivatsioonikiri	Motivatsioonikiri sisaldab pöördumise põhjust ja põhjendust, miks praktikant on praktikast huvitatud, mida soovib saavutada.		
CV	CV sisaldab elukäigu ja õpingute lühikirjeldust.		
aruanne, sh praktikapäevik	Aruanne sisaldab töö praktilise ülesande analüüsi.		
enesehinnang	Enesehinnang sisaldab hinnangut oma eesmärkide saavutamise kohta.		
Kriteeriumid kehtivad kõikide portfoolio osade kohta. Õppija...			
	sõnastab arusaadavalt ja selgelt oma praktika eesmärgid		
	on dokumendid elektrooniliselt korrektselt vormistanud, arvestades dokumentidele esitatavaid nõudeid		

	väljendab ennast keeleliselt selgelt, järgib kirjakeelenorme, kasutab erialast terminoloogiat; tekst on sidus, üldjuhul loogiliselt liigendatud		
	kasutab neutraalset stiili, väldib kujundlikkust		
2. Istutusala rajamine – praktiline töö	Õppija...		
	märgib plaani maha juhendamisel	märgib plaani maha koostöös meeskonnaga	märgib plaani maha, võttes meeskonnas initsiatiivi
	valmistab maapinna ette, kasutades ohutuid ja ergonoomilisi töövõtteid	valmistab maapinna ette, kasutades ohutuid, ergonoomilisi ja ratsionaalseid töövõtteid	valmistab maapinna ette, näidates kõrget töökultuuri, ning töö tulemus on visuaalselt korrektne
	hindab visuaalselt taime kvaliteeti ja eraldab kõlbmatud taimed	hindab visuaalselt taime kvaliteeti ja põhjendab oma hinnangut ning valikut	hindab visuaalselt taime kvaliteeti ning vajadusel ja võimalusel korrastab taime
	teeb istutustöid meeskonnas juhendatavana	istutab taimed nõuetekohaselt ning sobivale istutussügavusele, vajadusel kaasates abi	näitab üles initsiatiivi taimede istutamisel, istutustöö on korrektne
	viimistleb juhendatavana istutusala vastavalt projektile	viimistleb iseseisvalt istutusala vastavalt projektile, vajadusel kaasab abi	viimistleb istutusala iseseisvalt, vajadusel abi kaasates; kasutab ratsionaalseid töövõtteid, töö tulemus on korrektne
	käsitseb materjale ja tööriistu hoolikalt	planeerib materjalide ja tööriistade kasutamist, käsitseb neid hoolikalt	planeerib ja põhjendab materjalide ja tööriistade kasutamist, käsitseb neid hoolikalt

4.7. Toiduainete keemia 2 õn

Teemad ja nende maht

Mikrobioloogia 1 õn

Biokeemia 1 õn

Mooduli eesmärk

Õpetusega taotletakse, et õppija teab kasulikke ja ohtlikke mikroorganisme ning mõistab toiduainete ja toidu keemilise koostise mõju toitumisele ning pagari- ja kondiitritoodetele.

Mooduli õpiväljundid ja hindamiskriteeriumid

Õpiväljundid Õppija...	Hindamiskriteeriumid Õppija...
1. tunneb toiduainetetööstusega seotud mikroorganisme ja nende elutegevust	1. kirjeldab viiruste, bakterite, hallitus- ja pärmseente ehitust ning paljunemist 2. nimetab toiduainetetööstuses kasutatavad mikroorganismid 3. nimetab olulisemad ohtlikud mikroorganismid ja nende levikuteed ning iseloomustab nende ohtlikkust 4. kirjeldab pärmseente elutegevust saiataigna valmimisel (etanoolkäärimist) ning piimhappekäärimist 5. leiab mikrobioloogilise analüüsi abil toiduainetes esinevaid mikroorganisme
2. oskab vältida toidu bioloogilist saastumist pagari- ja kondiitritoodete puhul	1. kirjeldab erinevaid toidu bioloogilist saastumist pagari- ja kondiitritoodete puhul 3. tunneb ära pagari- ja kondiitritoodete bioloogilise saastumise 4. nimetab tegevused, mis aitavad pagari- ja kondiitritoodete bioloogilist saastumist vältida 5. põhjendab käte pesemise vajalikkust toiduainete käitlemise seisukohalt
3. kirjeldab organismide keemilist koostist ning inimese aine- ja energiavahetust	1. nimetab olulisemad bioelemendid, anorgaanilised ja orgaanilised ained aineklasside kaupa 2. iseloomustab mikroorganismide ehitust ja paljunemist 3. kirjeldab inimese seedimist ja ainevahetust 4. nimetab inimese organismi reostavate peamiste kahjulike ainete grupid ja nende mõju organismile

4. iseloomustab erinevate toiduainete ning pagari- ja kondiitritoodete koostist	1. nimetab toiduainetes leiduvad põhitoitained, bioelemendid, vitamiinid ja lisaained 2. kirjeldab erinevate toiduainete koostist ja energetilist väärtust vastavalt laboritöö tulemustele 3. võrdleb valitud toiduainete koostisi omavahel
---	---

Moodulit kokkuvõttev hindamisviis: eristav.

Mooduli hinde kujunemine

Hindamise eeldused. Õppija...

- 1) osaleb vähemalt 70% tundides ja sooritab laboratoorsed tööd,
- 2) vormistab labortööde aruande juhendi järgi,
- 3) esitab tähtjaks juhtumi ja vormistab esitluse korrektselt.

Mooduli hindeks on viie hindamismeetodi keskmine hinne

Mooduli hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid

Hindamismeetodid	Hindamiskriteeriumid Õppija...		
	3	4	5
1. Suuline intervjuu	nimetab toiduainetetööstuses kasutatavad ning ohtlikud mikroorganismid ja nende levikuteed		
	kirjeldab viiruste, bakterite, hallitus- ja pärmseente ehitust ning paljunemist		
	põhjendab käte pesemise vajalikkust toidukäitlemise seisukohast		
	iseloomustab piimhappe- ja etanoolkäärimist ning kahjulike mikroobide ohtlikkust		
		selgitab pärm- ja hallitusseente ning bakterite elutegevust mõjutavaid keskkonnategureid	
		kasutab õigesti mikrobioloogia termineid	
			toob näiteid erialasest tööst ohtlike mikroorganismide leviku ja neid mõjutavate keskkonnategurite kohta

		toob näiteid erialasest tööst pärmseente elutegevust mõjutavate keskkonnategurite kohta
2. Labortööde teostamine ja aruanne mikroorganismide ja toiduained alal	teostab laboritööd tööjuhendi järgi ohutusnõudeid järgides	
	leiab mikrobioloogilise analüüsiga mikroskoobiga töötades toiduaines leiduvad mikroorganismid	
	joonistab mikroskoobipildi järgi toiduaines leidunud mikroorganismide ehituse	
	analüüsib laboritööde tulemust, selgitab vaadeldud toiduaines toimuvat mikrobioloogilist protsessi	
		kirjeldab mikroorganismide ehitust ja paljunemist ning toiduainete koostist vastavalt saadud laboritöö tulemusele
		toob näiteid mikroorganismide elutegevuse kohta pagari- ja kondiitritoodete valmistamise tehnoloogiast
3. Juhtumianalüüs toidu bioloogilisest saastumisest	kirjeldab erinevaid toidu bioloogilise saastumise võimalusi pagari- ja kondiitritoodete puhul	
	tunneb ära toidu bioloogilise saastumise võimalused ning näitab, kuidas antud olukorras toidu bioloogilist saastumist vältida	
		toob välja konkreetsed mikroobid, ained jms, mis toitu saastavad ja hindab reaalselt ohtu
		kirjeldab võimalikke tagajärgi kliendile
4. Suuline intervjuu organismide keemilise koostise, inimese aine- ja energiavahetuse kohta	nimetab olulisemad bioelemendid, anorgaanilised ja orgaanilised ained aineklasside kaupa	
	kirjeldab mikroorganismide ehitust ja paljunemist	
	toob näiteid nende esinemise kohta toiduainetes ja inimese organismis	

	nimetab inimese organismi reostavate peamiste kahjulike ainete grupid ja nende mõju organismile	
		kirjeldab bioelementide, anorgaaniliste ja orgaaniliste ainete mõju inimese organismile
		nimetab bioelementide, anorgaaniliste ja orgaaniliste ainete defitsiidist tingitud probleeme inimese organismis
	kirjeldab inimese ainevahetust ja põhiainevahetuseks kuluva energia arvutamist	
	kirjeldab inimese seedimist ja raku metabolismi protsesse	
		selgitab seedimist seedeelundkonna osade kaupa ning raku metabolismi protsesse orgaaniliste ainete (rasvade, valkude, süsivesikute) näitel
		analüüsib aine- ja energiavahetuse käigus toimuvaid muutusi erinevates olukordades (füüsilisel koormusel, nälgimisel ja liigsöömise korral)
5. Esitlus – toiduainete keemilise koostise ja valmistoodangu keemilise koostise analüüsi tutvustamine	nimetab toiduainetes leiduvad põhitoitained, bioelemendid, vitamiinid ja lisaained	
	kirjeldab valitud toiduainete ja valmistoodangu koostist ja energeetilist väärtust	
	võrdleb valitud toiduainete koostisi omavahel	
	tutvustab tulemusi kogu rühmale	
		kirjeldab toiduainetes leiduvate toitainete ja lisaainete mõju inimese tervisele
		põhjendab oma seisukohti

4.8. Loodusained 4 õn

Sisaldab järgmisi üldharidusaineid: füüsika, keemia, bioloogia ja loodusgeograafia.

Hindamisel püüeldakse loodusainete lõimimise suunas, seepärast mooduli hindamisel aineid ei eristata.

Õpiväljundid Õppija...	Hindamiskriteeriumid Õppija...
1. mõistab loodusainete omavahelisi seoseid ja eripära, analüüsib keskkonnas toimuvaid nähtusi ning mõistab mudelite osa reaalsete objektide kirjeldamisel	1. kirjeldab loodusnähtusi kasutades selleks korrektseid mõisteid 2. kirjeldab Maa sfääre kui süsteeme ja nendega seotud mudeleid 3. kirjeldab elus- ja eluta looduse tunnuseid, selgitab organismide vahelisi suhteid ja lihtsamaid keemilisi protsesse 4. kirjeldab rakuteooria põhiseisukohti ja selgitab erinevate rakkude seoseid 5. kirjeldab orgaaniliste ja anorgaaniliste ainete omadusi, selgitab nende ainete tähtsust ja kasutamise võimalusi 6. kirjeldada mehaanika nähtusi kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid 7. lahendab ja vormistab ülesandeid, kasutades korrektselt mõõtühikuid 8. kirjeldab elektromagnetismi nähtusi kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid 9. kirjeldab soojusfüüsika nähtusi kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid 10. kirjeldab valguse tekkimise, levimise ja kadumise nähtusi kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid 11. kirjeldab tähtsamaid mikromaailma mudeleid, tuumareaktsioone ning radioaktiivsust kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid 12. kasutab Mendelejevi tabelit ja orgaaniliste ühendite molekulaarmudeleid 13. selgitab loodusainete omavahelist seotust ja erinevusi
2. väärtustab keskkonda kui tervikut, seostab omavahel peamisi looduskeskkonna ja sotsiaalse keskkonna probleeme ja järgib jätkusuutliku eluviisi tavasid	1. selgitab igapäevaelu probleemide põhjuseid, kasutades loodusainetes omandatud teadmisi keskkonnas toimuvate nähtuste kirjeldamisel ja väärtustamisel ning probleemide lahendamisel 2. analüüsib majandustegevusega kaasnevaid looduskeskkonna seotud probleeme 3. analüüsib loodus- ja sotsiaalkeskkonna omavahelisi seoseid ja probleeme, pakkudes välja põhjendatud lahendusi 4. analüüsib erinevate piirkondade kliima, mullastiku ja taimestiku omavahelistest seostest tulenevaid probleeme

	5. selgitab organismide arengut ja pärilikkust sõltuvalt sotsiaalsest-, majanduslikust- või looduskeskkonnast 6. võrdleb looduslikke ja tehismaterjale ning nende omadusi 7. kirjeldab orgaaniliste ja anorgaaniliste ainete toimet inimesele ja keskkonnale
8. mõistab teaduse ja tehnoloogia saavutuste mõju looduskeskkonnale	1. analüüsib loodusteaduste ning tehnoloogia arengu positiivseid ja negatiivseid ilminguid 2. analüüsib loodusteaduste, tehnoloogia ja ühiskonna vahelisi seoseid 3. kirjeldab teaduse ning tehnoloogia võimalusi ja piiranguid ühiskonna heaolu ja majanduse arengu tagamiseks
9. mõtestab keskkonnas toimuvaid lokaalseid ja globaalseid nähtusi ning loodusteaduste ja tehnoloogia arengut	1. kirjeldab oma elukoha (loodus)keskkonda uurides ja analüüsides seal esinevaid probleeme 2. võrdleb teaduse ja tehnika arengut loodusteaduste valdkonnas ja on kursis nende valdkondade uusimate saavutustega 3. arutleb ühel loodusteaduste teemal populaarteaduslikul tasandil, kasutades teadmisi uuematest teadussaavutustest 4. lahendab püstitatud ülesande, kasutades teaduslikke ja tehnoloogilisi võimalusi
10. leiab ja kasutab loodusteaduslikku informatsiooni, hindab infot ja selle allika usaldusväärsust ning esitab ning tõlgendab saadud andmeid	1. kasutab teabeallikate infot loodusteaduslike ülesannete ja probleemide lahendamisel 2. analüüsib erinevate infoallikate usaldusväärsust 3. süstematiseerib ja teeb järeldusi infoallikate materjalidest 4. esitab vaatlus- ja katseandmeid tabelite ning graafikutena ja tõlgendab tulemusi 5. kasutab korrektselt ülesande lähteandmeid ja fikseerib otsitavad suurused 6. kasutab õigesti mõõtühikute süsteeme 7. kirjeldab ja kohandab antud ülesande jaoks õige lahendusmudeli 8. teostab õigesti arvutused, kontrollib saadud tulemust ning vormistab ülesande vastuse korrektselt

Hindamismeetodid ja hindamiskriteeriumid

Hindamismeetodid	Hindamiskriteeriumid Õppija...		
Kirjalik ülesannete lahendamine	kasutab korrektselt ülesande lähteandmeid ja fikseerib otsitavad suurused		
	kasutab õigesti mõõtühikute süsteeme		
	kirjeldab ja kohandab antud ülesande jaoks õige lahendusmudeli		
	teostab õigesti arvutused, kontrollib saadud tulemust ning vormistab ülesande vastuse korrektselt		
Referaat koos esitlusega	võrdleb looduslikke ja tehismaterjale ning nende omadusi ja mõju keskkonnale		
	kirjeldab orgaaniliste ja anorgaaniliste ainete toimet inimesele ja keskkonnale		
	kirjeldab teaduse ning tehnoloogia võimalusi ja piiranguid ühiskonna heaolu ja majanduse arengu tagamiseks		
	kasutab teabeallikate infot loodusteaduslike ülesannete ja probleemide kirjeldamisel		
	hindab erinevate infoallikate usaldusväärsust		
	süsteematiseerib ja teeb järeldusi infoallikate materjalidest		
	esitab vaatlus- ja katseandmeid tabelite ning graafikutena		
Suuline eksam (või esseevastustega kontrolltöö)	3	4	5
	kirjeldab elus- ja eluta looduse tunnuseid	selgitab loodusainete omavahelist seotust ja erinevusi	analüüsib majandustegevusega kaasnevaid looduskeskkonna probleeme
	kirjeldab mehaanika nähtusi kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid	selgitab igapäevaelu probleemide põhjuseid, kasutades loodusainetes omandatud teadmisi keskkonnas toimuvate nähtuste kirjeldamisel ja väärtustamisel ning probleemide lahendamisel	analüüsib loodus- ja sotsiaalkeskkonna omavahelisi seoseid ja probleeme, pakkudes välja põhjendatud lahendusi

	kirjeldab elektromagnetismi nähtusi kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid	selgitab organismide arengut ja pärilikkust sõltuvalt sotsiaalsest-, majanduslikust- või looduskeskkonnast	analüüsib erinevate piirkondade kliima, mullastiku ja taimestiku omavahelistest seostest tulenevaid probleeme
	kirjeldab soojus-füüsika nähtusi, kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid	selgitab organismide omavahelisi suhteid ja lihtsamaid keemilisi protsesse	analüüsib loodusteaduste ning tehnoloogia arengu positiivseid ja negatiivseid ilminguid
	kirjeldab tähtsamaid mikromaailma mudeleid, tuumareaktsioone ning radioaktiivsust, kasutades selleks õigesti füüsikaliste suuruste tähendust ja mõisteid		analüüsib loodusteaduste, tehnoloogia ja ühiskonna vahelisi seoseid
	kasutab Mendelejevi tabelit ja orgaaniliste ühendite molekulaarmudeleid		
	kirjeldab loodusnähtusi, kasutades selleks korrektseid mõisteid		
	kirjeldab Maa sfääre kui süsteeme ja nendega seotud mudeleid		
	kirjeldab rakuteooria põhiseisukohti ja selgitab erinevate rakkude seoseid		
	kirjeldab orgaaniliste ja anorgaaniliste ainete omadusi, selgitab nende ainete tähtsust ja kasutamise võimalusi		
Õpimapp koos esitlusega	kirjeldab oma elukoha (loodus)keskkonda, uurides ja analüüsides seal esinevaid probleeme		
	võrdleb teaduse ja tehnika arengut loodusteaduste valdkonnas ja on kursis nende valdkondade uusimate saavutustega		
	arutleb ühel loodusteaduse teemal populaarteaduslikul tasandil, kasutades teadmisi uuematest teadussaavutustest		
	lahendab püstitatud ülesande, kasutades teaduslikke ja tehnoloogilisi võimalusi		

Mooduli hinde kujunemine

Mooduli hinne kujuneb eristavalt hinnatud suulise eksami (või esseevastustega kontrolltöö) järgi. Teisi hindamismeetodeid hinnatakse mitteeristavalt ning kõigi puhul tuleb saada positiivne tulemus, mis vastab lävendikriteeriumidele.

Õpimapi soovituslikud vormistuse nõuded:

1. õpimapp peegeldab kogu läbitud õppekava teemasid;
6. materjalid on varustatud korrektsete kommentaaridega;
7. on selgitatud, mil viisil on materjal seotud õppimise eesmärgiga ja õpiväljunditega;
8. materjalide valik on põhjendatud ning materjalidele on antud koostajapoolne hinnang;
9. on välja toodud, millise õpikogemuse õpimapi koostamine on andnud;
10. uus isiklik õpieesmärk on sõnastatud;
11. teiste autorite (sh õpetaja) materjalid on paigutatud õpimapi lissasse ning varustatud korrektsete viidetega.

Õpimapp koosneb järgmistest osadest:

- õppija põhiandmed,
- erialase või isikliku arengu eesmärgid,
- õppetegevuse käigus kogunenud materjalid (kodutööd, märkmed, kirjalikud tööd, esseed, artiklite kokkuvõtted, rühmatööde tulemused, skeemid),
- õppija eneseanalüüs.

Korduma kippuvad küsimused

Mida teha, kui moodul on üle paisutatud ja oskuste omandamiseks ei jää piisavalt aega?

Siis tuleb keskenduda kõige olulisemale. Tavaliselt on igas moodulis vähemalt mõned sellised teemad ja tegevused, mida saab ka ilma tervikut kahjustamata kõrvale jätta. Kui aega pole piisavalt, tuleb otsustada millestki loobuda. Pigem vähem, aga paremini. Samas tuleb jälgida, et kõik õpiväljundid saavad omandatud.

Mis siis, kui õpilane püüab väga, aga ei suuda õpiväljundeid vähemalt lävendi tasemel omandada?

Sellisel juhul on mitu varianti: pikendada õppija õppimisprotsessi, samal ajal tõhustades ja kohandades õppemeetodeid; koostada õppijale individuaalne või lihtsustatud õppekava. Samuti on võimalik hinnata õpiväljundite saavutamist mõne teise hindamismeetodiga – mõnel õppijal jääb õpitu demonstreerimine eneseväljenduse vormi taha, mis on talle liiga keerukas. Näiteks on mõne õppija jaoks suuline eneseväljendus raske, aga kirjalik vorm kergem, või vastupidi.

Kuidas hinnata ja õpetada nii, et kõik õppijad saaksid positiivse tulemuse?

Kuna riiklikes õppekavades on õpiväljundi- ehk baastasemel hindamiskriteeriumid ette kirjutatud, ei ole aus tulemuse taset madaldada. Seepärast tuleb leida teisi võimalusi, kui tundub, et kõik õppijad ei suuda lävendi tasemel õpiväljundeid omandada. Järgnevad soovitused on eriti kasulikud omavahel kombineeritult.

- Harjutage õpiväljundite demonstreerimist osaoskuste ehk väiksemate tervikute kaupa. Iga osa esitlemise järel andke õppijatele tagasisidet, mis teadmistest- oskustest- hoiakutest juba vastas oodatavale tasemele ja mis vajab veel arendamist.
- Otsustage, mis on mooduli eesmärkide seisukohalt kõige olulisem ja harjutage seda mitmeid kordi. Huvitavaid, aga õpiväljundite omandamise seisukohalt kõrvalisi teemasid võivad õpilased ise juurde lugeda, samuti võib neid käsitleda peale seda, kui kõige olulisem on omandatud.
- Arendage enda õppemeetodite-alaseid oskusi ning katsetage uute meetoditega. Rusikareegel on, et õppija õpib palju paremini, kui ta saab ise katsetada, võrreldes sellega, kui õpetaja talle õpitavast asjast ainult räägib. Lisaks on oluline, et õppija saaks õpitavast materjalist ja tehtavate praktiliste tegevuste loogikast aru – siis suudab ta omandatud teisteski keskkondades demonstreerida.
- Korraldage moodul selliselt, et see aitab õppijatel jagada oma õppimine pikema aja peale. See võib tähendada põhikoolijärgsetele õppijatele kohalkäimise nõuet tundides või vahehindamisi. Õppijad võivad kohe alguses läbida nn siseneva hindamismeetodi, et saada teada, mida ja kui palju neil on vaja mooduli jooksul õppida.

Kuidas hinnata neid, kellel on kohandatud õppekavad?

Erinevate kohandatud õppekavade (individuaalne, lihtsustatud, taseme- ja parandus- õppekava) puhul on kohandatud ka eesmärgid. Aga siingi tuleb hinnata vastavushindamise printsiibist lähtuvalt, et oleks selge, kas õppija on talle seatud eesmärgid saavutanud. Kohandatud õppekavadel võib rohkem hindamismeetodeid sooritada õpetaja juhendamisel.

Kuidas hindaja tööd optimeerida?

Väljundipõhine hindamine toob kaasa mitmed muutused. On loomulik, et esimestel aastatel on hindamise läbimõtleemisega rohkem tööd. Siiski on väljundipõhist hindamist juba rakendanud õpetajad kinnitanud, et hiljem läheb lihtsamaks ja kergemaks. Hindamiskriteeriumide abil saavad ka õppijad ennast ja kaaslasti palju tõhusamalt ja täpsemalt hinnata, lisades vajadusel hinnete põhjendusi. Nii ei peagi õpetaja enam ise kõikide õppijate kõiki töid lugema.

Kui õppijate vastastikhindamine tundub olevat liiga riskantne, võib õpetaja otsustada teatud hulga töid üle hinnata – jälgides nii tööd ennast kui teise õpilase poolt antud hinnangut. Nii annab ta sõnumi, et hinnangud peavad olema põhjendatud.

Kuidas jõuda anda tagasisidet igale õpilasele?

Üks suuremaid muutusi hindamises on eeldus, et õpilane saab varasemast palju enam ja sisulisemat tagasisidet ehk õpetaja hindab teda lisaks kokkuvõtvale viisile ka kujundavalt. Kujundav hindamine on aga teatavasti väga ajamahukas. Mõned soovitused aja kokkuhoiuks on järgmised.

- Struktureerida hindamisleht nii, et õpetaja annab hinnangu vaid linnukeste või ristikeste tegemisega. Sel juhul peaks hindamiskriteeriumidele järgnema veerud pealkirjadega, näiteks stiilis “omandasid suurepäraselt”, “tuleb hästi välja”, “esineb puudujääke” ja “vajab uuesti õppimist”. Isegi siis on hea, kui õpetaja kirjutab tagasiside lehele vähemalt lause või paar sisulist ja selgitavat teksti.
- Kujundavat hindamist tasub anda suurte tööde keskel, kui õppeprotsess on alles pooleli. Lõpufaasis antavad kujundavad kommentaarid jäävad tihti tähelepanuta, eriti juhul, kui õppija ei saa nagunii oma tööd enam parandada.
- Kirjalikku ja individuaalset kujundavat hindamist tasub kasutada mooduli seisukohalt kõige olulisemate tööde juures. Muudel juhtudel võib tagasisidet anda korraga kogu grupile ja õppeprotsessi suulise osana.
- Kujundavat hindamist teostab ka praktikakoha juhendaja. Kui tal on ees kindlad kriteeriumid, mille põhjal ta õppijat protsessi kestel juhendama peab, on tõenäolisem, et ta rakendab ka asjakohast kujundavat hindamist.
- Otstarbeks on kasutada hindamiskriteeriumidele toetuvat õppijate omavahelist tagasisidet.

Kokkuvõte

Käesolev juhendmaterjal on loodud eesmärgiga aidata lugejatel mõista, millised on väljundipõhise hindamise põhimõtted, töövahendid ning võimalused õppimise toetamisel kutseõppeasutuses. Teoreetiliste käsitluste kõrval on tekstis esitatud näidetel ja õppekorralduslikel soovitud oluline roll. Soovime kõigile kasutajatele loomingulist meelt ja õppija õppimise edukat toetamist hindamise kaudu.

Kasutatud ja soovitatav kirjandus

- Biggs, J., Tang, C. 2008. Õppimist väärtustav õpetamine ülikoolis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Frankland, S. (Toim.) 2007. Enhancing Teaching and Learning through Assessment. Springer.
- Jones, S., Tanner, H. 2006. Assessment: A practical Guide for Secondary Teachers. London, New York: Continuum.
- Gravells, A. 2009. Principles and Practice of Assessment in the Lifelong Learning Sector.
- Mikk, J. 2002. Ainetestid: loengukonspekt TÜ üliõpilastele. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Moon, J. 2002. The Module and Program Development Handbook. LearningMatters.
- Murre, S., Rekkor, S. 2011. Kompetentsuspõhine hindamine kutse andmisel. Kutsekoda.
- Pilli, E. (Koost.) 2008. Hindaja juhend. Varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamine. Tartu.
- Pilli, E. 2008. Hindamine kõrgkoolis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pilli, E. 2009. Väljundipõhine hindamine kõrgkoolis. SA Arcimedes.
- Pilli, E., Vanari, K. 2010. Dokumendist teostuseni: väljundipõhise hindamise rakendumine politsei ja piirivalveteenistuse õppekavadel. Sisekaitseakadeemia Toimetised, lk 162-176.
- Pilli, E., Kuusk, T. 2012. Riiklike õppekavade uuendamine 2010-2013, Eriala- ja üldharidusõpingute lõimimine kutseõppes. SA Innove.
- Pilli, E., Vanari, K. 2012. From Document to Practice: Application of Outcome-Based Assessment in the Curricula of Police and Border Guard Service. Kogumikus: Groccia, J., E.; Alsudairi, M., Buskist, W. (Eds.), The Handbook of College and University Teaching: Global Perspectives, lk 45-58. Sage Publications.
- Race, P., Brown, S., Smith, B. 2005. 500 Tips on Assessment. London, New York: RoutledgeFalmer.
- Rekkor, S. 2011. Kutsehariduse riikliku õppekava koostamise kontseptuaalsed alused. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Rutiku, S. Valk, A., Pilli, E., Vanari, K. 2009. Õppekava arendamise juhendmaterjal. Tartu: Archimedes.

Lisaks on kasutatud järgmisi ilmunud või ilmumisel olevaid dokumente:

Kutseõppeasutuseseadus

Kutseseadus

Kutseharidusstandard

Kutseõppes kasutatav ühtne hindamissüsteem